लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

आ.ब. २०८२/८३

लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
(कृषि विकास शाखा)
लेटाङ, मोरङ
फोन नं. : ०२१-५६०३३४

Email: letangmunicipality@gmail.com
krishibikasshakhaletang@gmail.com
Web :www.letangmun.gov.np

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

आ.व. २०८२/०८३

लेटाङ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

(कृषि विकास शाखा)

लेटाङ, मोरङ

फोन न. : ०२६-५२०२२६, ५२०४७८
Email : letangmunicipality@gmail.com
: krishibikasshakhaletang@gmail.com
Website : www.letangmun.gov.np

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका
आ.व. २०८२/०८३

संरक्षक
श्री भूपेन्द्र कुमार लावती
(नगर प्रमुख)

सल्लाहकार
श्री कृष्ण कुमारी निरौला पोखेल
(नगर उप प्रमुख)
श्री शशि राई
(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

सम्पादन तथा फोटोहरू
श्री करण श्रेष्ठ
(कृषि शाखा प्रमुख) अधिकृत स्तर छैटौं

सम्पादन सहयोगी
श्री आयुष खरेल
(कृषि स्नातक प्राविधिक)
श्री मञ्जु तामाङ
(कृषि प्राविधिक)

प्रकाशक
लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कृषि विकास शाखा
लेटाङ, मोरङ
फोन नं: ०२१५६०३३४
Email: letangmunicipality@gmail.com
krishibikasshakhaletang@gmail.com
letangmun.gov.np

हाम्रो भनाइ

नेपालको आर्थिक उन्नतिमा कृषि क्षेत्रको अग्रणी भूमिका रहेको सर्वविदित छ। तथापि समृद्ध, आधुनिक र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माण गर्ने नेपालको योजनाको कृषि क्षेत्रको विकास नभएसम्म अधुरै रहने कुरामा दुईमत छैन । कुल जनसङ्ख्याको ६३% जनताको जीविकोपार्जनको मुख्य पेशा कृषि नै रहेको छ। देशको अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड कृषि क्षेत्र भएको हुँदा कृषि विकास विना बहुसङ्ख्यक जनताको जीवनस्तर उठ्न नसक्ने वास्तविकतामा, हामीसँग भएका सीमित स्रोत र साधनलाई वैज्ञानिक तवरले उपयोग गर्दै कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व एवं कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गराई गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउनु नै कृषि कार्यक्रमको सफलता मान्न सकिन्छ।

यस कार्यालयबाट आ.व. २०८२/०८३ को अवधिमा खाद्यान्नबाली, तरकारीबालीको बीउबिजन वितरण, माटो परीक्षण र सुधार कार्यक्रम, बाली संरक्षण सेवा कार्यक्रम, मकै च्याउ तथा रैथानेबालीहरूको व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । नगरको कृषि विकासमा प्रत्यक्ष-परोक्ष रूपमा सरोकार राख्नुहुने कृषक, कृषि विकाससँग सम्बन्धित सहयोगी सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालय सङ्घ संस्था, कृषि प्राविधिक, चासो र जानकारी राख्नुहुने जो कसैलाई थोरै भए पनि यस वार्षिक प्रगति पुस्तिका विवरण उपयोगी हुनेछ भन्ने विश्वास लिइएको छ।

धन्यवाद !!!

नगर गान

नगर फूल
सुनखरी

पहाडको काखमा बसी, (२)
हाँस्छ हाम्रो लेटाङ
पाखुरीको बलमा बाँच्छ,
प्यारो हाम्रो लेटाङ

राजारानी शान्तिपार्क,
भेदभाव तोड्छ
लाखे, हुर्रा, साकेला
प्रीतको साइनो जोड्छ

सुनखरी, वनजंगल,
चिसान बन्यो वरदान
पर्यटन र प्रविधि,
कृषि हाम्रो पहिचान

जाँते, समला, वराहजीको
प्रकृतिमा हराई
बालन, सेलो, धान नाच,
संस्कृतिमा रमाई

प्रगति र समृद्धिमा,
बढ्छ हाम्रो नगर
हातमा हात मिलाई,
काँधमा काँध मिलाई
प्यारो सुन्दर नगर
लेटाङ हाम्रो नगर

स्थानीय सरकार
लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
लेटाङ, मोरङ

शब्द रचना :- नविन आचार्य
संगीत :- प्रल्हाद बोगटी
संगीत संयोजन :- पुरुषोत्तम सुवेदी

बिषय सुची पेज नं.

१. परिचयात्मक जानकारी १
१.१. लेटाङको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि १
१.२. राजनैतिक तथा प्रशासनिक सिमाना, राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन २
१.४. भौगोलिक अवस्थिति, प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु २
१.६. मुख्य पेसा, मुख्य बालीहरू २
१.१०. निकासी हुने बाली तथा बनस्पतिहरु, प्राकृतिक सम्पदाहरु, असिना पर्ने महिनाहरु ३
१.१३. हावापानी अनुरुपको उत्पादन सम्भाव्यता ३
२. कृषि बिकास शाखा, लेटाङ नगरपालिका, मोरङ........... ४
१.१. परिचय, उद्देश्य...४
१.२ उद्देश्य...४
१.३. कार्यनीतिहरु ५
१.४. बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन फारम विनियोजित बजेट अनुसार खर्च विवरण.......................६
१.५. कृषि विकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिवेदन ७
१.६. कृषि बिकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिबेदन संघीय (वा सङ्घीय) तथा प्रदेश हस्तान्तरणीय सशर्त बजेट कार्यक्रम कृषि विकासतर्फ आ.व. २०८२/०८३ ......१०
१.७. बार्षिक लैङ्गिक सहभागिता प्रगति विवरण आ.व. २०८२/०८३..............................११
१.८ लेटाङ नगरपालिकामा हाल कार्यरत कृषि प्राविधिकहरुको बिबरण ११
३. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपलिकाको कार्यालय, कृषि बिकास शाखा कार्यक्रम परियोजना अनुसार बजेट कार्य बार्षिक प्रगति १८
४. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिककाको कार्यालय कृषि विकास तर्फ संघिय तथा प्रदेश सशर्त हस्तातरण कार्यक्रम २१
५. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अबधिमा भएका चालु र पुँजीगत कार्यक्रमका मुख्य मुख्य क्रियाकलाप २२
६. कार्यक्रम संचालन समस्या सम्बन्धी विवरण २२
७. ले.न.पा कृषि विकास शाखाबाट सञ्चालित पकेट क्षेत्रको विवरण (संघीय शशर्त) ले.न.पा. कृषि विकास शाखाबाट सञ्चालित रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको विवरण २३
८. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ कार्यक्रम सार्बजिनकरण कार्यक्रम २०८२ ....२४
९. लेटाङ नगरपालिका (कृषि विकास शाखा) लेटाङ, मोरङ आ ब २०८२/०८३ को ७५ प्रतिशत अनुदानमा प्लाष्टिक टनेल र स्प्रे वितरण २५
१०. आ.व २०८२/८३ ५०% अनुदानमा धानको बीउ वितरण विवरण २८

११. आ.व २०८२/८३- ७५% अनुदानमा तरकारीको बिउ विवरण....................................३०
१२. आ.व २०८२/८३- ५०% अनुदानमा कृषि चुन वितरण विवरण....................................३२
१३. आ.व. २०८२/०८३ को हिउँदे तरकारीको बीउको वितरण विवरण ३२
१४. लेटाङ नगर क्षेत्रमा संचालित जोन र ब्लक विकास कार्यक्रम विवरण ३४
१५. आ.व. २०८२।०८३ कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमको विस्तृत विवरण................३४
१६. प्रदेश सशर्त बजेट कार्यक्रम तर्फका कार्यक्रमका तस्विरहरु...४१
१७. संघीय सशर्त बजेट कार्यक्रमतर्फका कार्यक्रमका तस्विरहरू..४२
१८. संघिय शशर्त बजेट कार्यक्रम अन्तर्गत कृषि
पशुपंक्षी तथा मत्स्य तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम ४५
१९. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको सार्वजनिकरण कार्यक्रम २०८३..............................४७
कृषकहरूको सङ्क्षिप्त सफलताका कथाहरू ४७
२०. लेटाङ नगर क्षेत्रमा उत्पादन गरिने मुख्य बालीहरू....... ....४९
२१. आ.व. २०८२/०८३ मा देखा परेका मुख्य मुख्य रोग तथा कीराजन्य समस्याहरू ५२
२२. अनुदानका मल वितरण निर्देशिका २०७७ को कारोबार गर्ने कृषि सहकारीहरुको विवरण.....५४
२३. कृषि विकास शाखा दर्ता भएका निजि कृषि फर्मको विवरण..५४
सूचिकृत/अध्यावधिक कृषि फर्म ५६
२४. सातौं कृषि गणना २०७८ बारे जानकारी...६०
२५. कोदो खेती प्रविधि ६१
२६. रागे सिमी खेती प्रविधि............................ ....६३
२७. धान खेती प्रविधि...६५
२८. डिकम्पोजर ६८
२९. बेमौसमी गोलभेडा खेती..७०
३०. अमेरिकन फौजी कीराको परिचय ७५
३१. कृषि क्षेत्रको इतिहासदेखि हालसम्मको अवस्था र विकासका आधारहरू............................७८
नेपालको भू—उपयोग तथ्याङ्क ८१
कृषिलाई आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण कसरी गर्ने तथा कृषि विकासका आधारहरू.... ८२

खण्ड– एक

१. परिचयात्मक जानकारी

१.१. लेटाङको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

लेटाङ नगरपालिका क्षेत्र प्राचीन समयमा धिमालहरूको राजधानी थियो। खासगरी लेटाङ बजारको पश्चिममा अवस्थित चिसाङ खोला तेरपछि केही उत्तरतिर जाँदा पुगिने राजारानी पोखरी भएको ठाउँमा धिमाल राजाको दरबार थियो भन्ने किंवदन्ती छ। त्यसैले यस क्षेत्रका पुराना बासिन्दाहरूको धिमालको भाषाबाट 'लेटाङ' नाम रहन गएको भनाइ छ। यहाँका आदिवासी धिमालहरू हुन्। लेटाङको नामकरण धिमाल भाषामा "लेटा" शब्दबाट भएको मानिन्छ। प्राचीन धिमाल भाषामा 'लेटा'को अर्थ पहाडबाट झरेको समतल भूभाग भन्ने हुन्छ। धिमाल पोखरी भनेर चिनिने राजारानी डाँडाबाट हेर्दा हालको लेटाङ पहाडसँग जोडिएको समतल भूभाग देखिन्छ। त्यसैले त्यसलाई धिमालहरूको लेटा भनियो। त्यतिबेला लेटा जङ्गलले भरिएको थियो। त्यही बेला लेटा शब्द उच्चारण गर्दै जाँदा कालान्तरमा अपभ्रंश भई 'लेटाङ' भएको हुनुपर्दछ। त्यही आधारमा त्यस भूमिलाई लेटाङ भन्ने गरियो।

लेटाङ नगरपालिका क्षेत्रको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि खोजी गर्दा यो क्षेत्र प्राचीन प्राग्ज्योतिष राज्यभित्र पर्दथ्यो। पछि गएर यसबाट मत्स्यदेश अलग हुँदा लेटाङ भेग मत्स्यदेशमा पर्न पुग्यो। यदाकदा मिथिला, पुण्ड्र र किराँतहरूको अधीनमा पर्ने तथा यस भेग स्थानीय शासकले शासन गर्ने कार्यपछि यो क्षेत्र मुरेहाङको मोरङभित्र पर्यो। यसैगरी विजयपुर राज्यको स्थापना भएपछि भने लेटाङ क्षेत्र विजयपुरकै अधीनमा रह्यो।

तत्कालीन समयमा लेटाङ क्षेत्रलाई घना जङ्गलले ढाकेको थियो भन्ने गरिन्छ। यहाँका नदी किनारा भागमा केही जातजातिका मानिसहरूका साना बस्तीहरू थिए। घना जङ्गलका कारण मानिसले खोला वा नदीको किनारा भाग तथा पहाडको फेदीमा बस्न आवश्यक थियो। लेटाङ भेगमा बेलाबेलामा पाइने पुराना बसोबासका अवशेषहरूले यसै कुराको सङ्केत गरेका छन्। लेटाङको आसपासमा यस्ता थुप्रै प्रकारका अवशेषहरू पाइएका छन्। तिनीहरू कतिपय नासिएका छन् भने कतिपय अझसम्म पनि उजागर हुन सकेका छैनन्।

मोरङ विजयपुरमा विजयनारायण पछि पाल्पाली सेनराजा लोहाङसेनले कब्जा गरेपछि भने यो भेग पाल्पाली सेनहरूको अधीनमा पर्न पुग्यो। तत्काल पाल्पाली सेन राज्य विभाजन हुँदा नारायणी पूर्वको मकवानपुर लोहाङसेनले पाएको हुनाले यो भेग पनि मकवानपुरबाट विजयपुरलाई अलग्गै राज्य बनाएको हुँदा लेटाङ लगायतको स्थान विजयपुरको अभिन्न अङ्ग बन्न पुग्यो। सेनकाल भन्दा अघि नै लेटाङको सीमाभन्दा केही पश्चिम-उत्तरमा रहेको कसेनीमा धनपाल नामक एकजना रजौटेले शासन गर्थे। तिनको राजधानी र दरबारका अवशेषहरू अहिले पनि रहेका छन्। यसलाई स्थानीय मानिसहरूले संरक्षण गरेर राखेका छन्, जसलाई धनपालगढी नामले चिनिन्छ। कालान्तरमा धनपाल रजौटेको पतन भयो र धनपालको राज्य विजयपुरमा गाभियो। यता विजयपुर पनि स्थानीय रजौटेबाट सेनहरूको अधीनमा परेको देखिन्छ। वि.सं. १८३१ मा पृथ्वीनारायण शाहले नेपाल एकीकरण गरेसँगै यो भूभाग पनि बृहत्तर नेपालमा गाभिएको पाइन्छ।

वि.सं. २०१८ मा नेपाललाई १४ अञ्चल ७५ जिल्लामा विभाजन गरेदेखि नै लेटाङ नगरपालिकाले ओगटेको क्षेत्र मोरङ जिल्लाको उत्तरी भूभागका रूपमा रहन पुग्यो। वि.सं. २०७१ सालमा तत्कालीन लेटाङ र भोगटेनी गा.वि.स. मिलाएर लेटाङ-भोगटेनी नगरपालिका बनाइयो। नेपालको संविधान २०७२ ले अङ्गीकार गरेको सङ्घीय गणतन्त्र नेपालको राज्य पुनर्संरचनाले गर्दा स्थानीय तह पुनर्संरचना सुझाव आयोगको प्रतिवेदन २०७३ अनुसार साविक लेटाङ-भोगटेनी नगरपालिकाको १ नं. वडा बाहेक सबै, जाँते गा.वि.स.को १, २, ५, ६, ८ र ९ वडाहरू र वारङ्गी गा.वि.स.को सम्पूर्ण वडाहरूलाई मिलाएर वि.सं. २०७३/०१/२७ गते लेटाङ नगरपालिका बनाइएको हो।

१.२. राजनैतिक तथा प्रशासनिक सिमाना -

पूर्वतर्फः *मिक्लाजुङ गाउँपालिका* *पश्चिमतर्फ* : केराबारी गाउँपालिका

उत्तरतर्फ : धनकुटा जिल्लाको चौबिसे गाउँपालिका

दक्षिणतर्फ : उर्लाबारी न.पा., पथरी शनिश्चरे नगरपालिका,

बेलबारी नगरपालिका र कानेपोखरी गाउँपालिका

१.३. राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन -

निर्वाचन क्षेत्र नं.: १ *वडाहरू : ९ वटा* *जिल्ला : मोरङ* *प्रदेश नं.* : १ (कोशी प्रदेश)

१.४. भौगोलिक अवस्थिति- अक्षांश २६०२०' उत्तरदेखि २६०५३'

उत्तर, देशान्तर ८७०१६' पूर्वदेखि ८७० ४१' पूर्वसम्म

१.५. भौगोलिक अवस्था तथा क्षेत्रफल र भू-उपयोग स्थितिः

भौगोलिक अवस्था : पहाड र भावर प्रदेशको समतल

क्षेत्रफल : २१९.२३ वर्ग कि.मि.(२१,९२३ हेक्टर)

वनजंगल ढाकेको क्षेत्रफल : १४७.७१ वर्ग कि.मि. (१४,७७१ हेक्टर) ६७.५७%

खेती योग्य जमिन(कृषि तथा आवास क्षेत्र तथा अन्य) : ७१.५२ वर्ग कि.मी.(७१५२ हेक्टर) ३२.४३%

कृषि कर्मीः ८०% *गैरकृषिकर्मिः २०% समुन्द्र सतह देखि उचाईः* २७६ देखि २४१० मि. सम्म।

तापक्रमः ४.९ देखि ३६ डिग्री सेल्सीयस सम्म एक दिनमा वर्षा ८४ मिलिमिटर

१.६. प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु -

राजारानी ताल, आरुबोटे डाँडा, किसे झरना, कोलुङ झरना, देउजे झरना, नावदेलुङ झरना, जोरकुज, बाराजी मन्दिर, धार्मिक चौक जाँति, गुवाबारी।

१.७. जनसंख्या -

घरपरिवार : ८,६६४	*कुल जनसङ्ख्या* : ३८,११७
पुरुष : १९,०७	*महिला* : १९,०४३
जनसङ्ख्या वृद्धिदर : १.९५	*लैङ्गिक अनुपात* : २.०१५
औसत परिवार सङ्ख्या : ४.४ जना	*जनघनत्व* : १४२ प्रति वर्ग कि.मि.

(*स्रोतः* नगर वस्तुस्थिति विवरण २०८०)

१.८. मुख्य पेसा - कृषि, व्यापार, होटल, नोकरी, घरेलु उद्योग आदि।

१.९. मुख्य बालीहरू -

मकै, धान, गहुँ, आलु, कोदो, दालहरू (मास, भटमास, मस्याङ, सिमी, बोडी, केराउ आदि), अदुवा, बेसार, अलैंची, तरकारी, सुन्तला, कागती, सुपारी, कफी, केरा, मौरी, च्याउ, कुरिलो आदि।

१.१०. निकासी हुने बाली तथा वनस्पतिहरु – तरकारी,सुन्तला, अलैंची, कफी, अलैची, आलु, अदुवा, बेसार, कागती, केरा, मौरीको मह, कुरिलो, च्याउ, तेजपात, अम्रिसो आदि ।

१.११. प्राकृतिक सम्पदाहरु

क. ***नदी–नालाहरु*** : चिसाङ खोला, तेलि खोला, भुवा खोला, मोरङ्गी खोला

ख. ***वनस्पतिहरु*** : सुनाखरी, साल,उतिस, कटुस, चिलाउने, चाप, लाकुरी, सल्लो, हलेदो, टाकी, कोईरालो, खन्यू, कुटमिरो, निभारो, बडहर, गुरस, निगालो, खयर, सिसौ, सत्तिसाल, बास, आदि ।

१.१२. असिना पर्ने महिनाहरु फाल्गुन, चैत्र र वैशाख

१.१३. हावापानी अनुरुपको उत्पादन सम्भाव्यता

क. ***अन्नबाली : मकै, धान, गहुँ, कोदो र फापर।तेलबाली*** : तोरी, सर्स्युँ, आलस, बदाम, फिलुङ्गे, सूर्यमुखी।

ख. ***दालबाली*** : मास, मसुरो, मुँग, रहर, भटमास।

ग. ***नगदेबाली*** : अलैँची, कफी।

घ. ***मसलाबाली*** : अदुवा, लसुन, प्याज, बेसार, खुर्सानी, धनियाँ।

ङ. ***फलफूल*** : केरा, सुन्तला, जुनार, कागती, नास्पाती, एभोकाडो, आँप, लिची र किवी।

दृ. ***तरकारीबाली*** : आलु, बन्दा, काउली, गोलभेँडा, मूला, रायो, भेडेखुर्सानी, भन्टा, सबै किसिमका तरकारीबाली आदि।

ज. ***विविध*** : मौरी, च्याउ, कुरिलो, सुपारी, सिमसाग इत्यादि

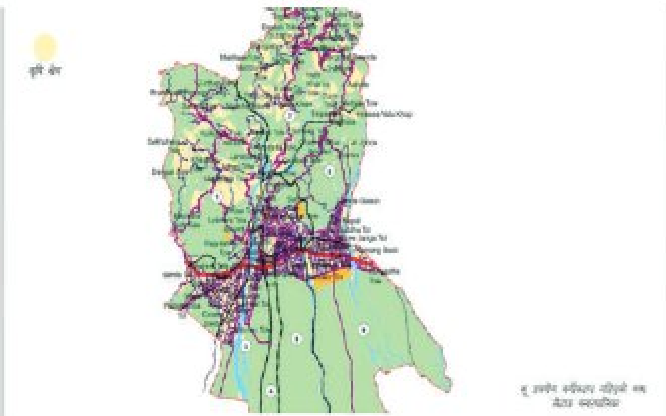

खण्ड– दुई

२. कृषि विकास शाखा, लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

१.१. परिचय

मोरङ जिल्लाका कृषकहरूको परापूर्वकालदेखि गरिआएको कृषि पद्धतिलाई परिमार्जन गरी प्रति एकाइ क्षेत्रफलमा उत्पादन बढाई कृषकहरूको जीवनस्तर उकास्न उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार–प्रसार गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०७३ सालमा लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयअन्तर्गत कृषि विकास शाखाको नामले यस शाखाको स्थापना भएको हो। कार्यालयको स्थापना भएपश्चात् यस कार्यालयले कृषकहरूको चाहनाअनुरूप खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, नगदेबाली, मौरीपालन, रेशम खेती, फलफूल खेती, तरकारी खेती जस्ता व्यवसायको दिगो विकास गरी कृषकहरूको जीवनस्तर उकास्न स्वीकृत नीति-निर्देशनअनुसार बिभिन्न कार्यक्रमहरू कृषि सेवा केन्द्रमार्फत कृषक समूह/कृषकहरूमा सञ्चालन गर्दै आएको छ।

१.२. उद्देश्य

क. *दीर्घकालीन (LONG TERM) उद्देश्यहरु* :

१. खाद्यवस्तुको बढ्दो माग पूरा गर्न उत्पादकत्व बढाई खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुरक्षाको संवर्द्धन गर्ने।

२. जिल्ल बाट निर्यात भइरहेका व्यावसायिक कृषि बालीहरूको प्रवर्द्धन र विकास गर्ने।

३. बहुसङ्ख्यक साना किसानहरूका लागि कृषि क्षेत्रमा आयमूलक र उत्पादनशील रोजगारीका अवसरहरू बढाउने।

४. गरिबी न्यूनीकरण गर्न स्थानीय निकायसँग समन्वय गरी गरिबीको आधार सर्वेक्षण तयार गराई समावेशी रूपमा गरिबी न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

५. जनसङ्ख्या तथा वातावरणलाई ध्यानमा राखी दिगो कृषि विकासको प्रयासबाट कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गरी जीवनस्तर उकास्ने।

ख. *अल्पकालीन (SHORT TERM) उद्देश्य* :

६. कृषकहरूको माग बमोजिम कृषक उपयोगी कृषि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।

७. कृषक समुदायको कृषि सम्बन्धी परम्परागत विचारधारामा परिवर्तन ल्याई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने।

८. कृषक समक्ष नयाँ–नयाँ उत्पादनका प्रविधि ज्ञान, सीप र साधन पुऱ्याउने।

९. सम्भाव्यताको आधारमा पकेट क्षेत्र छनोट गरी खाद्यान्न, फलफूल, तरकारी बालीको व्यावसायिक कार्यक्रम-लाई प्रोत्साहन गर्ने।

१०. कृषकहरूमा समस्या समाधान गर्न समयानुकूल सरल, सस्तो र प्रभावकारी नयाँ प्रविधिहरू कृषक समक्ष पुऱ्याउने।

११. कृषक समूहको माध्यमबाट ग्रामीण स्तरमा प्रगतिशील अगुवा कृषक र कृषक समूह तयार गर्ने।

१२. उन्नत कृषि प्रविधि अपनाई उत्पादन वृद्धि गराउन कृषकवर्गलाई आवश्यक पर्ने उत्पादन साधनहरू (स्तरयुक्त बीउ, मल र कृषि ऋण) को आपूर्ति तथा उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन पुऱ्याउन सहजीकरण गर्ने।

१३. बजार मागको आधारमा व्यावसायिक रूपमा आउन सक्ने कृषि बालीहरूको पहिचान गरी विकास गर्ने।

१.३. कार्यनीतिहरु [Strategies]

१. कृषकहरूलाई जिल्लास्तरीय कृषि कार्यक्रम निर्माणमा प्रत्यक्ष सहभागी गराउने।

२. कृषि विकासमा पिछडिएका वर्गलाई समूह गठन, तालिम, भ्रमण, गोष्ठी, प्रदर्शन जस्ता प्रसार प्रविधि तथा स्रोत केन्द्र विकासमा समावेश गर्ने।

३. कृषि विकास कार्यक्रममा विकेन्द्रीकरणको सिद्धान्तअनुरूप राजमार्ग एवं सहायक सडकको आसपासमा बढी प्रभावकारी देखिने र जिल्लाको भौगोलिक स्थिति, हावापानी, माटो, तुलनात्मक लाभ र सम्भाव्य थलोलाई दृष्टिगत गरी सोहीअनुरूप हुन सक्ने कार्यक्रम तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्ने।

४. सीप विकास र रोजगारी वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने सीप विकास तालिमहरूको व्यवस्था गर्ने।

५. कम आयतन भएका बढी मोल पर्ने बालीलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

६. बजार सम्भाव्यता अध्ययन, पूर्वाधार विकास र सूचना प्रवाह गरी कृषि बजार विकास र कृषि बजार सूचना प्रणालीको प्रयोगलाई निरन्तरता दिँदै जाने।

७. माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्न हरियो मल, कम्पोस्ट मल र जैविक मल प्रयोगमा जोड दिनुको साथै कृषि चुनको प्रयोगलाई समेत ध्यान दिई सहयोग पुऱ्याउने।

८. विभिन्न कृषि कार्यक्रमहरू कृषक समूह तथा कृषक सहकारीमार्फत सञ्चालन गर्ने।

९. दीर्घकालीन कृषि योजना (APP) लाई आधार मानी उत्पादन पकेटहरूको विकास र व्यावसायीकरणमा प्राथमिकता दिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

१०. कृषि विकाससँग सम्बन्धित विभिन्न सरकारी, अर्धसरकारी तथा गैरसरकारी सङ्घसंस्थाहरूसँग समन्वय राखी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

११. गरिबी न्यूनीकरण गर्न स्थानीय निकायबाट तयार गरिएको आधार रेखाबाट गरिब ठहरिएका कृषकहरूको जीवनस्तर उकास्न कृषि सेवाकेन्द्रको पहुँचको आधार हेरी गरिबी न्यूनीकरण कार्यक्रम समावेशी रूपमा सञ्चालन गर्दै लैजाने।

१.४. आ.व. २०८२।०८३ लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन फारम विनियोजित वजेट अनुसार खर्च विवरण

सि. नं.	व.उ.शि.नं.	आयोजनाको नाम	विनियोजित वार्षिक बजेट रु. हजारमा				विनियोजित वार्षिक बजेट रु. हजारमा				कैफियत
			कूल बजेट	कार्यक्रम बजेट	चालु बजेट	पूँजीगत बजेट	बजेट	कार्यक्रम बजेट	चालु बजेट	पूँजीगत बजेट	
१	८०११३४०६३००	नगरपालिका कृषि विकास कार्यक्रम	५०००	५०००	५०००	०	५०००	३५००।०	३४७२।०	०	बाँकी बजेट रकम हिउदे नगरसभा बाट घटाइएको
२	८०११३४०६५११	संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित कृषि कार्यक्रम	३२२०	३२२०	३२२०	०	३२२०	३२१९।७	३२१९।७	०	
	८०११३४०६५२१	कोशी प्रदेश सशर्त	१७५०	१७५०	१७५०	०	१७५०	१७४८।८	१७४८।८	०	
कुलजम्मा			९९७०	९९७०	९९७०	०	९९७०	८४६८।५	८४६८।५	०	

१.५. कृषि विकास कार्यक्रमको बार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिबेदन

लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास तर्फ आ.ब. २०८२|०८३

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	वार्षिक
१	कृषकहरूलाई तरकारी तथा फलफूल खेती सम्बन्धी तालिम	लक्ष	संख्या	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		१००	१००	०	१००
२	कृषक चौतारी कार्यक्रम	लक्ष	संख्या	२	०	०	२
		प्रगति		२	०	०	२
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
३	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रवर्द्धन तथा रकम प्रोत्साहन कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	०	०	१
		प्रगति		१	०		१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
४	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	०
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
५	मकैको बीउमा आत्मनिर्भर कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
६	बाली उपचार शिविर कार्यक्रम	लक्ष	पटक	१	१	१	३
		प्रगति		१	१	१	३
		प्रतिशत		१००	१००	१००	१००

क्र.सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	वार्षिक
७.	कृषि विकास नेट हाउस फर्म व्यवस्थापन	लक्ष	पटक	१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
८.	७५ प्रतिशत अनुदानमा प्लास्टिक टनेल स्प्रे वितरण	लक्ष		१	०	०	१
		प्रगति		१	०	०	१
		प्रतिशत		१००	०	०	१००
९	७५ प्रतिशत अनुदानमा हिउदे तरकारीको बीउ वितरण	लक्ष		१	१	०	२
		प्रगति		१	१	०	२
		प्रतिशत		१००	१००	०	१००
१०	राष्ट्रीय धान दिवस	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
११	कृषि सम्बन्धी जानकारी मुलक पर्चा पम्पलेट छपाई र प्रकाशन	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
१२	उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार कार्यक्रम	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
१३	टमाटरबालीको उत्पादनको आधार नगद प्रोत्साहन कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	वार्षिक
१४	अदुवा बेसार प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१५	व्यवसायिक फलफूल तथा नगदेबाली बगैचा स्थापना कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१६	व्यवसायीक किट विकास कार्यक्रम च्याउ र पुत्का मौरी	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१७	गड्यौले मल प्रबर्द्धन सहयोग कार्यक्रम	लक्ष		०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
१८	५० प्रतिशत अनुदानमा धानको वीउ वितरण	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००
१९	सुपारी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लक्ष		०	०	१	१
		प्रगति		०	०	१	१
		प्रतिशत		०	०	१००	१००

१.६. कृषि विकास कार्यक्रमको वार्षिक एकमुष्ट भौतिक प्रगति प्रतिवेदन संघीय (वा सङ्घीय) तथा प्रदेश हस्तान्तरणीय सशर्त बजेट कार्यक्रम कृषि विकासतर्फ आ.व. २०८२/०८३

क्र. सं.	कार्य विवरण		इकाइ	लेटाङ			
				प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	वार्षिक
१	कृषक सूचिकरण व्यवस्थापन	लक्ष	संख्या	०	१	१	२
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	१००
२	कृषि तथा पशुपंक्षी सम्बन्धि तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
३	राष्ट्रिय फल सुन्तला बिशेष कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
४	आ.व. २०८२।०८३ को नयां तरकारीबालीको पकेट विकास कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
५	माटो स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	लक्ष	पटक	०	१	०	१
		प्रगति		०	१	०	१
		प्रतिशत		०	१००	०	१००
६.	कफी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम (प्रदेश सशर्त)	लक्ष	पटक	०	१	१	२
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	१००
७	सुन्तला खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम(प्रदेश सशर्त)	लक्ष		०	१	१	२
		प्रगति		०	१	१	२
		प्रतिशत		०	१००	१००	१००
कुल भौतिक प्रगति प्रतिशत				१००	१००	१००	१००

१.७. वार्षिक लैङ्गिक सहभागिता प्रगति विवरण आ.व. २०८२/०८३

आयोजना - लेटाङ नगरपालिका   कार्यक्रम -कृषि विकास कार्यक्रम सङ्घीय र प्रदेश सशर्त

क्र.स.	कार्य विवरण	इकाइ	सहभागिता	नगरपालिका			
				लेटाङ			
				प्रथम	दोश्रो	तेश्रो	बार्षिक
१	लेटाङ नगरपालिकाको आ.व.२०८२।०८३ को बार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत	जना	पुरुष	३४०	४७५	२२०	१०३५
			महिला	१६०	३७६	१८४	७२१
			जम्मा	५००	८५१	४०४	१७५६
२	संघिय सशर्त कृषि कार्यक्रम अन्तर्गत	जना	पुरुष	७०	७०	७०	२१०
			महिला	३५	३५	३५	१०५
			जम्मा	१०५	१०५	१०५	३१५
३	प्रदेश सशर्त कृषिकार्यक्रम अन्तर्गत	जना	पुरुष	०	१४०	०	१४०
			महिला	०	३०	०	३०
			जम्मा	०	१७०	०	१७०
कूल जम्मा		जना	पुरुष	४१०	६८५	२९०	१३८५
			महिला	१९५	४४१	२२०	८५६
			जम्मा	६०५	११२६	५१०	२२४१
महिला सहभागिता प्रगति प्रतिशत				३२.२३	३९.१६	४३.१३	३८.१९

१.८. लेटाङ नगरपालिकामा हाल कार्यरत कृषि प्राविधिकहरुको विवरण

क्र.स.	नाम, थर	पद	ठेगाना	सम्पर्क नं	कैफियत
१.	करण श्रेष्ठ	कृषि प्रसार अधिकृत (अधिकृत स्तर छैटौं)	विराटचोक, मोरङ	९८४२२३८७९३	स्थायी
२.	आयुष खरेल	कृषि स्नातक प्राविधिक	सुन्दरहरैंचा ८, मोरङ	९८१०५१२१५७	संघिय सशर्त करार
२.	मन्जु तामाङ	कृषि प्राविधिक (सहायक स्तर चौथो)	"रतुवामाई, मोरङ"	९८१५३२६६२६	एक गा.वि.स एक प्राविधिक करार

प्रगति विवरण (आ.व. २०८२/०८३)

२०८२ श्रावण १ गते देखी २०८३ असार सम्मको प्रगति विवरण
लेटाङ नगरपालिका कृषि तर्फको वार्षिक प्रगति विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
१	कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	१	१००	१००	१००	१००	नगरपालिका स्थित ३० जना अगुवा कृषकहरुलाई तालिम
२	कृषक चौतारी तालिम १ दिने	२	५०	५०	१००	१००	वडा नं २ र ९ मा संचालन
३	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रबर्द्धन तथा रकम प्रोहत्सान कार्यक्रम	१	१००	१००	१००	१००	नगद प्रोहत्सान ३७५० केजी सयपत्री फुल मा रु ५ को दरले
४	आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम	१	४००	४००	१००	१००	बाली विरुवामा आइ पर्ने रोग किरा सामाधान तयारी
५	मकैको वीउमा आत्मिनर्भर कार्यक्रम	१	४००	४००	१००	१००	सदाबहार प्रांगारिक कृषि सहकारी सं लि लेटाङ २ मा संचालन
६	बाली उपचार शिविर कार्यक्रम	३	१५०	१५०	१००	१००	लेटाङ वडा नं २ र ८ र ९ मा संचालित
७	कृषि विकास नेट हाउस फर्म व्यवस्थापन	१	१००	१००	१००	१००	वडा नं ४ को कार्यालयको भवन छेउमा

क्र. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
८	७५ प्रतिशत अनुदानमा प्लाष्टिक टनेल स्प्रे वितरण	१	४००	४००	१००	१००	४५ जना कृषक,कृषक समुह र कृषि सहकारीलाई कृषि सामाग्री वितरण
९	७५ प्रतिशत अनुदानमा हिउदे तरकारीको वीउ वितरण	१	४००	३७५	१००	९३.७५	८ जना कृषक समुह र कृषि सहकारीलाई काउली २००,बन्दा २००, खोर्सानी १००, भेडे खोर्सानी १०० र रायो १५० पाकेट वितरण।
१०	राष्ट्रिय धान दिवस	१	३०	३०	१००	१००	
११	कृषि वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकाशन र छपाई	१	२५	२५	१००	१००	
१२	उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार	१	५०	५०	१००	१००	३ जना
१३	टमाटरबालीको उत्पादनको आधारमा नगद प्रोहत्साहन कार्यक्रम	१	१००	१००	१००	१००	१५ जना गौरव जात टमाटरखेती गरेर उत्पादन गरेका प्रति केजी रु २ का दरले नगद प्रोत्साहन

क्र. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
१४	व्यवसायिक फलफुल तथा नगदेबाली बगैचा स्थापना(केरा)	१	१५०	१५०	१००	१००	समृद्धि कृषक समुह लेटाङ १ राजारानी र मिडसो कृषि फर्म छनौट कार्यक्रम संचालन
१५	अकबरे खोर्सानी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	९५	९५	१००	१००	लेटाङ १ ढाडेमा संचालन अकबरे खोसानीको बीउ मल्चिङ तथा कृषि सामाग्री वितरण
१६	अदुवा बेसार प्रबर्द्धन तथा कृषि वन कार्यक्रम	१	१००	१००	१००	१००	राजारानी वन उपभोक्ता समुहको वन क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन
१७	व्यवसायिक किट विकास कार्यक्र (च्याउ र पुत्का मौरी प्रबर्द्धन)	१	३००	३००	१००	१००	राज एग्रीकल्चर फार्म लेटाङ ७ समला र सँयुक्त च्याउ उधोग लेटाङ २ मा संचालन
१८	गड्यौले मल प्रबर्द्धन सहयोग अनुदान कार्यक्रम	१	२००	१९७	१००	९८.५	गोदावरी कृषि तथा पशुपालन फर्म लेटाङ ९ र तारा कृषि फर्म लेटाङ ९ मा संचालनको क्रममा
१९	सुपारी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	१५०	१५०	१००	१००	

क्र. सं.	कार्यक्रम	लक्ष्य (पटक)	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
२०	५० प्रतिशत अनुदानमा धानको बीउ वितरण	१	२००	२००	१००	१००	नगरका ५९ जना कृषक, समुह र कृषि सहकारीहरुमा २२४० केजी हर्दिनाथ जातको बीउ वितरण
संचालन हुने कार्यक्रम हुने कार्यक्रम जम्मा			३५००	३४७२	१००	९९.९२	
घट गरिएको कार्यक्रमहरु							
२०	कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती कार्यक्रम	१	१००	०	०	०	१००
२१	कृषि चौतारी कार्यक्रम	२	५०	०	०	०	५०
२२	रैथानेबाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	१	२००	०	०	०	२००
२३	टमाटरबालीको उत्पादनको आधामा प्रोहत्साहन कार्यक्रम	१	४००	०	०	०	४००
२४	५०% अनुदानमा मकैको वीउ वितरण	१	३००	०	०	०	३००
२५	एक कृषि क्षेत्र, एक बाली र एक उत्पादन कार्यक्रम	१	५००	०	०	०	५००
२६	व्यवसायिक फलफुल तथा नगदेबाली बगैचा स्थापना(अलैंची)	१	१५०	०	०	०	१५०
घट हुने कार्यक्रम जम्मा			१७००	०	०	०	१७००

संघिय सशर्त बजेट कार्यक्रम

क्र. सं.	कार्यक्रम	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
१	किसान सूचिकरण कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	
२	कृषि तथा पशुपंक्षी तथ्यांक अध्यावधिक	४५	४५	१००	१००	
३	आ व २०८२।०८३ मा तरकारीबालीको नयाँ पकेट विकास कार्यक्रम	१२००	११९९.४५	१००	९९.९५	काली झाक्री कृषक समुह लेटाङ ७ आहाले मा संचालित (तरकारीको वीउ बन्दा काउली रायो टमाटर कुरिलो खोर्सानी हरुको हाइब्रिड विउ वितरण, मिनिटिलर -२ थान, प्लाष्टिक टनेल, मल्चिङ प्लाष्टिक, सेड नेट सिंचाइ पाइप वितरण)
४	राष्ट्रिय फल सुन्तला विशेष कार्यक्रम	९००	८९९.७२	१००	९९.९६	डुंडे अलैंची कृषक समुह लेटाङ ७ (५० रोपनी क्षेत्रफलमा १००० सुन्तलाको विरुवा रोपण, कृषि सामाग्रीहरु स्पेयर खन्ने काट्ने जस्ता अन्य सामाग्री वितरण र सिचाइ टैंकी र पाइप वितरण)

क्र. स.	कार्यक्रम	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित प्रगति %	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
५	माटो स्वास्थ सुधार कार्यक्रम	९७५	९७५	१००	१००	लेटाङ न पा १,२,५,७,८ र ९ को दश स्थानमा १० दिने माटो शिविर संचालन २५००० केजी चुन वितरण
	जम्मा	३२२०	३२१९.१७	१००	९९.९७	

कोशी प्रदेश सशर्त बजेट कार्यक्रम

सि.नं.	कार्यक्रम	विनियोजित बजेट हजारमा	कुल खर्च	भारित % प्रगति	वित्तिय प्रगति %	संचालित कार्यक्रम
१	सुन्तला खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम वडा नं १	७५०	७४७.८	१००	९९.७०	इशा कृषि फर्म कृषक समुह लेटाङ १मा संचालन(३६६६ बोट सुन्तलाको विरुवा रोपण, सिचाइ टैंकी र पाइप वितरण)
२.	कफि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१०००	१०००	१००	१००	अर्गानिक कृषक समुह लेटाङ १ र वारंगी कृषक समुह लेटाङ ७ मा संचालन (कफीको विरुवा वितरण ३२०००, सिचाइ सामाग्री र कफी हलर २, ग्रेडिङ र ग्रिन्डर मेशिन)
	जम्मा	१७५०	१७४७.८	१००	९९.८५	

३. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपलिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा कार्यक्रम परियोजना अनुसार बजेट कार्य वार्षिक प्रगति, बजेट उपशिर्षक कृषि (८०११३४०६३०३)

आ०व० २०८१/०८२

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाई	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
१	कृषि प्रसार तथा तालिम सेवा कार्यक्रम									
१.१	कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५१२	२	पटक	२००.	१.	१००.	*** १०० फिर्ता
१.२	गड्यौंले मल प्रबर्द्धन सहयोग अनुदान कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषि फर्म र समुह	२२५१२	२	पटक	२००.	४.	२००.	
१.३	कृषक चौतारी (असल कृषि अभ्यासका लागी कृषिका अनुभव आदान प्रदान कृषक छलफल) तथा शत प्रतिशत अनुदानमा उन्नत जातको तरकारीको मिनिकिट वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५१२	४	पटक	१००.	२.	५०.	*** १०० फिर्ता
१.४	राष्ट्रिय धान दिवस कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	३०.	१.	३०.	
१.५	कृषि सम्बन्धी जानकारीमुलक पर्चा/ पम्पलेट/पुस्तिका प्रकाशन र छपाई	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	२५.	१.	२५.	
१.६	रैथानेबाली प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लेटाङ ५	समावेशी कृषि समुह	२२५२२	१	पटक	२००.	०.	०.	***
१.७	उत्कृष्ट कृषक तथा समुह पुरस्कार	नगर क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५०.	१.	५०.	
जम्मा							९००.०		९००.०	
२	वागवानी विकास कार्यक्रम									

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाई	बजेट रू हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
२.१	टमाटरबालीको उत्पादनको आधारमा नगद प्रोत्साहन कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	५००.	१.	१००.	*** ४०० फिर्ता
२.२	७५% अनुदानमा हिउदे र वर्षे तरकारीको बिउ वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	४००.	१.	३७५.	
२.३	व्यवसायीक फलफुल तथा नगदेबाली बगैंचा स्थापना कार्यक्रम(केरा,अलैंची,)	लेटाङ १ र ७	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	३००.	१.	१५०.	*** १५० फिर्ता
२.४	सुपारी खेती प्रवर्द्धन तथा विस्तार कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	१५०.	१.	१५०.	
२.५	पुष्प खेती(सयपत्री) प्रबर्द्धन तथा रकम प्रोहत्साहन कार्यक्रम शत प्रतिशत अनुदान	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक/समुह/सहकारी	२२५२२	१	पटक	१००.००	१.००	१००.००	
२.६	अकबरे खोर्सानी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	लेटाङ १ अरुबोटे	कृषक र टोल	२२५२२	१	पटक	९५.००	१.००	९५.००	
२.७	अदुवा बेसार प्रबर्द्धन तथा कृषि वन कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	१००.००	१.००	१००.००	
	जम्मा						१६२५.०		१०७०.०	
३	बाली विकास कार्यक्रम									
३.१	मकैको बीउमा आत्मनिर्भर तथा वृजवृद्धि कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	४००.००	१.००	४००.००	

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयनहुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाई	बजेट रु हजारमा	लक्ष्य	प्रगति खर्च रु हजारमा	कैफियत
३.२	५०% अनुदानमा धान मकैको विउ वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	३००.००	१.००	२००.००	*** १०० फिर्ता
जम्मा							५००.०		४९७.०	
कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन तथा कृषि यान्त्रिकरण कार्यक्रम										
४.१	७५ प्रतिशत अनुदानमा प्लाष्टिक टनेल र स्प्रे वितरण	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	४००.००	१.००	४००.००	
४.२	"एक बाली,एक कृषि क्षेत्र र एक उत्पादन" कार्यक्रम	नगर कृषि क्षेत्र	कृषक र समुह	२२५२२	१	पटक	५००.००	०.००	०.००	***
४.३	कृषि विकास शाखाको नेट हाउस फर्म व्यवस्थापन	नेट हाउस	कृषि शाखा	२२५२२	१	पटक	१००.००	१.००	१००.००	
जम्मा							१०००.०		५००.०	
कुल जम्मा(१+२+३+४+५)							५०००.०	०.०	३४७५.०	

वार्षिक बजेट अनुसार प्रगति विवरण प्रतिशत : ६९.५%

*** संकेतले हिउदे नगरसभाबाट विनियोजित बजेट कार्यक्रम घट भएर नयाँ निर्माण भएको हुदाँ त्यस पश्चातको कार्यक्रम अनुसार १००% भौतिक प्रगति र ९९.९२% आर्थिक प्रगति भएको पाइन्छ ।

४. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिककाको कार्यालय कृषि विकास तर्फ संघिय तथा प्रदेश सशर्त हस्तातरण कार्यक्रम

आ.व. २०८२।०८३ बजेट उपशिर्षक : संघिय तथा प्रदेश सशर्त हस्तातरण कार्यक्रम उप क्षेत्र : कृषि विकास शाखा

सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्षित समूह	खर्च शिर्षक	लक्ष्य	इकाई	बजेट रू. हजारमा				कैफियत
							चौमासिक	जम्मा	लक्ष्य	खर्च रकम	
१	कफी खेती प्रबर्द्धन कार्यक्रम प्रदेश सशर्त	वडा नं १ र ७	गुर्दुम कृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ १ साम्मा र वारंगी कफी कृषक समुह लेटाङ ७	२२५२२	२	पटक	१०००	१०००	२	१०००	१००%
२	मौरीपालन प्रबर्द्धन कार्यक्रम	वडा नं १	इशा कृषि फर्म कृषक समुह ल	२२५२२	१	पटक	७५०	७५०	१	७५०	१००%
३	कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम	लै.न.पा	कृषक	२२५२२	१	पटक	४५	४५	१	४५	१००%
४	किसान सूचिकरण कार्यक्रम	लै.न.पा	कृषक	२२५२२	१	पटक	१००	१००	१	१००	१००%
५	माटो स्वास्थ सुधार कार्यक्रम	लै.न.पा	कृषकहरूको खेतबारी	२२५२२	१	पटक	९७५	९७५	१	९७५	१००%
६	राष्ट्रिय फल सुन्तला विशेष कार्यक्रम	७ न. वडा	डुँडे अलैंची कृषक समुह	२२५२२	१	पटक	९००	९००	१	९००	१००%
७	आ.व. २०८२।०८३ मा तरकारीबालीको नयाँ पकेट विकास कार्यक्रम	७ न. वडा	काली भाकी कृषक समुह	२२५२२	१	पटक	१२००	१२००	१	११९९	९९.९५
कुल जम्मा								४९७०		४९६९	१००

वार्षिक विनियोजित बजेट रकमको तुलनामा खर्च प्रतिशत १००%

५. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कृषि विकास शाखा वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अवधिमा भएका चालु र पुँजीगत कार्यक्रमका मुख्य मुख्य क्रियाकलाप

क्र. सं.	स्वीकृत कार्यक्रम	सम्पन्न क्रियाकलाप	कार्यक्रम बजेट रु हजारमा	प्राप्त उपलब्धी	कै.
१	चालु अनुदान	नगर स्तरीय तालिम, ५० प्रतिशत अनुदानमा मकै, धानको बिरुवा, ५० प्रतिशत अनुदानमा तरकारीको बीउ, वडा स्तरीय तालिम, विषादी खरिद वितरण, किसान सूचीकरण, कृषि तथ्याङ्क संकलन, क्रप कटिङ, कोदो-फापर उपज प्रशोधन ब्रान्डिङ प्याकेजिङ, अर्गानिक खेती नमुना फार्म सञ्चालन, केरा, सुन्तला, अदुवा, कफी र मौरीमा प्रवर्द्धन र विस्तार कार्यक्रम, जलवायुको प्रकोपले कृषि कार्यमा पारेको प्रभावको अध्ययन, प्राङ्गारिक खेतीमा प्रोत्साहन कार्यक्रम	८४७०	लेटाङ न.पा. स्थित विभिन्न वडाका कृषक, कृषक समूह, सहकारी र निजी फर्मलाई आवश्यकता तथा तिनीहरूले गर्ने कृषि कार्यलाई टेवा पुऱ्याउने, आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले यी चालु कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको ।	
		जम्मा	८४७०		

६. कार्यक्रम संचालन समस्या सम्बन्धी विवरण आयोजनाको नाम - कृषि विकास शाखा आ.व. २०८२।०८३

क्र.सं.	आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरु	समस्या समाधान गर्न गरिएका प्रयासहरु	समस्या समाधानको लागि सुझाव
१.	कृषि तथ्यांकको आधारमा किसान पहिचानमा समस्या तथा कृषि कार्यक्रमको सूचना संप्रेषण गरिएता पनि समय सकिएको पछि कृषकहरुले थाहा नपाएको गुनासो आएको ।	किसान सूचिकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।	किसान सूचिकरण सफ्टवेयर अपडेट गरिनु पर्ने।

लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कृषि विकास शाखा

क्र.स.	शाखाको नाम	लाभान्वीत					लाभान्वीत जनसंख्या							
		समूह	कृषि सहकारी	जल उपभोक्ता समिति	उद्यमी	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	जनजाति	दलित	अन्य	कूल जम्मा	कैफियत
१	कृषि विकास शाखा लेटाङ	१२	६		१२	३०	७८४	११९३	१९७७	७२१	३००	९५६	१९७७	
	जम्मा	१२	६		१२	३०	७८४	११९३	१९७७	७२१	३००	९५६	१९७७	

७. ले.न.पा कृषि विकास शाखाबाट सञ्चालित पकेट क्षेत्रको विवरण (संघीय शशर्त) ले.न.पा. कृषि विकास शाखाबाट सञ्चालित रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको विवरण

क्र.स.	नर्सरीको नाम	पकेटले ढाकेका वडा	बाली	पकेटको क्षेत्रफल (हे)	उक्त पकेटमा संचालन भएका कार्यक्रमहरू
१.	समावेशी कृषि समुह	ले.न.पा ५	कोदो, फापर	८ हे.	प्रबर्द्धनमा सहयोग प्याकेजीग ब्रान्डिग सहयोग

८. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ कार्यक्रम सार्वजिनकरण कार्यक्रम २०८२

चालू आ.व. २०८२/०८३ मा भएका कृषि विकास शाखातर्फका मुख्य-मुख्य क्रियाकलापहरू :

१. रैथाने बाली कोदोको पिठो, फापरको पिठो, मकैको चामल प्याकेजिङ र ब्रान्डिङ कार्यक्रम सम्पन्न। समावेशी कृषि समूह लेटाङ ५ मार्फत कृषकहरूको उपज तथा उत्पादन प्रोत्साहन कोसेली घर स्थापना, बजारीकरण तथा व्यवसायीकरणतर्फ उन्मुख नयाँ प्याकेजिङसहित खाद्य तथा गुणस्तर विभागबाट अनुमति प्रदान गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारीकरण सहयोग।

२. बाली बिरुवामा आइपरेका रोगकीराको समस्या निदानका लागि परीक्षण, पहिचान र निदान र प्राविधिक परामर्श साथै १०,००० भन्दा बढी नमुनाका लागि रासायनिक विषादी वितरण।

३. कृषि प्रयोगशाला स्थापना गरी किसानहरूले ल्याएका माटो नमुना परीक्षण साथै वडा नं. १, ३, ५, ६ र ९ मा १९६ नमुना माटो परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरी बालीअनुसार माटोको सुधार गर्न रिपोर्ट साथै अम्लीय माटोका लागि २५ मे. टन कृषि चून वितरण।

४. लेटाङ वडा नं. ७ डुँडेमा सुन्तला खेती विस्तारका लागि १००० बिरुवा रोपण गरियो।

५. कफी खेतीको क्षेत्र तोकी लेटाङ १ को साम्मा कुवापानी र लेटाङ ७ वारङ्गीको सम्पूर्ण भूभागमा कफी खेती प्रवर्द्धन साथै कफी खेतीमा आवश्यक पर्ने पार्चमेन्ट, सिंचाइका लागि प्लास्टिक पोखरी, कफी ग्राइन्डर, हलर र चिस्यान नाप्ने यन्त्र उपकरण सहयोगका साथै दुवै क्षेत्रमा कम्तीमा ३२,००० बिरुवा रोपण विस्तार गरियो।

६. उत्पादनका आधारमा नगद प्रोत्साहन कार्यक्रमअन्तर्गत सयपत्री फूल खेतीमा ३७५० मुठालाई रु. ५ का दरले प्रोत्साहन र टमाटर बालीमा उत्पादनको आधारमा प्रति केजी रु. २ का दरले १५ जनालाई नगद प्रोत्साहन दिइयो।

७. जलवायु परिवर्तनले कृषि क्षेत्रमा पारेको प्रभावको अध्ययन गरी लेटाङ नगरपालिकाभित्र खेतीयोग्य भूभागअनुसार वातावरणअनुसार हुने बालीहरूको पहिचान गरी आगामी वर्ष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न कार्यविधि बनाइएको छ।

८. सिंचाइ अभाव भएको क्षेत्रमा थोपा सिंचाइ तथा प्लास्टिक पोखरी कार्यक्रम सञ्चालन गरियो (लेटाङ वडा नं. १, ६ र ७ मा)।

९. लेटाङ नगरपालिका (कृषि विकास शाखा) लेटाङ, मोरङ
आ व २०८२/०८३ को ७५ प्रतिशत अनुदानमा प्लाष्टिक टनेल र स्प्रे वितरण

सि न	समुह/ सहकारीको नाम	कृषकको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	प्लाष्टिक टनेल थान	इले स्प्रे थान	कैफियत
१	छेकवा कृषि सहकारी संस्था लि लेटाङ ५	भक्तराज राई	ले ५	९८४२५४३१२०	०	१	
२		भवानीशंकर आचार्य	ले ५	९८४२२६३६१५	१	०	
३		हिक्मत योन्जन	ले ५	९८६२२२०२६४	०	१	
४		हरि बहादुर सुवेदी	ले ५	९८४२५४३१७०	०	१	
५		ललिता तामाङ	ले ५	९८६०३११६६३	०	१	
६		राजेन्द्र योन्जन	ले ५	९८४२५७१४९५	०	१	
७		तारामाया तामाङ	ले ५	९७६४४६५७८३	०	१	
८		विमला लावती	ले ५	९८१९३४६४६३	०	१	
९		सुर्वण लावती	ले ५	९८४१३२७९९७	१	०	
१०		मुना तामाङ	ले ५	९७६७७७६०७८	०	१	
११		चन्द्र बहादुर दर्जी	ले ५	९८४३८६२११३	१	०	
१२	त्रिवेणी कृषक समूह लेटाङ ५	विमला चम्लागाई	ले ५	९८४२२९६०८१	१	०	
१३		डम्बर पौडेल	ले ५	९८६२३०८८९७	१	०	
१४		दुर्गा प्रसाद चापागाई	ले ५	९८४२५०१००	१	०	
१५		मन्जु कट्टेल	ले ५	९८४२४९२८४५	१	०	
१६		गोपाल ढकाल	ले ५	९८४२५६१९५१	१	०	
१७		रविना गौतम	ले ५	९८०३२२९०३२	१	०	
१८		इन्द्र चापागाई	ले ५	९८६०९९८२३४	१	०	
१९		रोमन चापागाई	ले ५	९८४२०८२५७४	१	०	
२०		कमला पौडेल	ले ५	९८४२४६२४६०	०	१	
२१		लक्ष्मी भट्टराई	ले ५	९८६२२८२४८२	१	०	
२२	मुना कृषक समूह लेटाङ ३	भक्तिमान तामाङ	ले ३	९८४२२९३१६९	१	०	
२३		पदम बहादुर राई	ले ३	९८१२३०८२९९	०	१	
२४		अग्नी प्रसाद भट्टराई	ले ३	९८२६०८७७२०	१	०	
२५		चन्द्र प्रसाद लम्साल	ले ३	९८४२२६५६९८	१	०	
२६		जिवननाथ लम्साल	ले ३	९८४२४६२५५३	१	०	
२७		प्रकास भट्टराई	ले ३	९८४२१७४७५१	०	१	
२८	जनविकास कृषक समूह लेटाङ ५	हर्क बहादुर थापा	ले ५	९८४२५५९५४५	१	०	
२९		उर्मिला राई	ले ५		१	०	
३०		प्रकास कुमार श्रेष्ठ	ले ५	९८०५३४३६७५	१	०	
३१		हिमा श्रेष्ठ	ले ५		१	०	

सि न	समुह/ सहकारीको नाम	कृषकको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	प्लास्टिक टनेल थान	इले स्प्रे थान	कैफियत
३२	झैनी कृषक समूह लेटाङ २	पुरुषोत्तम ढुंगेल	ले २	९८४२३९९३५	०	१	
३३		विनोद भण्डारी	ले २		१	०	
३४		ललित मल्ल	ले २		०	१	
३५		राधा भण्डारी	ले २		०	१	
३६		मन्जु लिम्बु	ले २		१	०	
३७	भागमाया कृषक समूह लेटाङ ३	कुमार भण्डारी	ले ३	९८४२२९६०६२	०	१	
३८		चक्र प्रसाद आचार्य	ले ३	९८४२३६९९५९	०	१	
३९		कृष्णमाया ढकाल	ले ३	९७६७८०६३८१	०	१	
४०		शम्भु कोइराला	ले ३	९८४२३५९८९३	०	१	
४१		कृष्ण कुमार श्रेष्ठ	ले ३		१	०	
४२		त्रिलोचन ढकाल	ले ३		०	१	
४३		भवनाथ घिमिरे	ले ३	९८४२४६०१४७	१	०	
४४	सुवेदी पशुपंक्षी तथा कृषि फर्म	विश्व सुवेदी	ले ५	९८४२४४३३२०४	०	१	
४५	लम्साल कृषि फर्म	टिकाराम लम्साल	ले ५	९८२४३८५५४७	१	०	
४६	मिलिजुली कृषि फर्म	नरेन्द्र पराजुली	ले ३	९८४२३१५२२७	१	०	
४७	पहिम कृषि फर्म	विर बहादुर लिम्बु	ले ९	९८४२२३७६०२	१	०	
४८	सखा कृषि फर्म	शुसिला वोहोरा	ले ५	९८४२५६४७९१	१	०	
४९	दाजुभाई कृषि फर्म	राम बहादुर पौडेल	ले ५	९८५२०३८५७६	०	१	
५०	संयुक्त च्याउ उधोग	सुस्मा राई	ले ४		०	१	
५१	पाथिभारा कृषि फर्म	सागर श्रेष्ठ	ले २	९८१६३८०६३२	१	०	
५२	चेमजोङ ब कृषि फर्म	ज्ञानु लिम्बु	ले ८		०	१	
५३	राई लिम्बु कृषि फर्म	ध्यान ब राई	ले ३		१	०	
५४	सदाबहार प्रांगारिक कृषि सहकारी सं लि लेटाङ २	टिकामाया बराल	ले २	९८२७३४३१३६	१	०	
५५		चक्र बहादुर माखिम	ले २	९८४७२४६२४५	१	०	
५६		डम्बर बहादुर मगर	ले २	९८२९३५३२२४	१	०	
५७		भक्त बहादुर मगर	ले २	९८४२५७२१०६	१	०	

सि न	समुह/ सहकारीको नाम	कृषकको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	प्लास्टिक टनेल थान	इले स्प्रे थान	कैफियत
५८		भिमा दाहाल	ले २	९८४२४८१२०८	१	०	
५९		वाल कुमारी ठकुरी	ले २		१	०	
६०		भिममाया सारु	ले २		१	०	
६१		पर्शुराम आचार्य	ले २		०	१	
६२		उमेश पौडेल	ले २		१	०	
६३		कृष्ण प्र खतिवडा	ले २		१	०	
६४		योगेन्द्र खतिवडा	ले २		०	१	
६५		दोमन्ता अधिकारी	ले २		१	०	
६६		सिता भट्टराई	ले २		१	०	
६७		रोहित खतिवडा	ले २		०	१	
६८	पश्चिम बगर कृषक समुह लेटाङ ३	धनमाया गौतम	ले ३	९८४२१६४६९२	१	०	
६९		पुण्य प्र घिमिरे	ले ३		०	१	
७०		नन्द कुमारी मगर	ले ३	९७४२४८०५७३	१	०	
७१		दिल बहादुर मगर	ले ३	९७४२४८०५७३	१	०	
७२		रुपा कुमारी मगर	ले ३	९८०५५४१२०८	१	०	
७३		जसमान राई	ले ३		१	०	
७४	उत्तरी मोरङ कृषि महिला सहकारी सं लि लेटाङ ९	प्रकास चन्द्र लुइटेल	ले ९	९८२६३३११५०	१	०	
७५		ऋषिराम भण्डारी	ले ९	९८१५९१९५७०	१	०	
७६		सावित्रा निरौला	ले ९	९८०५३४९९९३	१	०	
७७		सुजता सुयल	ले ९	९८०७०८८७३४	१	०	
७८		जानुका गजुरेल	ले ९	९८१५९८८९५७	१	०	
७९		वंशराज दाहाल	ले ९	९८१२३३६५४५	१	०	
८०		नवराज ढकाल	ले ९	९८१५३२०९२६	१	०	
८१		सागर गिरी	ले ९	९७०२१९८८८९	१	०	
८२		मिना तामाङ	ले ९	९८११३९१२१०	०	१	
८३		खड्गमाया अले	ले ९	९८१५३२०९२६	१	०	
८४		डुकामाया तिम्सिना	ले ९	९८०४०१५२१०	१	०	

सि न	समुह/ सहकारीको नाम	कृषकको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	प्लाष्टिक टनेल थान	इले स्प्रे थान	कैफियत
८५	उन्नत कृषि सहकारी सं लि लेटाङ ८	बलराम न्यौपाने	ले ८	९८११३८८३४६	१	०	
८६		चिनिमाया लिम्बु	ले ८	९८२७०१०४०२	१	०	
८७		हरिचन्द्र पौडेल	ले ८	९८०७३९१३४३	१	०	
८८		मिना दाहाल	ले ८	९८११०५९३७६	१	०	
८९		निता लिम्बु	ले ८	९८१६३३८३८८	०	१	
९०		भिम सुब्बा	ले ८	९८०७३९१३४३	०	१	
९१		जानुका तिम्सिना	ले ८	९८११३८८३४६	०	१	
९२		मात्रिका घिमिरे	ले ८		१	०	
९३		कृष्ण प्र खतिवडा	ले ८	९८४२०५९३०४	१	०	
९४		घनश्याम खतिवडा	ले ८	९८०३७६४६७४	१	०	
९५	उत्तरी मोरङ कृषक समुह लेटाङ ७	हर्क विर लिम्बु	ले ७	९८१६९२०९६	१	०	
९६		हर्कध्वज लिम्बु	ले ७	९८४२४३६८८८२	१	०	
९७		बुधमाया लिम्बु	ले ७		१	०	
९८		अमर कुमार लिम्बु	ले ७	९८१०२५२६१८	१	०	
९९		सिता कुमारी लिम्बु	ले ७	९८१०२५२६१८	१	०	
१००		धनुषा लिम्बु	ले ७		१	०	
१०१		मन कुमार इवाली	ले ७		१	०	
१०२		सन्च लिम्बु	ले ७		०	१	
१०३		कमला जस लिम्बु	ले ७		०	१	
१०४		गणेशमान लिम्बु	ले ७		०	१	
१०५		अविनाश लिम्बु	ले ७		०	१	
१०६		सामेल लिम्बु	ले ७		०	१	
१०७		मन कुमार लिम्बु	ले ७		०	१	
जम्मा					१००	३७	

१०. आ.व २०८२/८३ ५०% अनुदानमा धानको वीउ वितरण विवरण

क्र.स	कृषक वा कृषि फर्म/ समूह/ सहाकरीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	धानको वीउ माग परिमाण (के.जी.) हर्दिनाथ- हाइब्रिड	कैफियत
१.	सुक माया मगर	ले.न.पा-६	९८६२१४८०८१	१०	
२.	जित बहादुर राई	ले.न.पा-६	९८४५८७९०९०	२५	

क्र.स	कृषक वा कृषि फर्म/ समूह/ सहाकरीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	धानको वीउ माग परिमाण (के.जी.) हर्दिनाथ- हाइब्रिड	कैफियत
३.	दल बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२५०४३७४	३०	
४.	टिकाराम लिम्बु	ले.न.पा-५	९८४२५०७९४९	२०	
५.	हेम कुमार तामाङ	ले.न.पा-६	९८६२३६४३१४	३५	
६.	पन्च माया तामाङ	ले.न.पा-६	९७६४४५५५९२	२०	
७.	तारा बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९८६२२९१८४४	२५	
८.	पृथी बहादुर थापा	ले.न.पा-८	९८६२६७०१६२	४५	
९.	टेक बहादुर लिम्बु	ले.न.पा-६	९८६०६०८६४७	२०	
१०.	खिनी माया योन्जन तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२४८१५३२	१८	
११.	सन्त कुमारी तामाङ	ले.न.पा-६	९७४५८७११५३	१५	
१२.	रण बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९७४२१३१८४८	१५	
१३.	दिल बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९८६५४६६९९१	१५	
१४.	तिर्थ बहादुर मगर	ले.न.पा-६	९८६१४२७४१८	२५	
१५.	टेक बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९८६९०२३५४६	२०	
१६.	रोहित तिम्सिना	ले.न.पा-९	९८४५१३८४२८	२६	
१७.	विर्ख बहादुर राई	ले.न.पा-१	९८४२३१४१३०	१५	
१८.	सिता कुमारी तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२४८१३३५	१५	
१९.	इन्द्र माया तामाङ	ले.न.पा-६	"	२०	
२०.	मनमाया तामाङ	ले.न.पा-६	"	१५	
२१.	सुजाता तामाङ	ले.न.पा-६	"	२०	
२२.	मिठु तामाङ	ले.न.पा-६	"	२०	
२३.	पद्या कुमारी तामाङ	ले.न.पा-६	९८६३००३७६१	४०	
२४.	लक्ष्मी तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२४८१३६६	२०	
२५.	मुनुमाया तामाङ	ले.न.पा-६	९८४०९९१७५०	१५	
२६.	सेती माया तामाङ	ले.न.पा-६	"	३०	
२७.	रत्न माया तामाङ	ले.न.पा-६	९८६०३९३४५०	५०	
२८.	दाजुभाई कृषि फर्म	ले.न.पा-५	९८५२०३८५७६	३०	
२९.	इश्वर कुमार घिसिङ तामाङ	ले.न.पा-६	९८६२२२६२११	१०	
३०.	गुन माया मगर	ले.न.पा-६	९७०६१३५४८१	१०	
३१.	कृष्ण बहादुर श्रेष्ठ	ले.न.पा-३	९८४२५४५२५६	३५	
३२.	टंक बहादुर मगर	ले.न.पा-५	९८४२०४८२२८	२०	

क्र.स	कृषक वा कृषि फर्म/ समूह/ सहाकरीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	धानको वीउ माग परिमाण (के.जी.) हर्दिनाथ- हाइब्रिड	कैफियत
३३.	गणेश प्रसाद पौड्याल	ले.न.पा-५	९८४२०९८७३८	२५	
३४.	खड्ग नारायण लिम्बु	ले.न.पा-६	९८६२०१३१२६	१२	
३५.	कुमारी माया मगर	ले.न.पा-६	९७६२९१५४१८	१५	
३६.	धनमाया पिठाकोटे मगर	ले.न.पा-६	९८४२२६२३९१	१५	
३७.	दिल बहादुर पिठाकोटे	ले.न.पा-६	९८४२५७२०५१	१७	
३८.	पर्शुराम ओझा	ले.न.पा-५	९८४२५४३०९३	१०	
३९.	विमला माझी	ले.न.पा-३	९८६२१४९९२६	१५	
४०.	तिर्थ कुमारी तामाङ	ले.न.पा-३	९८१६९१८२९६	१५	
४१.	निवास बोहोरा	ले.न.पा-९	९८१०२४१६२९	३५	
४२.	रेख बहादुर बोहोरा	ले.न.पा-९	९८१९०१७४५०	३५	
४३.	खगेन्द्र सार्की	ले.न.पा-९	९७४६८८१३०८	२५	
४४.	माधव प्रसाद पौडेल	ले.न.पा-९	९८१०००२५३६	१६	
४५.	रिता विश्वकर्मा	ले.न.पा-९	९७०८४५५९७४	१५	
४६.	यम बहादुर तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२०७२३४६	३५	
४७.	विष्णु कुमार वल तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२५६४७२२	३५	
४८.	सोमनाथ अधिकारी	ले.न.पा-२	९८४२२८०६४१	५०	
४९.	खड्ग बहादुर विश्वकर्मा	ले.न.पा-६	९८६२१४८०४९	१४	
५०.	मिलिजुली कृषि फर्म	ले.न.पा-३	९८४२३१५२२७	१०	
५१.	२ नं वडा (कृषकहरु)	ले.न.पा-२	-	६१८	
५२.	गाजल मनि राई	ले.न.पा-२	९८५२०६२२२९	३०	
५३.	सदाबहार प्राङ्गारिक कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड	ले.न.पा-२	९८४२५३०३९६	२६५	
५४.	मोहन सापकोटा	ले.न.पा-९	९८४२५७१३५३	२०	
५५.	मझुवा कृषि समूह	ले.न.पा-५	९८६२२६१५६०	६०	
५६.	नर बहादुर कार्की	ले.न.पा-५	९७०१५०३७५८	२०	
५७.	पाहिम कृषि फर्म	ले.न.पा-९	९८४३८१०६२२	३५	
५८.	संगीता बल तामाङ	ले.न.पा-६	९८४२४४६०३५	१५	
५९.	प्रेम कुमार विश्वकर्मा	ले.न.पा-९	९८६२७९३८६६	२०	
६०	दकल सि मगर	ले.न.पा-५	९८४२२४७५६४	३४	
	जम्मा	२२४०			

११. आ.व २०८२/८३- ७५% अनुदानमा तरकारीको बिउ विवरण

क्र.स	कृषक वा कृषि फर्म/ समूह/ सहाकरीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	वितरण परिमाण (प्याकेट)						कैफियत
				करेला 7gm	काँक्रा 10gm	लौका 10gm	बोडी 10gm	भिन्डी 10gm	धनिया 10gm	
१.	रविन्द्र लावती	ले-०६	९८४२०५६४२०	५	५	१	५	-	-	
२.	सदाबहार प्राङ्गारिक कृषि सहकारी संस्था लि.	ले-०२	९८४२५३०३९६	१०	५०	३	१००	१००	२०	
३.	उत्तरी मोरङ कृषि महिला सहकारी संस्था लि.	ले-०९	९८६२०७००३२	३१	१८	१३	२४	४१	१८	
४.	उन्नत कृषि सहकारी संस्था लि.	ले-०८	९८०६०४२१८४	३००	२०	२०	२००	१०	-	
५.	बाल कृष्ण तिम्सिना	ले-०८	९७०३८१७७०९	१५	५	-	२०	-	-	
६.	खेरुवा कृषि सहकारी संस्था लि.	ले-०५	९८४२५४३०९३	१८	२०	१४	१७	१७	११	
७.	राई लिम्बु कृषि फर्म	ले-०३	९८४२१६४९८१	२	४	१	२५	५०	-	
८.	खैरेनी कृषि तथा पशुपालन समूह	ले-०२	९८४२३९९९३५	७	१३	५	४३	१०	१४	
९.	मझुवा कृषि समूह	ले-०५	९८६२२६१५६०	१२	२	१	२००	५	३	
१०	साना किसान कृषि सहकारी सं लि	लेटाङ ८	९८१७३९९०९८	५०	७	४७	८	०	०	
११	समावेशी कृषक समुह	लेटाङ ५	९८४२२४७५६४	५०	६	४५	८	०	०	
	जम्मा			५००	१५०	१५०	६५०	२३०	६०	

१२. आ.व २०८२/८३- ५0% अनुदानमा कृषि चुन वितरण विवरण

क्र. स	कृषक वा कृषि फर्म/ समूह/ सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	कृषि चुन माग परिमाण (के.जी.)	सहिछाप
१.	महाभारत अर्गानिक कफी फर्म	ले.न.पा- ०९	९८४२०९२०११	७००	
२.	त्रिवेणी कृषि समूह	ले.न.पा- ०५	९८६०९९८२३४	४७५०	
३.	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	ले.न.पा- ०८	९८२७३४०६००	५१६०	
४.	उत्तरी मोरङ कृषि महिला सहकारी संस्था लि.	ले.न.पा- ०९	९८६२०७००३२	८७००	
५.	नाम्नु पशुपालन तथा कृषि फर्म	ले.न.पा- ०८	९८४७७९३७१०	१०००	
६.	पर्शुराम ओझा	ले.न.पा- ०५	९८४२५४३०९३	५०	
७.	राजभक्त राई	ले.न.पा- ०५	९८४२०७२६८२	३००	
८.	सदाबहार प्राङ्गारिक कृषि सहकारी संस्था लि.	ले.न.पा- ०२	९८४२५३०३९६	३३४०	
९.	रोहित तिम्सिना	ले.न.पा- ०९	९८०८१५९७१५	१०००	
	जम्मा			२५,००० के.जी	

१३. आ.व. २०८२/०८३ को हिउँदे तरकारीको बीउको वितरण विवरण

सि न	कृषक/समुह/ सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	काउली १० ग्रा	बन्दा १० ग्रा	खुर्सानी१० ग्रा	वोडी १० ग्रा	रायो १० ग्रा	प्याज १० ग्रा
१	समावेशी कृषि समुह	लेटाङ ५	९८४२२४७५६४	१५	५	०	१०	१४	४
२	खैरेनी कृषि तथा पशुपालन समुह	लेटाङ २	९८४५३९९९३५	५	४	१	८	१८	१५०

सि न	कृषक/समुह/ सहकारीको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	काउली १० ग्रा	बन्दा १० ग्रा	खुर्सानी १० ग्रा	बोडी १० ग्रा	रायो १० ग्रा	प्याज १० ग्रा
३	राई लिम्बु कृषि फर्म	लेटाङ ३	९८४२१६४९८१	२	३	३	३	४	०
४	काली झाक्री कृषक समुह	लेटाङ ७		०	०	३०	५	२००	२५
५	पुष्पान्जली कृषि समुह	लेटाङ २	९८४२४६०९३०	४	४	२	४	३०	५०
६	सदाबहार प्रांगारिक कृषि सहकारी संस्था लि	लेटाङ २	९८४२५३०३९६	८०	५०	१०	३०	५०	१००
७	पश्चिम वगर कृषि समुह	लेटाङ ३		३	२	२	५	३	१०
८	सगरमाथा कृषक समुह	लेटाङ ३	९७६७८०६३८१	२०	२०	०	२०	१०	५०
९	त्रिवेणी कृषि समुह	लेटाङ ५	९८६०९९८२३४	३	३	१	२	०	२५
१०	गिता मगर	लेटाङ १		०	०	०	०	०	७०
११	थुलुङ कृषि फर्म	लेटाङ २		१	१	१	१	१	२
	कुल जम्मा			१३३	९२	५०	८७	३३०	४८७

१४. लेटाङ नगर क्षेत्रमा संचालित जोन र ब्लक विकास कार्यक्रम विवरण

क्र.स.	पकेटको नाम	पकेटले ढाकेका वडा	बाली	पकेटको क्षेत्रफल(हे)	उक्तपकेटमा संचालन भएका कार्यक्रमहरु
१	तरकारी ब्लक विकास कार्यक्रम"	ले.न.पा. - ८ र ९जाँते	तरकारी	१०० हे.	५० प्रतिशत मूल्य अनुदानमा बीउ वितरण, रोगकिरा व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन, नर्सरी स्थापनाका लागि सहयोग र कृषि यान्त्रीकरण
२	कागती ब्लक विकास कार्यक्रम"	ले.न.पा. - ९ जाँते	कागती	१०० हे.	५० प्रतिशत मूल्य अनुदानमा विउ विरुवा बितरण, रोग किरा ब्यबस्थापन तालिम संचालन , नर्सरी स्थापनाको लागी सहयोग र कृषि यान्त्रिकरण
३.	मौरी जोन	लेटाङ नगरपालिका	मेलिफेरा र सेरेना	नियमानुसार	

१५. आ.व. २०८२।०८३ कृषि विकास शाखा अन्तर्गत कार्यक्रमको विस्तृत विवरण

७५% अनुदानमा प्लाष्टिक टनेल स्प्रे वितरणका तस्बिरहरू

कृषकहरुलाई तरकारी तथा फलफुल खेती तालिमका तस्बिरहरू

पुष्पखेती (सयपत्री) प्रवर्द्धन तथा नगद प्रोत्साहन कार्यक्रमका तस्बिरहरू

बाली उपचार शिविरका तस्बिरहरू

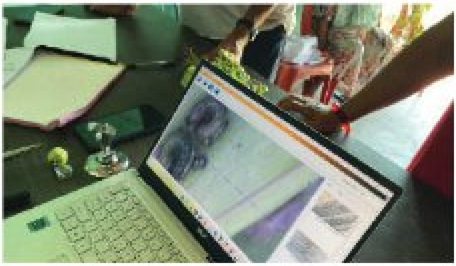

मकैको बीउमा आत्मनिर्भर तथा बीजवृद्धि कार्यक्रमका तस्बिरहरू

७५% अनुदानमा हिउँदे तरकारीको बीउ वितरण कार्यक्रम

व्यावसायिक फलफूल तथा नगदेबाली बगैँचा स्थापना (केरा खेती) कार्यक्रमका तस्बिरहरू

५0% अनुदानमा धानको बीउ वितरण कार्यक्रमका तस्बिरहरू

टमाटरबालीको उत्पादनको आधारमा नगद प्रोहत्साहन वितरण

अकबरे खुर्सानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम (च्याउ र पुत्का मौरी)का तस्बिरहरू

राष्ट्रिय धान दिवस २०८३

सुपारी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम तालिमका तस्बिरहरू

अदुवा बेसार खेती प्रवर्द्धनका तस्बिरहरू

आकस्मिक बाली संरक्षण तस्बिरहरू

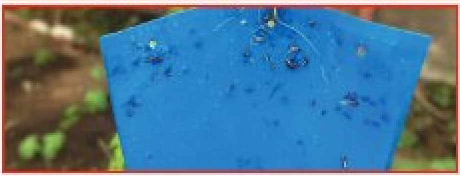

उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारका तस्बिर

१६. प्रदेश सशर्त बजेट कार्यक्रम तर्फका कार्यक्रमका तस्विरहरु

कफी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रमका तस्बिरहरू

प्रदेश सशर्त सुन्तला प्रवर्द्धन कार्यक्रम

१७. संघीय सशर्त बजेट कार्यक्रमतर्फका कार्यक्रमका तस्बिरहरू

राष्ट्रिय फल सुन्तला विशेष कार्यक्रमका तस्बिरहरू

आ.व. २०८२।०८३ मा तरकारी बालीको नयाँ पकेट विकास कार्यक्रमका तस्बिरहरू

माटो स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रमका तस्बिरहरू

१८. संघिय शशर्त बजेट कार्यक्रम अन्तर्गत कृषि पशुपंक्षी तथा मत्स्य तथ्यांक अध्यावधिक कार्यक्रम

लेटाङ नगरपालिका

कृषि विकास शाखा, लेटाङ मोरङ

आ. व. २०८२/०८३ को बालीकटानी क्रप कटिङ अनुसार औसत प्रतिवेदन

क्र० स	बाली	जात	क्रपकटिङ रिपोर्टको आधारमा निर्धारित उत्पादकत्व मे.टन/हेक्टर	कैफियत
१	धान	हर्दिनाथ-६, रंजित जस्ता उन्नत जात	५.५	
		इन्डियन हाइब्रिड	१०	
२	मकै	अन्य सुचिकृत हाइब्रिड	७	
		रामपुर हाइब्रिड कम्पोजिट	६.५	
३	गहुँ	बि एल	३.५	
४	सुन्तला	स्थानिय	८० केजी/बोट	
५	साग	स्थानिय	२०	
६	काउली	वाइट टप	२९.१०	
७	बन्दा	स्नोमिस्टिक	३१.१०	
८	सिमी	स्थानिय	२.०८/दाना	
९	करेला	पालीहाइब्रिड	२१.०२	
		मालिनी		
१०	काक्रा	स्थानिय	४०.८८	
११	अकबरेखोर्सानी	स्थानिय	१०.३	
		रामसाई		
१२	अलैंची	गोलसाई	०.३५०	
१३	तोरी	स्थानिय	१.७४६	
१४	आलु	लाल गुलाब		
		खुमल उपहार	२०.००	

क्र० स	बाली	जात	क्रपकटिङ रिपोर्टको आधारमा निर्धारित उत्पादकत्व मे.टन/हेक्टर	कैफियत
१५	टमाटर	गौरव हाइब्रीड जात	५५.६	
१६	लसुन	स्थानिय	९	
१७	प्याज	नासिक रेड	१२.८४	
१८	च्याउ	कन्ये	४.५ केजी/ डल्ला	२० मेटन वार्षिक
१९	तने बोडी	बन्टीहाइब्रीड	१२.४	तरकारी
२०	खोर्सानी	एन एस १७०१	३५.७५	
२१	मौरीपालन	मेलिफेरा /सेरेना	२० केजी/घार	३५०० घार
२२	कोदो	स्थानिय	२.०	
२३	फापर	स्थानिय	१.०	
२४	कफी	स्थानिय	१ केजी ग्रिन विन	सुकिएको
२५	अदुवा	कपुरकोट	१२	

क्रप कटिङका केही तस्बिरहरू

संघीय सशर्त बजेट कार्यक्रम अन्तर्गत किसान सूचीकरण कार्यक्रम

यस कार्यक्रम अन्तर्गत ले.न.पा.१,२३,५,६,७, ८ र ९ हाल सम्म ५४३५ कृषक सूचिकृत भएको छ।

कार्यक्रम अनुगमन तथा रोगकिरा परिक्षणका तस्विरहरु

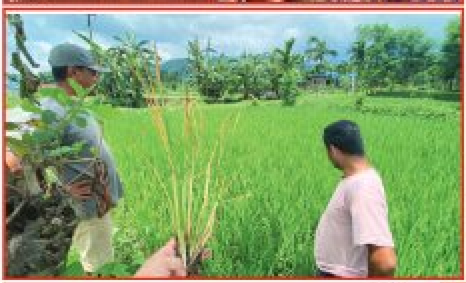

१९. लेटाङ नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय कृषि विकास शाखा, लेटाङ, मोरङ, कार्यक्रम सार्वजनिकरण कार्यक्रम २०८३

लेटाङ नगरपालिकामा कफी खेती

चालु आ.व. २०८२/०८३ मा लेटाङ नगरपालिका, कृषि विकास शाखाले कफी खेतीको प्रवर्द्धन र विस्तारका लागि वडा नं. १ र वडा नं. ७ मा ३२,००० सङ्ख्या कफीको बिरुवा रोपण गरी विस्तार गरेको छ। साथै लेटाङ नगरपालिका वडा नं. १ मा सिंचाइमा सहयोग र लेटाङ वडा नं. ७ मा कफी ग्रेडिङ मेसिन १ थान, हलर मेसिन २ थानका साथै कफी पार्चमेन्टमा सहयोग गरिएको छ।

लेटाङ नगरपालिकामा कफीको वार्षिक उत्पादन:

जम्मा रातो चेरी: ७०,००० के.जी., पार्चमेन्ट (सुकाएको दाना): १७,००० के.जी.

उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार प्राप्त गर्ने कृषकहरूको सङ्क्षिप्त सफलताका कथाहरू

१. बाख्रापालनपात्र - मोती प्रसाद फुयाल, लेटाङ-२, मोरङ

विधा: व्यावसायिक बाख्रापालन तथा कृषि पृष्ठभूमि: मोरङ जिल्ला, लेटाङ नगरपालिका वडा नं. २ मा बसोबास गर्दै आउनुभएका मोती प्रसाद फुयाल जनयुद्धको समयमा राज्यलाई गणतन्त्र प्राप्त गर्न आफ्नो शरीरमा चोट बोकेर पनि कृषि पेसा अँगाल्नुभएको व्यक्ति हुनुहुन्छ। वि.सं. २०७८ साल पौष ५ गतेका दिन बाख्रापालन गर्ने उद्देश्यसहित 'सगरमाथा कृषि तथा पशुपन्छी फार्म' आधिकारिक रूपमा दर्ता गरी २ वटा माउ बाख्राबाट व्यवसाय सुरुवात गर्नुभएको थियो। हाल बाख्रापालनलाई नै मुख्य पेसा बनाई कृषि क्षेत्रमा निर्भर रही रोजगारी सिर्जना गर्नुभएको पाइन्छ।

सफलता: सुरुमा उहाँले बैंकबाट थोरै लगानीमा सुरुवात गरी हाल ५ वर्षमा बाख्राको सङ्ख्या ६० वटा पुऱ्याउनुभएको छ। दिनरातको अथक मिहिनेत, गोठको सरसफाइ र आधुनिक प्रविधिको प्रयोगले बिस्तारै उहाँको फार्म फस्टाउन थाल्यो। उहाँ बाख्रापालनमा एक उदाहरणीय कृषकका रूपमा चिनिनुहुन्छ।

२. तरकारीबालीका कृषक पात्र- बल बहादुर लिम्बु (आकाश), लेटाङ-१, बगुवा, मोरङ

विधा:– व्यावसायिक टमाटर खेती पृष्ठभूमि– मोरङ जिल्ला, लेटाङ नगरपालिका वडा नं. १ बगुवामा बसोबास गर्दै आउनुभएका एक युवा कृषक बल बहादुर लिम्बु (आकाश) ले युवा उमेरदेखि नै कृषि पेसा अँगाल्दै आउनुभएको छ। विगत ५ वर्षभन्दा अघिदेखि थोरै जमिनमा प्लास्टिक घर (टनेल) बनाई टमाटर खेती सुरुवात गर्नुभएको थियो। उहाँ एक अगुवा व्यावसायिक कृषकका रूपमा छवि बनाउन सफल हुनुभएको छ। सफलता– सुरुमा उहाँले बैंकबाट थोरै लगानीमा सुरुवात गरी हाल १० वटा प्लास्टिक टनेल घरमा वर्षमा ३ पटकसम्म (१२ महिना) टमाटर खेती गर्दै १४ हजार के.जी. देखि २० हजार के.जी. सम्म टमाटर उत्पादन गर्दै आइरहनुभएको छ। आफैँले प्राङ्गारिक मल र विषादी तयार गर्ने ज्ञान र सिप रहेको हुँदा उहाँलाई रासायनिक विषादीको प्रयोग गर्न नपरेको र उत्पादन पनि प्राङ्गारिक रहेको पाइएको छ। अथक मिहिनेत, प्राविधिक ज्ञान र आधुनिक प्रविधिको प्रयोगले व्यावसायिक टमाटर खेतीमा सफलता हासिल गरिरहेको र रोजगारी सिर्जनाका साथै कृषिलाई मुख्य पेसा बनाई आयआर्जन गरिरहनुभएको एक उदाहरणीय कृषकका रूपमा उहाँ चिनिनुहुन्छ।

३. तरकारीबालीका कृषक पात्र ध्यान बहादुर राई, लेटाङ-३, कमलपुर, मोरङ

विधा: व्यावसायिक तरकारी खेती (करेला, काँक्रा, बोडी, लौका, भिन्डी जस्ता मौसमी र बेमौसमी तरकारी) पृष्ठभूमि: मोरङ जिल्ला, लेटाङ नगरपालिका वडा नं. ३ कमलपुरमा बसोबास गर्दै आउनुभएका एक अगुवा कृषक ध्यान बहादुर राईले ५ वर्षसम्म शिक्षक पेसा अँगालेर उक्त पेसा छोडी वैदेशिक रोजगारीका लागि कुवेतमा २० वर्ष आफ्नो श्रम दिनुभयो। वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केर देशमा नै केही गर्ने उद्देश्य लिई कृषि पेसा अँगाल्दै हुनुहुन्छ। विगत ३ वर्षअघि आधिकारिक रूपमा 'राईलिम्बु कृषि फार्म' दर्ता गरी व्यावसायिक मौसमी र बेमौसमी खेती गर्दै कृषिमा नै आफ्नो रोजगारी र आयआर्जनको मुख्य स्रोत बनाइरहनुभएको छ। सफलता: सुरुमा उहाँले थोरै लगानीबाट सुरुवात गर्नुभयो। विद्यालयमा नै व्यावसायिक कृषि शिक्षा मार्फत करेसाबारी खेतीसम्बन्धी केही जानकारी प्राप्त गर्नुभएको थियो। तरकारी खेतीका लागि नवीनतम प्रविधिबारे ज्ञान र सिपको कमीले गर्दा उत्पादनमा ह्रास आएको र रोगकिराको प्रकोपले दुःख दिए तापनि उहाँले उक्त पेसा छाड्नुभएन। लेटाङ नगरपालिका कृषि विकास शाखासँग बारम्बार सम्पर्कमा रहेर तरकारीबाली व्यवस्थापन र नवीनतम प्रविधिको प्रयोगबारे ज्ञान र सिप हासिल गरेपश्चात् हाल ६ टनेलका साथै बाहिरी जमिनमा टमाटर, भिन्डी, काँक्रा र अन्य तरकारीहरू एकमुष्ट ८,००० देखि १०,००० के.जी. सम्म उत्पादन गर्दै स्थानीय बजारमा बिक्री वितरणका लागि पठाइरहनुभएको छ। यही तवरबाट निरन्तर व्यावसायिक तरकारी खेतीमा कार्य गरिरहे अवश्य सफल हुन सकिन्छ भन्ने एक उदाहरणका रूपमा उहाँ चिनिनुहुन्छ । उहाँले आफूवरपरका व्यक्तिहरूलाई पनि यही तवरबाट अघि बढ्दा सफल भइन्छ भन्ने सन्देश दिनुभएको छ ।

श्री ध्यान बहादुर राई

श्री मोती प्रसाद फुयाल

श्री बल बहादुर लिम्बु (आकास)

२०. लेटाङ नगर क्षेत्रमा उत्पादन गरिने मुख्य बालीहरू

(क) खाद्यान्न बाली

देशमा युवावर्ग वैदेशिक रोजगारीका लागि गाउँ छाड्ने क्रम बढिरहेको कारणले पहाडी क्षेत्रको खाद्यान्न बालीको खेतीमा ५० वर्षदेखि ६५ वर्षको प्रौढ वर्ग संलग्न भएको देखिन्छ। नगरका दुर्गम स्थानहरूमा कृषि मजदुरको अभाव भएको पाइन्छ। व्यावसायिक बालीहरूमा बाहेक खाद्यान्न बालीको खेतीमा कृषकहरूबाट राम्रोसँग लगानी गरी उत्पादन लिने उत्साहमा समेत कमी भएको पाइन्छ। हल गोरु पाल्ने चलन पनि बिस्तारै घट्दै गइरहेको छ। अर्कोतर्फ नयाँ प्रविधिबाट खेती गरिने मेसिनरी औजारहरूको प्रयोग पनि भइनसकेका कारण कृषि क्षेत्र झन् पछाडि पर्दै गएको भान हुन्छ। यस्तो अवस्थामा पर्याप्त मेसिनरी औजारको व्यवस्था र इन्धनको मूल्यमा छुट दिनु, युवा वर्गलाई खेती पेसाप्रति आकर्षित हुने शिक्षा, हरेक वर्ग र पेसाका

मानिसलाई पनि खेती गर्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था सिर्जना गरी उत्पादनशील क्षेत्र पहिचान गरी कृषिमा लगानी बढाउनुपर्ने आवश्यकता टड्कारो रूपमा देखिएको छ।

धान

यस नगरको धान खेतीको वर्तमान स्थिति हेर्दा लेटाङ वडा नं. २, ३, ५, ६, ९ र (१ र ८ का केही क्षेत्रका आसपासका होचा फाँटहरू र केही गाउँका बेंसीहरूमा) राम्रोसँग धान उत्पादन भइरहेको पाइन्छ। राम्रो वर्षा हुन सके खोला खोल्साहरूका मूल बढ्ने र सिँचाइ पुग्ने, वर्षा नहुँदा कतै बाँझै र कतै सुक्खा जर्ती लागि धानको उत्पादनमा घटी हुने अवस्था छ। चामलको भात खाने चलनले गर्दा नपुग चामल तराईतिरबाट आपूर्ति भइरहेको देखिन्छ। व्यावसायिक खेती, आन्तरिक तथा बाह्य रोजगारी आदिले गर्दा उपभोक्ताले तराईबाट आएको चामल किन्न र उपभोग गर्न सकिरहेका छन्। यस नगरमा यस वर्षमा धान खेती गरिएको जमिन लगभग १,२०० हेक्टरबाट उत्पादन ३,६०० मे.टन भएको देखिन्छ।

मकै

लेटाङ नगरको भौगोलिक बनावट, सिँचाइ सुविधा आदिको कारणले सबैभन्दा बढी खेती गरिने बाली मकै हो। तर व्यावसायिक बालीको उत्पादन, उपभोक्ताको खाने प्रवृत्तिले गर्दा मकैको उत्पादन धेरै भए पनि खाद्यान्नमा यसको महत्त्व चामल भन्दा कम भएको देखिन्छ। अधिकांश मान्छेले खाद्यान्न अपुग भयो भने मकै खरिद गरेर खाने चलन छैन, सबैको दृष्टि चामलमा पुग्छ र चामल नै किन्छन्। खाजाको रूपमा भुटेर खाने चलन पनि घटेको महसुस हुन्छ। मकैको प्रयोग पशु आहारा र दानामा बढिरहेको देखिन्छ। तराईतिर जस्तो पोलेर उपभोक्तासमक्ष पुगेको पनि देखिँदैन। तर पनि बेंसी क्षेत्रका खेतहरूमा मंसिर/पुसतिर हिउँदे मकै छर्ने र मकै निकाली चैते धान रोप्ने चलन बढ्दै गएको पाइन्छ भने उत्पादित मकै सुकाएर बर्खे वा वसन्ते मकैझैं प्रयोग गर्ने गरिएको छ। यस नगरमा यस वर्ष मकै खेती गरिएको जमिन लगभग ४,००० हेक्टरबाट उत्पादन १२,००० मे.टन भएको देखिन्छ। मकै खेतीको क्षेत्रफलमा कमी आउने कारणहरू मौसमी अवस्था, व्यावसायिक तरकारी खेतीमा वृद्धि, कृषि श्रमिकको विदेश तथा सहरमा पलायन हुनु आदिले प्रभावित भइरहेको पाइन्छ।

गहुँ

धान, मकैपछिको अर्को खाद्यान्न बाली गहुँ हो। यस जिल्लामा गहुँ खेती हुन सक्ने क्षेत्रफल पर्याप्त हुँदाहुँदै पनि गहुँको परिकार बनाउने र रोटी खाने चलनको कमीले गर्दा कृषकले गहुँ खेती गर्न उत्सुकता देखाएको पाईंदैन। स्वास्थ्यको हिसाबले भात खानुभन्दा रोटी खानु धेरै राम्रो मानिन्छ। तर हाम्रो खाने प्रवृत्ति फरक छ। भात खाई पेट टन्न भए सन्तुष्टि हुने तर रोटी खाँदा पेट हलुको हुन्छ र सन्तुष्टि मिल्दैन। तसर्थ पौष्टिकताको बारेमा चेतनामूलक कार्यक्रमको पनि जरुरी छ। यदि सन्तुलित मलखादको प्रयोग गरी गहुँ खेती गरेर रोटी खाने चलन बढाउन सकिए चामलको खपतमा कमी ल्याउन सकिन्छ। गहुँ खेती कमी हुने अर्को कारण बढी मलखाद प्रयोग गर्नुपर्ने, थ्रेसिङको समस्या र प्रशोधन गर्ने मिलको समस्यालाई लिन सकिन्छ। यस वर्ष गहुँ खेतीको क्षेत्रफल लगभग १० हेक्टरबाट उत्पादन २५ मे.टन रहेको छ।

कोदो

कोदो पनि खाद्यान्नमा प्रयोग हुने बाली हो। तर पनि कोदोको अधिक प्रयोग मदिराजन्य पदार्थ उत्पादनमा भइरहेको पाइन्छ। सम्पन्नताको प्रतीक चामलको भात भएकोले सकेसम्म चामल नै बढी प्रयोग हुने हुँदा कोदोबाट उत्पादित हुने खाद्य पदार्थहरूको प्रयोग घटिरहेको छ। कोदो खेती गर्न बढी खर्चिलो र आम्दानी पनि कम हुने तथा तरकारी खेतीबाट आम्दानी बढी हुने हुँदा कोदोको क्षेत्रफल र उत्पादन घटिरहेको अवस्था छ। यस वर्ष लगभग २५ हेक्टरमा गरिएको कोदो खेतीबाट ३७.५ मे.टन उत्पादन भएको छ।

(ख) तरकारी बाली

व्यावसायिक तरकारी खेतीको सुरुवात यातायातको विकाससँगसँगै भएको देखिन्छ। सुरुको अवस्थामा स्कुस, काँक्रा, रायो साग, मूला, आलु आदिको कृषकहरूले तराईको बजारलाई लक्ष्य गरी उत्पादन गर्दथे र आज पनि यी कृषि उपजहरू यस जिल्लामा व्यावसायिक रूपमा खेती भइरहेका छन्। स्कुसको मुन्टा वैशाखदेखि असोजसम्म, जरा मंसिरबाट चैतसम्म र दाना बाह्रै महिना जिल्लाभित्र खपत र जिल्लाबाहिर निकासी भइरहेको देखिन्छ। रायो साग फागुन, चैत र वैशाखमा अत्यधिक निकासी भएको पाइन्छ। आधुनिक प्रविधिको विकाससँगै बन्दा, काउली, गोलभेँडा, घिउसिमी, मटरकोसा, मूला आदिको हाइब्रिड र उन्नत जात प्रयोग गरी व्यावसायिक उत्पादन सम्भव भएबाट यस जिल्लालाई पूर्वाञ्चलकै तरकारी खेतीको अग्रणी

नगरको पहिचान मिलेको छ। तरकारी खेतीबाट तुलनात्मक रूपमा अन्य खेतीबाट भन्दा बढी आम्दानी हुने भएको हुँदा दिनप्रतिदिन यस खेतीमा संलग्न कृषकहरूको सङ्ख्या बढ्दै गइरहेको छ।

बन्दा तथा काउली

नगरबाट बाहिर निकासी हुने कृषि उपजमा बन्दा तथा काउली पनि आउँछ। सुरुको अवस्थामा बन्दाको क्षेत्रफल र उत्पादन बढी थियो र हाल पनि छ। विगत केही वर्षदेखि काउलीको उत्पादन पनि बढिरहेको छ। विभिन्न जातका बन्दा, काउलीका हाइब्रिड बिउहरू मौसम अनुकूल खेती भइरहेको पाइन्छ। यस नगरबाट उत्पादित काउली नगरभित्र र बाहिर पालिका/जिल्लामा अत्यधिक खपत भएको पाइन्छ। यस नगरमा प्रायः हिउँद महिनामा बन्दा तथा काउलीको खेती भएको अवस्था छ।

गोलभेँडा

वि.सं. २०५३/५४ सालदेखि हाइब्रिड गोलभेँडा खेती सुरु भएको पाइन्छ। गोलभेँडा खेती लेटाङको जाँतेका सम्पूर्ण क्षेत्र, फडानी, खेरुवामा व्यावसायिक रूपमा खेती गरिएको पाइन्छ। गोलभेँडा खेतीको लागि प्रशस्त मात्रामा थाँक्राको आवश्यकता पर्ने भएबाट दिनानुदिन बाँसको खपत बढ्दै गएकोले आफ्नो क्षेत्रबाट आपूर्ति हुन नसकी कृषकहरू बर्सेनि थाँक्रा व्यवस्था गर्न पकेट क्षेत्रबाट टाढाटाढासम्म गई बाँस खरिद गरेर ल्याउने चलन बढ्दै गएको छ। गोलभेँडा खेती हुने क्षेत्रमा रोगनाशक र कीटनाशक रासायनिक विषादीको प्रयोग बढी भएको र यसबाट मानव स्वास्थ्यमा नकारात्मक असर देखा पर्न थालेको परिस्थितिलाई दृष्टिगत गर्दै कार्यालयले विषादीको उचित प्रयोग गरी यसबाट हुने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा जोड दिएको छ।

(ग) फलफूल बाली

सुन्तला

मोरङ जिल्लाको सुन्तला उत्पादन हुने क्षेत्र भनेर चिनिने ले.न.पा. १ साम्मामा अहिले पनि निकासी हुने कृषि उपजमा सुन्तला महत्त्वपूर्ण उपजको रूपमा आउँछ। यातायातको सुविधा नहुँदा पनि डोकामा बोकेर लेटाङ बजार निकासी हुने सुन्तला यस जिल्लाको पहिलो व्यावसायिक खेती मानिन्छ। अन्य फलफूल बाली जस्तै सुन्तला बाली पनि कुनै वर्ष बढी, कुनै वर्ष कम उत्पादन हुने भएकोले यस वर्ष सुन्तलाको उत्पादन गत वर्षको भन्दा कम भयो। उत्पादन कम भएको कारणबाट प्रति के.जी. औसत मूल्य भने बढी पाउन कृषकहरू सफल भए। सुन्तला खेतीमा सिँचाइ, सन्तुलित मलखाद र विभिन्न प्रकारको रोगकीरा व्यवस्थापन गरी उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन यस कार्यालयले प्रचारप्रसार र प्राविधिक सेवा दिइरहेको छ।

(घ) नगदे बाली

अलैँची

नगर क्षेत्रमा अलैँची खेतीको सुरुवात कहिलेदेखि भएको भन्ने प्रमाण पाइँदैन। खोल्साको सुन भनेर चिनिने अलैँची खेती ले.न.पा. ७ बारङ्गीमा भइरहेको व्यावसायिक खेतीमध्ये अग्रणी रूपमा आम्दानी हुने खेती मानिन्छ। अलैँची बिक्री अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा हुने हुँदा देशमा वैदेशिक रेमिट्यान्स ल्याउने महत्त्वपूर्ण कृषि उपज हो। अलैँचीको खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने मुख्य कारणहरूमा ओसिलो खेर गइरहेको खोल्सामा हुने, एकपटक लगाइसकेपछि पाखापखेरा जहाँ सिँचाइको सम्भावना छ खेती हुने, एकपटक लगाइसकेपछि अरू बाली जस्तो बारम्बार मिहिनेत गर्नु

नपर्ने, वर्षको २-३ पटक सरसफाइ गरे पुग्ने र मूल्यमा आएको वृद्धिले अरू बालीले भन्दा धेरै गुणा बढी आम्दानी दिने आदि पर्दछन्। मूल्यमा आएको वृद्धिसँगै कृषकहरूले अन्य खेती हुने जग्गा पनि अलैँचीको खेतीमा विस्तार गरे। जहाँ सिंचाइ छ त्यहाँ सम्भव पनि भयो, सेपिलो ठाउँमा त्यति सफल भएन। केही वर्षदेखि हिउँदे वर्षा नहुँदा अलैँची बगान सुकेर नष्ट भइरहेको छ भने फल नपाक्ने रोगसमेत फैलिएको छ। यस कार्यालयबाट रोग नियन्त्रणका लागि आवश्यक बाली संरक्षण विषादी अनुदानमा वितरण गरी बगानमा प्रयोग गर्ने काम कृषकबाट भइरहे तापनि बगान डढ्ने र फल नपाक्ने रोगले अलैँचीको उत्पादन घटिरहेको छ।

कफी

कफी खेती लेटाङ नगरपालिकाको वडा नं. १ र ७ मा व्यावसायिक रूपमा खेती गरिँदै आएको नगदे तथा औद्योगिक बालीमा पर्छ। लेटाङ नगरपालिकाको वडा नं. १ साम्मा र वडा नं. ७ को बारङ्गीमा व्यावसायिक रूपमा फर्म दर्ता तथा कृषक समूह दर्ता गरी खेती गर्दै आएका कृषकहरूलाई नगरपालिकाले हरेक वर्ष विभिन्न कार्यक्रममार्फत सहयोग गर्दै आएको छ।

२१. आ.व. २०८२/०८३ मा देखा परेका मुख्य मुख्य रोग तथा कीराजन्य समस्याहरू

१. ***धान बाली*** : प्रत्येक वर्ष धान बालीमा पहेँलो गबारो, गुलाबी गबारो, पतेरो र बेरुवा कीराको प्रकोप देखा पर्ने गर्दछ। यस वर्ष पनि यी कीराको समस्या देखिएको थियो। तर गत वर्षको तुलनामा बढी मात्रामा देखा परेको थियो।

२. ***मकै बाली*** : यस वर्ष मकै बालीमा फौजी कीराको प्रकोप अत्यधिक देखियो।

३. ***गोलभेँडा बाली*** :

क. फाट्टफुट्ट फलको गबारो र लाही बाहेक अन्य महत्त्वपूर्ण कुनै कीराको प्रकोप नदेखिएको।

ख. सधैँझैँ पछौटे डढुवा रोगको प्रकोप प्रशस्त देखा परेको। अन्य रोगहरूमा पात गुजुमुजे, पात बटारिने जस्ता भाइरसजन्य रोग देखा परेको र प्लास्टिक घरमा पाउडरी मिल्ड्यु (Powdery Mildew) को समस्या देखा परेको।

४. ***अकबरे खुर्सानी र अन्य पिरो खुर्सानी बाली*** :

क. सुलसुले र लाही खेती गरिएका सबै क्षेत्रमा देखिएको। अकबरे खुर्सानीको फलमा औँसाको प्रकोप देखिएको।

ख. बोट ओइलिने र डाँठ कालो भई सडेर जाने ढुसीजन्य रोगको प्रकोप व्यापक देखिएको।

५. ***काउली बाली समूह*** :

क. बन्दाको पुतली, ईँटाबुट्टे पुतली र बन्दाको लाही काउली बन्दा खेती गरिने सबै क्षेत्रमा देखिएको। कलिलो अवस्थामा फेद काट्ने कीराको प्रकोप फाट्टफुट्ट रूपमा देखा परेको।

ख. नर्सरीमा बेर्ना कुहिने, वयस्क बोटमा कालो सडन, अल्टरनेरिया/थोप्ले रोग र नयाँ रोगको रूपमा क्लब रुट (Club Root) देखा परी सामान्य क्षति पुर्‍याएको र यसलाई व्यवस्थापन गर्न नसकिए महामारीको रूपमा फैलिन सक्ने अवस्था देखिएको छ।

६. *अलैंची* :

क. कीराको समस्या खासै देखा नपरेको।

ख. अलैंची लगाइएका प्रायः सबै क्षेत्रहरूमा बगान डढ्ने समस्या व्यापक रूपमा देखा परेको।

ग. गानो कुहिने, पात कुहिने समस्या केही मात्रामा देखा परेको।

७. *सुन्तला जात* :

क. जुनारमा फल कुहाउने औंसाको प्रकोप यथावत् रहेको, डाँठको गबारो फाट्टफुट्ट मात्रामा देखा परेको।

ख. सुन्तलामा ह्रासको समस्या कम भएको छैन। सिट्रस क्याङ्कर (Citrus Canker), जरा कुहिने, फेद कुहिने र सूक्ष्म तत्त्व कमीका समस्याहरू विद्यमान रहेको।

बाली-पात्रो (Crop Calendar)

क्र.सं.	बालीको नाम	लगाउने समय	भित्र्याउने समय
१	धान - चैते - वर्षे	फाल्गुन-चैत आषाढ-श्रावण	आषाढ-श्रावण कार्तिक-मंसिर
२	मकै - वर्षे - हिउँदे	फाल्गुन-वैशाख कार्तिक-मंसिर	आषाढ-भदौ फाल्गुन-चैत
३	गहुँ	कार्तिक-मंसिर	चैत-वैशाख
४	कोदो	आषाढ-श्रावण	कार्तिक-मंसिर
५	तोरी	कार्तिक-मंसिर	माघ-फाल्गुन
६	मुसुरो	कार्तिक-मंसिर	फाल्गुन-चैत
७	मास	आषाढ-श्रावण	कार्तिक-मंसिर
८	केराउ	भदौ-असोज	मंसिर-माघ
९	भटमास	जेठ-आषाढ	असोज-कार्तिक
१०	आलु - हिउँदे - वर्षे	कार्तिक-मंसिर माघ-फाल्गुण	चैत्र-वैशाख जेष्ठ-श्रावण
११	तरकारी (टमाटर, काउली, भन्टा, प्याज, आलु, बोडी, सिमी, खोर्सानी, बन्दा, सिमसाग, सम्पूर्ण तरकारीबाली) - वर्षे - हिउँदे	वैशाख-चैत्र	

मुख्य हाटबजार

क्र.सं.	बजारको नाम	स्थान	लाग्ने बार
१	लेटाङ बजार	ले.न.पा ४	शनिबार
२	बुधबारे बजार	ले.न.पा २	बुधबार
३	जाँते बजार	ले.न.पा ८	जाँते

२२. अनुदानका मल वितरण निर्देशिका २०७७ को कारोवार गर्ने कृषि सहकारीहरुको विवरण

क्र.स.	मल विक्रेता सहकारीको नाम,ठेगाना	सम्पर्क नं	कैफियत
१.	उन्नतकृषि सहकारी सँस्था, लेटाङ- ८, जौंते, मोरङ	९८४२०७२६८२	
२.	आँकुरा बहुउद्देश्य सहकारी संस्था लि. लेटाङ -६ खेरुवा,मोरङ	९८५२०५०१२७	
३	खेरूवाकृषि सहकारी सँस्था लि. लेटाङ-६, मोरङ	९८४२३९९६४७	
४	किर्तिमान कृषि सहकारी संस्था लि.,लेटाङ-३, मोरङ	९२३४३२५३८	
५	सदाबहार प्रांगारिक कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ- २, मोरङ	९८५२०४१७६३	
६	सानाकिसान कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ-४, मोरङ	९८४२४१८५६०	
७	मभौलाकृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ-५, मोरङ	९८६२२२०१८७	
८	उत्तरी मोरङ कृषि सहकारी संस्था लि., लेटाङ- ९, मोरङ	९८१२३८६११७	
९	कवेशी बहुउद्देशीय कृषि सहकारी संस्था लि. लेटाङ-४, मोरङ	-	
१०	सानाकिसान सहकारी संस्था लि लेटाङ-८, मोरङ	९८२७३४०७००	
११	वालीविकास कृषि सहकारी सँस्था लि. लेटाङ- १, मोरङ	९७४१७५१८८४	
१२	खेरूवाकृषि सहकारी सँस्था लि. ले.न.पा ५		

२३. कृषि विकास शाखा दर्ता भएका निजि कृषि फर्मको विवरण

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य
१	चेमजोङ्ग कृषि फर्म (राजभत्त शेर लिम्बु)	ले.न.पा. ९ किसान चोक	९८४२०७२६८२	०१/२०७७।६।११	तरकारी, फलफुल, सुपारी
२	आस मौरी पालन फर्म	ले.न.पा. ९	९८०८२४९६३०	०२/२०७७।६।११	मौरी
३	राज एग्रीकल्चर रिर्सच एण्ड नर्सरी	ले.न.पा ७ वारुणी	९८०५८६२१९२	०३/२०७७।६।१६	कफी,फलफुल मिश्रित विरुवा
४	दिव्या कृषि फर्म (सिता घिमिरे)	ले.न.पा २	९८४२०६७२७०	०४/२०७७।६।२६	तरकारी
५	रेख बहादुर कृषि फर्म(रेख बहादुर राई)	ले.न.पा ८	९८०५३२३२४४	०५/२०७७।६।२७	तरकारी
६	पुजा कृषि फर्म(टिकाराम पिताकोटे)	ले.न.पा ५	९८६२०६२३९७	०६/२०७७।६।२७	तरकारी

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य
७	केशवी कृषि फर्म	ले.न.पा ३	९८६११११५८०३	०७/२०७७/८/३०	तरकारी
८	एस्तार कृषि फार्म	ले.न.पा ३	९८१५४३०३०५	०९/२०७७/९/२०	खाद्यान्न र तरकारी
९	दर्शन कृषि फर्म	ले.न.पा २	९८४२२३०१५२	१०/२०७७/१२/२३	कृषि र पशुपालन
१०	हातेमालो कृषि पशुपंक्षी तथा ह्याचरी फर्म	ले.न.पा. २	९८२९३१८६५२	११/२०७८/०५/२९	कृषि र पशुपालन
११	श्री राम कृषि फर्म	ले.न.पा ३	९८४२४६४८०२	१२/२०७८/५/२९	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन
१२	रोयल एग्रो कृषि फर्म	ले.न.पा. २	९८४२०९८४२३	१३/२०७८/११/०२	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन
१३	आयुसा कृषि फर्म	ले.न.पा ५	९८६०८८५५७४	१४/२०७८/१०/२५	फलफुल, तरकारी, पशुपंक्षी पालन
१४	उधमशिल कृषि फर्म	ले.न.पा ५	९८४२०९८७३८	१५/२०७८/१२/१३	कृषि र पशुपंक्षी पालन बिक्री ब्यवसाय
१५	चुरे अर्गानिक कृषि फर्म	ले.न.पा १	९८१०५७५८९२	१६/२०७९/०४/२९	कफी खेती
१६	लम्साल कृषि तथा पशुपालन समुह	ले.न.पा ५		१७/२०७९/०५/०२	तरकारी अन्नवाली
१७	शिवजी पशुपालन तथा कृषि फर्म	ले.न.पा ५	९८५१०७९५४६	१८/२०७९/०६/२०	पशुपालन तरकारी
१८	ओभा पशुपालन तथा कृषि फर्म	ले.न.पा ५		१९/२०७९/२०	पशुपालन तरकारी
१९	शिवशक्ति सुपारी उत्पादन केन्द्र	ले.न.पा ६	९८५२०५०१२७	२०/२०७९/०७/२८	सुपारी
२०	माया सुपारी कृषि फर्म	ले.न.पा ६	९८४२२४४६६८	२१/२०७९/०७/२९	सुपारी
२१	लोकल मौरी पालन कृषि फर्म	ले.न.पा १		२३/२०७९/९/०५	मौरीपालन
२२	ग्रीनरी टेक फार्म	ले.न.पा. १	९८४४२७१४९१	२४/०८०/०१/०३	फलफुल तरकारी
२३	नमुना कृषि फर्म	ले.न.पा २	९८४२०२५९३४	२५/०८०/०१/०३	मिश्रित
२४.	लेटाङ कृषि ड्रागन फ्रुट फार्म	ले.न.पा २	९८००९५६३२९	२६/०८०/०१/२९	फलफुल
२५.	कुवापानी कृषि फर्म	ले.न.पा १		२७/०८०/०१/३१	मिश्रित
२६.	खुशी कृषि फर्म	ले.न.पा. २	९८४२२४२२२१	२८/०८०/०४/३१	मिश्रित
२७.	वीर बहुउद्धेश्य कृषि फर्म	ले.न.पा. ३	९८४२५०७७५१	२९/०८०/०६/०७	मिश्रित
२८.	स्याबो कृषि फर्म	ले.न.पा ७	९८४२५६४७६८	३०/०८०/०६/१४	मिश्रित
२९.	चाम्लिङ कृषि फर्म	ले.न.पा ७	९८१७४९९४९६	३१/०८०/०८/२५	मिश्रित
३०.	त्रिवेणी कृषि फर्म	ले.न.पा ७	९८११०१३९४७	३२/०८०/८/२५	अलैंची, मौरी
३१.	उत्तरी मोरङ तथा बाखापालन फर्म	ले.न.पा १	९८६२८८२६३९	३३/०८०/११/२७	मिश्रित
३२.	राईलिम्बु कृषि फर्म	ले.न.पा. ३	९८४२१६४९८१	३४/०८१/०१/१६	फलफुल र तरकारी
३३.	नविन कृषि फर्म	ले.न.पा. ५	९८२५३२४७२८	३५/०८१/०१/२३	मिश्रित

क्र.स.	फर्मको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य
३४	राईको कृषि फर्म	ले.न.पा. २	९८४२४७०२४४	३६।२०८१।०३।०९	मिश्रित
३५.	उमंग कृषि फर्म	ले.न.पा २	९८४२५३०३९६	३७।०८१।०८२	मिश्रित
३६.	इशा कृषि तथा पशुपालन फर्म	ले.न.पा. १	९८६२१७९१४७	३८।०८२।०८३, २०८२।०७।१५	मिश्रित
३७.	मनोज एग्रीकल्चर फर्म	ले.न.पा. ७	९७६४४६२९६६	३९।०८२।०८३, २०८२।०८।१९	मिश्रित
३८.	रत्न एग्रीकल्चर फर्म	ले.न.पा ७ समला	९८४२५७१४००	४०।०८२।०८३, २०८२।०९।०८	मिश्रित
३९.	पित्लुम्बा कृषि फर्म	ले.न.पा ७	९८१७३१६६७४	४१।०८२।०८३, २०८२।०९।२५	मिश्रित
४०.	राज एग्रीकल्चर फार्म	ले.न.पा ७	९७४४३२७००३	४२।०८२।०८३, २०८२।१२।१०	मिश्रित
४१.	सुनौलो घार नेपाल मौरीपालन फर्म	ले.न.पा ७	९८०१७६१७४२	४३।०८२।०८३, २०८२।१२।१८	मौरीपालन

सूचिकृत/अध्यावधिक कृषि फर्म

क्र .म.	समुहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य	कै.
१	युवा व्यवसायीक कृषि समुह	जिवनाथ खतिवडा	ले.न.पा. ९	९८४२१६४३१०	०१/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
२	प्रगति कृषि समुह	विष्णु ब. खत्री	ले.न.पा. २	९८४२२२७५१०	०२/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
३	प्रतिभाटोल कृषि समुह	जीत ब.मगर	ले.न.पा ५	९८१०००४३३२	०३/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
४	अर्गानिक उपभोक्ता कृषि समुह	प्रवद्धन राई	ले.न.पा ३	९८४२०४९९४४	०४/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
५	खेरुवा सुपारी उत्पादन समुह	पुष्पलाल दाहाल	ले.न.पा ५	९८४२२५०४७८	०५/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
६	थामिन्दिन महिला व्यवसायीक कृषि समुह	मिना कुमारी लिम्बु	ले.न.पा १	९८१७२९१०७३	०६/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
७	पाथिभारा महिला कृषक समुह	गिता पौडेल	ले.न.पा ५	९८४२४३८५१६	०७/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
८.	प्रांगारिक कृषक समुह	गणेश पौडेल	ले.न.पा ५	९८४२०९८७६८	०८/०७४।०७५	मिश्रित खेती	
९	त्रिवेणी कृषि समुह	इन्द्र प्रसाद चापागाई	ले.न.पा. ५	९८६०९९८२३४	०९/०७५।०७६	मिश्रित खेती	

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य	कैं.
१०.	राजारानी मौर पालन समूह	दल ब. लिम्बु	ले.न.पा. १	९८६२३५६९७४	१०/०७५।०७६	मौरी	
११.	नव प्रतिभा कृषि समूह	सन्त ब. मगर	ले.न.पा. २	९८१०४९६८९४	११/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१२.	उद्यमशिल कृषि समूह	नविन लिम्बु	ले.न.पा ८	९८०७०७८४८०	१२/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१३.	त्रिवेणी व्यवसायिक कृषि समूह	दुर्गा प्रसाद राई	ले.न.पा. १	९८६२१७६४४३	१३/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१४.	लालिगुराँस कृषि समूह	युवराज न्यौपाने	ले.न.पा ८	९८४२१०४८५६	१४/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१५.	नमुना कृषि समूह	अग्नि प्रसाद भट्राई	ले.न.पा ३	९८४२५०७९५८	१५/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१६.	मजुवा कृषि समूह	ज्ञान ब. खत्री	ले.न.पा ५	९८४२२५०९००	१६/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१७	मौसम कृषि समूह	वासुदेव तिम्सिना	ले.न.पा ५		१७/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१८.	गुराँस कृषि समूह	नेत्र प्र. पौडेल	ले.न.पा ५	९८४२५७२०२६	१८/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
१९.	मुनाल कृषि समूह	मन्जु दाहाल	ले.न.पा ५	९८११०५४७३४	१९/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२०.	मकालु कृषि समूह	तेज कुमारी पौडेल	ले.न.पा ५	९८६२१७८२३	२०/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२१.	किर्तिमान कृषि समूह	चन्द्रश्याम राई	ले.न.पा ३	९८४२५४३०९९	२१/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२२.	संगम कृषि समूह	अम्बिका प्र. नेपाल	ले.न.पा २	९८४२५४३०९९	२२/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२३	आदेश कृषि समूह	खड्ग ब. सुब्बा	ले.न.पा ५	९८४२२४०८२१	२३/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२४	सुनाखरी कृषि समूह	रत्न निमेल मगर	ले.न.पा ५	९८२४३२१४०४	२४/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२५	स्वर्ण महिला कृषक समूह	कल्पना दाहाल	ले.न.पा ५	९८२९३७११६०	२५/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२६.	उन्नती कृषि समूह	रश्मी श्रेष्ठ	ले.न.पा ५		२६/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२७.	जनविकास कृषि समूह	हर्क ब. थापा	ले.न.पा ५	९८४२५५९५४५	२७/०७५।०७६	मिश्रित खेती	

क्र.सं.	समुहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य	कै.
२८.	सिर्जनशिल कृषक समुह	लोक ब. गिरी	ले.न.पा २	९८४७४०७८९७	२८/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
२९.	ग्रामिण पहाडी कृषि समुह	अनिल लिम्बु	ले.न.पा ७	९८०३१६२९२९	२९/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
३०.	पुष्पान्जली कृषि समुह	मौसम पौडेल	ले.न.पा २	९८६२२११४७०	३१/०७५।०७६	मिश्रित खेती	
३१.	सगरमाथा कृषक समुह	राम प्र. अधिकारी	ले.न.पा ३	९८६२२११४७०	३२/०७६।०७७	मिश्रित खेती	खारेज भएको
३२.	नमुना कृषि समुह ख	कुल प्रसाद चापागाई	ले.न.पा ५	९८४२४८१२४५	३४/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३३.	पौरखी कृषक समुह	दल ब. लिम्बु	ले.न.पा १	९८०४३९९०४९	३५/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३४.	औंधेरी कृषि समुह	हेम ब. मगर	ले.न.पा १	९८६३०१७१८९	३६/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३५.	उन्नतशिल कृषक समुह	अग्नि प्र दाहाल	ले.न.पा ८	९८४२२३३५९९	३७/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३६.	कमलपुर हरियाली कृषक समुह	अमृत राई	ले.न.पा. ३		३८/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३७	नमुना प्राकृतिक कृषि समुह	सन्त ब. लिम्बु	ले.न.पा १	९८००९१९६६७	३९/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३८.	जति हरियाली कृषक समुह	तिल ब. राई	ले.न.पा ८	९८१८१७४६६३	४०/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
३९.	मंगलबारे हरियाली कृषक समुह	अर्थ ब लिम्बु	ले.न.पा ७	९८१८४१४३६३	४१/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४०.	सयपत्री हरियाली कृषक समुह	बुद्ध कुमार लिम्बु	ले.न.पा ७	९८१६३४०८८९	४२/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४१.	पौरखी हरियाली कृषक समुह	सन्तमाया राई	ले.न.पा ९	९८११०८९२८१	४३/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४२.	महाविष्णु हरियाली कृषक समुह	जिबनकुमार मगर	ले.न.पा ७	९८४१३४६६१०	४४/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४३.	रातेमाटे हरियाली कृषक समुह	लक्ष्मी चौलागाई	ले.न.पा ७	९८१२३३६३७	४५/०७६।०७७	मिश्रित खेती	
४४.	बारगी कफी कृषक समुह	रास कुमार राई	ले.न.पा ७	९८०५८६२१९२	४६/०७६।०७७	मिश्रित खेती	

क्र.सं.	समुहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं / मिति	उद्धेश्य	कै.
४५.	खैरेनी कृषक महिला समुह	रन्जु आर्चाय	ले.न.पा २	९८४२३९९६७२	४७/०७६/०७७	मिश्रित खेती	
४६.	लालिगुराँस हरियाली कृषक समुह	कुमार लिम्बु	ले.न.पा ७	९८०३३२७०९०	४८/०७६/०७७	मिश्रित खेती	
४७.	समावेशी कृषि समुह	ढकल सिं मगर	ले.न.पा ५	९८४२२४७५६४	४९/०७६/०७७	मिश्रित खेती	
४८.	राजारानी मौरी पालक कृषक समुह	गणेश तिम्सिना	ले.न.पा २	९८४२२४१०१८	५०/०७६/०७७	मौरी	
४९.	जनजागृति कृषि समुह	सुदन वलम्पाकी	ले.न.पा ६	९८६३९८७६०	०१/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५०.	नमुना कृषक समुह ग	दुर्गा सुव्वा	ले.न.पा ८	९८१६३३०७१	०२/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५१.	किरातचोक कृषि समुह	नारायण ढकाल	ले.न.पा २		०३/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५२.	सुनगाभा कृषि समुह	टंक ब. श्रेष्ठ	ले.न.पा १	९८२४३३५३७८	०४/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५३.	चाँदनी तरकारी उत्पादन कृषक समुह	छत्र ब.निरौला	ले.न.पा ५	९८६२३१८३२८	०५/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५४.	पाथिभारा कृषि समुह	इन्द्र प्र. खतिवडा	ले.न.पा २	९८६२०००३३३	०६/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५५.	जानकी कृषक समुह	पिताम्बर अधिकारी	ले.न.पा २	९८०३५५८२५३	०७/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५६.	जनहित कृषि समुह	शुक्र ब. राई	ले.न.पा. १	९८४७९३८३३१	०८/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५७.	नौलो चुरेफेदी बहुउद्धेश्य कृषक समुह	दिपक लिम्बु	ले.न.पा ८	९८६६१८८०१२	०९/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५८.	संघर्षशिल कृषि समुह	राम प्र. दाहाल	ले.न.पा. २	९८६२०११५१२	१०/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
५९.	क्याम्पसटोल कृषि समुह	टिका ब. बि.क.	ले.न.पा ५		११/०७७/०७८	मिश्रित खेती	
६०.	आधारशिल कृषक समुह	चण्डिका कटेल	ले.न.पा २	९८४२३७८७	१२/०७७/०७८	मिश्रित खेती	

क्र.स.	समुहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य	कै.
६१.	सयपत्री कृषक समुह	सागर श्रेष्ठ	ले.न.पा २		१३/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६२.	टुंडे अलैंची कृषि समुह	सान ब. राई	ले.न.पा ७		१४/०७७।०७८	मिश्रित खेती	
६३.	किसे कृषि समुह	रतन ब. लिम्बु	ले.न.पा १	९८२५३१६१४४	१५।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६४.	पश्चिम बगर कृषक समुह	मनमाया गौतम	ले.न.पा ३	९८१७०१६७८२	१६।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६५.	नवपालुवा महिला कृषक समुह	कृष्ण कुमारी निरौला	ले.न.पा. ९		१७।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६६.	हाम्रो नमुना कृषक समुह	हरि प्र. काफ्ले	ले.न.पा. ३	९८४२५०२६६३	१८।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६८.	कितिंमान कृषि समुह	चन्द्र श्याम राई	ले.न.पा. ३		१९।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
६९.	महिला समावेशी कृषक समुह	गोमादेवी राई	ले.न.पा. ३		२०।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७०.	सध्यम कृषक समुह	गिरी प्रसाद ओझा	ले.न.पा. २	९८६२०४४२२५	२१।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७१.	कात्तिकेखोला घारी अर्गानिक कृषक समुह	टिका प्रसाद राई	ले.न.पा. १	९८४९८३९१४३	२२।०७८।०७९	फलफुल खेती र तरकारी खेती	
७२.	समावेशी कृषि समुह ख	ले.न.पा ५	डकल सिं मगर		२३।०७८।०७९	मिश्रित खेती	
७३.	डाँफे ड्रागन फल तथा करिलो खेती कृषक समुह	ले.न.पा.	केदार प्रसाद खतिवडा		२४।०७८।०७९	ड्रागन फल र करिलो खेती	
७४.	जति आधुनिक व्यवसायिक मौरी पालक समुह	इमनाथ पोखरेल	ले.न.पा ९		२५।०७८।०७९	मौरीपालन	
७५.	सयपत्री उद्यमी कृषक समुह	रुद्र बस्नेत	ले.न.पा. ५		२६।०७९।०८०	मिश्रित	
७६.	जति महिला कृषि समुह	टिका लावती	ले.न.पा ८	९८१०५५४८२२	२७।०७९।०८०	मिश्रित	
७७.	कपासे कृषि समुह	घनश्याम निरौला	ले.न.पा. ६		२८।०७९।०८०	मिश्रित	
७८.	खेरुवा सुपारी उत्पादन समुह	जगत ब मगर	ले.न.पा ५	९८६२२३१३३१	२९।०८०।०८१	सुपारी	

क्र.स.	समूहको नाम	प्रतिनिधिको नाम	ठेगाना	सम्पर्क नं	दर्ता नं/ मिति	उद्धेश्य	कै.
७९.	समृद्धि कृषक समूह	यम्य ब मगर	ले.न.पा १ राजारानी	९८६२९८७४१५	३०।०८०८१	मिश्रित	
८०.	बथाहा कृषक समूह	रिता कुमार लिम्बु	ले.न.पा १	९८११०४६६१५	३१।०८०।०८१	मिश्रित	
८१.	डुँडे अलैंची कृषक समूह	सान ब. राई	ले.न.पा ७	९७४५७०३९७	३२।०८०।०८१	अलैंची	
८२.	समला कृषक समूह	नरजित राई	ले.न.पा ७	९७६५४७९०७०	३३।०८०।०८१	मिश्रित	
८३.	सिमाना कृषक समूह	आन्नद प्रसाद लिम्बु	ले.न.पा ७	९८१९३४७५२२	३४।०८०।०८१	मिश्रित	
८४	उत्तरी मोरङ पहाडी कृषि तथा पशुपालन समूह	अमरकुमार लिम्बु	ले.न.पा ७	९८१०२५२५१८	३५।०८१।०८२	मिश्रित	
८५	पाटपसार मगर कृषि तथा पशुपालन समूह	कुल बहादुर मगर	ले.न.पा ७	९८२५३६१०७०	०१।०८१।०८२	मिश्रित	
८६	सगरमाथा कृषक समूह	कुमार भण्डारी	लेटाङ ३	९८४२२९६०६२	०२।०८१।०८२	मिश्रित	
८७	अर्गानिक कफी खेती समूह	चन्द्रजित राई	लेटाङ १	९८४२१८३१०१	०१।०८२।०८३		

२४. सातौं कृषि गणना २०७८ बारे जानकारी

नारा: "कृषि योजनाको सार, कृषि विकासको पूर्वाधार"

गणना अवधि: २०७९/०१/०६ देखि २०७९/०२/१९

नतिजा सार्वजनिक: मिति २०८०/०५/२१

नतिजा

१. ***कृषि पेसामा संलग्न रहेका कृषक परिवार सङ्ख्या:*** ४१ लाख ३० हजार ७ सय ८९ (६२%)

२. ***कृषि कर्म गरेको जमिनको क्षेत्रफल:*** २२ लाख १८ हजार ४ सय १० हेक्टर

३. ***कृषक परिवारको मुख्य आम्दानीको स्रोत कृषि रहेको:*** ७०.४%

४. ***आफ्नै कृषि उपजबाट वर्षभरि खान पुग्ने किसान:*** ४५%

५. ***आफ्नो कृषि कर्मबाट सबै उत्पादन बिक्री गर्ने:*** १.१%

६. ***आफ्नो कृषि कर्मबाट भएको सबै उत्पादन घरायसी उपभोग गर्ने कृषक परिवार:*** ६८.८%

७. ***जम्मा कृषक परिवारमध्ये कृषि कार्यका अतिरिक्त अन्य आर्थिक क्रियाकलाप गर्ने:*** २६%

कृषि पेसामा आवद्ध

१. ***पुरुषको हिस्सा***: ६७.६%

२. ***महिलाको हिस्सा***: ३२.४%

३. ***प्रदेशगत सबैभन्दा बढी कृषक परिवार भएको प्रदेश***: कोशी

४. ***जिल्लागत रूपमा सबैभन्दा बढी कृषक परिवार***: झापा

५. ***कृषि बिमामा आवद्ध कृषक***: १ लाख ८२ हजार ४ सय ४१ (४.४%)

६. ***ट्याक्टर प्रयोग गर्दै आएका कृषक***: १६,३९,००० (४०%)

७. ***सिँचाइको सुविधा पुगेको जमिनको क्षेत्रफल***: १२,०९,२६५ हेक्टर (५४.५%)

८. ***सिञ्चित क्षेत्रफलमध्ये बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा उपयोग भएको जग्गाको क्षेत्रफल***: ८,७९,५७० हेक्टर (७२.७%)

९. ***यस गणनासम्म सरकारी अनुदान पाएका किसान परिवार***: ३ लाख ८ हजार ५ सय (७.५%)

१०. ***जलवायु परिवर्तनबारे जानकारी प्राप्त कृषक: ५४% उन्नत बीउ लगाउने कृषक परिवार***: २२.२%

११. ***विषादी प्रयोग गर्ने कृषक परिवार***: २६.७%

१२. ***सबैभन्दा बढी क्षेत्रफलमा लगाइने खाद्यान्न बाली***: धान (१२ लाख १६ हजार ३८७ हेक्टर), मकै (५ लाख ५९ हजार ९०९ हेक्टर) र गहुँ (६ लाख ५४ हजार १९४ हेक्टर)

१३. ***सबैभन्दा धेरै कृषि योग्य जमिन चलनमा रहेका ५ जिल्लाहरू क्रमश:***: मोरङ, झापा, सिरहा, सर्लाही र सप्तरी।

२५. कोदो खेती प्रविधि

करण श्रेष्ठ [कृषि शाखा प्रमुख]
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

परिचय

नेपालको विभिन्न जिल्लाबाट ८५० भन्दा बढी कोदोका स्थानीय जातहरू सङ्कलन गरी खुमलटारस्थित राष्ट्रिय जिन बैङ्कमा संरक्षण गरिएको छ भने अनुसन्धानबाट ५ वटा विकासे जात सिफारिस गरिएका छन्। जातीय विविधतामा निकै धनी रहेको हुनाले नेपाललगायत भारतीय उपमहाद्वीपलाई कोदोको विविधताको उपकेन्द्र मानिन्छ। दानाको आकार र अवस्था, काण्ड र पातको रङ आदिमा फरक पाइन्छ। दानाको आधारमा सेतो र कालो कोदो मुख्य छन् भने पाक्ने महिनाका आधारमा कात्तिके, भदौरे, मंसिरे आदि छन्। बालाको आकारअनुसार कोदोका जात मुङ्के, ल्याफ्रे र घुम्रे गरी तीन किसिमका हुन्छन्।

नेपालमा कृषकहरूले खेती गर्ने स्थानीय जातहरूमा अरुण कोदो, भदौरे कोदो, बौलाहा कोदो, चरिकोटे कोदो, चुल्ठे कोदो, च्यास्ले कोदो, च्याल्ठे कोदो, डल्ले कोदो, डल्ले सेतो, दुधे कोदो, झुप्पे कोदो, कालो बुङ्गे, कालो कोदो, कात्तिके कोदो, किर्ने कोदो, लोकल कोदो, लुर्के कोदो, मंसिरे कोदोजस्ता विभिन्न नामका कोदोको खेती गरिन्छ। हाम्रा बाजेबराजुले सदियौंदेखि जतनले जोगाइराखेका यी जातहरू हाम्रा अमूल्य निधि हुन्। यिनीहरूमा

छिटो पाक्ने, नढल्ने, रोगकीरा सहने, सुक्खा सहने, पिठो पर्ने, धेरै फल्ने, खान मीठो हुने आदि जस्ता अति महत्त्वपूर्ण विशिष्ट गुणहरू रहेका छन्, जुन आज हाम्रा लागि मात्रै होइन, भावी सन्ततिका लागि पनि अति उपयोगी हुन सक्छन्। तसर्थ हाम्रा पुर्खाको नासो यस्ता स्थानीय जातहरू लोप हुनबाट जोगाउनु हामी सबैको दायित्व हो।

शैलुगं–१ जात

जुम्ली रातो जात

ओख्ले–१

डल्ले–१

काब्रे–१

काब्रे–२

नेपालमा पाइने उन्नत जातहरू-

ओख्ले–१, डल्ले–१, काभ्रे कोदो–१, काभ्रे कोदो–२, शैलुङ कोदो–१ र जुम्ली रातो कोदो (NGR05113

जलवायु, माटो तथा रोप्ने समय

जलवायु :– न्यानो जलवायु, उष्ण र उपोष्ण क्षेत्र तथा तराईदेखि उच्च पहाड ३१०० मि. सम्म गर्न सकिन्छ। ५०–१०० से.मी. वर्षा हुने क्षेत्रहरू कोदो खेतीका लागि बढी उपयुक्त हुन्छन्।

माटो: मलिलो माटो, दोमट, चिम्टाइलो दोमट माटो सर्वोत्तम हुन्छ।

समय : खासगरी मनसुन सुरु हुनासाथ नै कोदो रोप्नु पर्छ। तराईदेखि मध्य पहाडी भेगसम्म छरुवा वा पाउँदुरे कोदो वैशाखमा छरिन्छ भने रोप्ने कोदो ब्याडमा बेर्ना तयार गरी ठाउँ हेरिकन जेठदेखि साउनसम्ममा रोपिन्छ। उच्च पहाडी भेगमा चैत–वैशाखमा कोदो छर्ने गरिन्छ।

बाली चक्र र मिश्रित खेती

कोदो बालीलाई स्थानअनुसार एकल, मिश्रित, घुसुवा वा अन्तरबालीका रूपमा खेती गरिन्छ। तराई र मध्य पहाडतिर कोदोपछि आलु, केराउ, मुसुरो, चना, गहुँ, जौ, तोरी, सर्स्यु आदि लगाउनाले कोदो खेतीको बाली–चक्रमा अन्तर ल्याउँछ।

कोदो–भटमासः (१:१ लाइनमा), कोदो–भटमासः (१:९ को अनुपातमा बीउ मिश्रण)

कोदो–मस्याङः (१:८ को अनुपातमा बीउ मिश्रण)

कोदो–रहरः (१० :३ को बीउको प्रयोग गरी प्रत्येक २ पङ्क्ति रहरपछि ५ पङ्क्ति कोदो रोप्ने)

जमिनको तयारी

कोदो रोप्नका लागि जमिनको तयारी राम्रोसँग गर्नुपर्छ, माटो बुरबुराउँदो र झारपातरहित तुल्याउनु आवश्यक छ। सामान्यतया कोदो रोप्ने माटो धेरै मसिनो र मिहिन बनाउनु पर्दैन तर कोदोको छरुवा खेतीका लागि मसिनो माटो उपयुक्त हुन्छ। कोदो खेती गरिने जमिनमा पानी जम्न नदिन निकासको राम्रो प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ। जमिनको तयारी गर्ने बेलामा १००–२०० क्विन्टल प्रतिहेक्टरका दरले राम्ररी पाकेको गोठेमल वा कम्पोस्ट मल प्रयोग गर्नुपर्छ। प्राङ्गारिक

मल हाल्नाले माटोको जलधारण क्षमता बढ्छ।

मलखाद

पहाडी क्षेत्रमा कोदो प्राय: असिञ्चित जग्गामा उब्जाइन्छ। असिञ्चित अवस्थामा माटोमा चिस्यान संरक्षण गर्न प्राङ्गारिक मलहरूले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छन्। प्राङ्गारिक मलका रूपमा राम्ररी कुहेको गोठेमल वा कम्पोस्ट मल प्रयोग गर्न सकिन्छ। पर्याप्त वर्षा हुने क्षेत्रमा ४५.३०.२० केजी नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटास हाल्नु पर्छ।

बीउ दर र रोप्ने तरिका

छरुवा विधि– १० केजी/हेक्टर

लाइनमा– ६ के.जी./हेक्टर (कार्बेन्डाजिम वा थिराम/भाइटामेक्स २.५ ग्राम प्रतिकेजी बीउका दरले उपचार गर्ने)। लाइनको दूरी २०–२५ से.मी. कायम गरी बोटदेखि बोटको दूरी १० से.मी. र गहिराइ ३–४ से.मी. राख्न सकिन्छ।

बेर्ना सार्ने– तराई र भित्री मधेस (भित्रीटार) तिर २५–३० दिनको बेर्ना रोप्न उपयुक्त हुन्छ। पहाडी क्षेत्रमा ३५–४० दिनको बेर्ना सार्न उपयुक्त हुन्छ।

सिँचाइ

कोदो सुक्खा सहने बाली भएकाले सामान्यतया सिँचाइ आवश्यक पर्दैन। तर यदि लामो समयसम्म खडेरी परेमा वा जमिन निक्कै सुक्खा छ भने जरा गँजाउने वा गाँज हाल्ने र फूल फुल्ने बेलामा सिँचाइ दिँदा बालीको उत्पादनमा वृद्धि हुने देखिएको छ।

कटानी, चुटानी र उत्पादन

खेती गरिएको ४ देखि ५ महिनासम्ममा कोदो काट्नका लागि तयार हुन्छ। तराईमा असोज तेस्रो साता र पहाडमा कात्तिक दोस्रोदेखि मङ्सिर दोस्रो सातासम्म परिपक्व हुन्छ। नेपालमा २ तरिकाले कोदो काटिन्छ; कतै हँसियाले कोदोको बाला काटिन्छ भने कतै धान काटेझैं नल काटेर ४–५ दिन घुम्साएर वा सुकाएर चुटेर राखिन्छ। यसरी सफा गरेर राम्ररी सुकाएर राख्ने हो भने ८–१० वर्षसम्म भण्डारण गर्न सकिन्छ।

नेपालमा कोदोको औसत उत्पादन १.१ टन/हेक्टर भएको पाइए तापनि विभिन्न अनुसन्धान तथा परीक्षणको नतिजाअनुसार ४–५ टन/हेक्टर उत्पादन हुने गरेको पाइन्छ।

२६. रागे सिमी खेती प्रविधि

परिचय र महत्त्व

सिमी (Phaseolus vulgaris) एक प्रमुख कोसेबाली हो। नेपालको तराईदेखि उच्च पहाडी भागसम्म यसको खेती गरिन्छ। सिमीका हरिया कोसा तरकारीका रूपमा र सुकेका गेडा दाल बनाई खाने चलन छ। नेपालको तराई भूभागदेखि हुम्लाको याल्बाङ (३१२१ मिटर) उचाइसम्म खेती गरिएको पाइन्छ। सिमीमा प्रशस्त प्रोटिन पाइने हुनाले यसलाई 'गरिबका लागि मासु' भन्ने गरिन्छ। प्रति १०० ग्राम सिमीमा २२.६ ग्राम प्रोटिन, ४.३ ग्राम रेसा, ३.७ ग्राम खनिज, र १० ग्राम पानी पाइन्छ।

जातीय विविधता

हालसम्म दाल खाने सिमीका कुनै जात सिफारिस भइसकेको छैन, तर नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क)

ले तीनवटा जात (केबीएल–१, केबीएल–३ र पीबी–००४८) खानका लागि राम्रा देखिएकाले सिफारिसको प्रक्रियामा राखेको छ। यीमध्ये केबीएल–१ र केबीएल–३ कर्णालीमा पाइने लोकल सिमीबाट छनोट गरी विकास गरिएका जात हुन्।

रोप्ने समय, तरिका र बीउ दर

स्थान	रोप्ने समय	रोप्ने दूरी	बीउ दर
उच्च पहाड	फागुन–वैशाख	लहरा जाने ७५×३० से.मी.लहरा नजाने ६०×३० से.मी.	३ केजी प्रतिरोपनी
मध्य पहाड	साउन–भदौ		
तराई, भित्री मधेस	असोज–कात्तिक		

मलखाद

कम्पोस्ट मल– १००० केजी प्रतिरोपनी, नाइट्रोजन १ केजी, फस्फोरस ६ केजी र पोटास ३ केजी प्रतिरोपनी आवश्यक पर्दछ।

सिँचाइ र गोडमेल

सिमी ज्यादा सुक्खा सहन सक्ने बाली होइन र यो बाली लगाएको जमिनमा पानी जम्न दिनु हुँदैन। झारपात हटाउनका लागि सिमीमा कम्तीमा दुई पटक गोडमेल गर्नुपर्दछ। पहिलो गोडमेल रोपेको ३ हप्तापछि र दोस्रो गोडमेल झारपातको प्रकोप र बिरुवाको अवस्था हेरेर गर्नुपर्दछ।

थाँक्रा दिने

थाँक्रा दिँदा ५–६ फिट अग्ला दुईतिरबाट थाँक्राका टुप्पा जोडेर लाइन मिलाएर गाड्नु पर्छ।

गुणस्तरीय बीउमा हुनुपर्ने गुणहरू

विवरण	मात्रा
उमारशक्ति	८०%
चिस्यान	१३–१५%
बिग्रिएको बीउ	०
फिक्का रङ भएको बीउ	१०%
अन्य	१%

टिपाइ र भण्डारण विधि

७०-८०% कोसा पहेँला भइसकेको अवस्थामा बोटलाई जमिन नजिकैबाट काट्ने वा कोसा टिप्ने काम गरिन्छ। लहरा जाने सिमीलाई कोसा सुक्दै गएपछि सुकेका कोसा टिप्दै गर्न सकिन्छ। सिमीको बीउ राम्ररी सुक्यो सुकेन भनी पत्ता लगाउनका लागि गेडालाई टोकेर वा नङले गाडेर हेर्न सकिन्छ।

२७. धान खेती प्रविधि

करण श्रेष्ठ [कृषि शाखा प्रमुख]
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

परिचय

१. धान प्रमुख खाद्यान्न बाली हो।
२. पहाड र तराईमा यसको खेती बर्षायाममा गरिन्छ
३. तल्लो पहाड तथा खोचको सिञ्चित क्षेत्रमा चैते धान पनि लगाउने गरिन्छ।
४. उन्नत प्रबिधिबाट डेढदेखि दुई गुण उत्पादन बढाउन सकिन्छ।

जातहरु

स्थान	उन्नतजात	वर्णशंकर
उच्च पहाड	माछापुच्छे, छोमरोङ्ग, जुम्लीमार्सी ,चन्दननाथ	सुचिकृत जातहरू
पहाड	खुमल -४, खुमल -६, खुमल -८, खुमल -१०, खुमल -११	
तराई	राधा-४, विन्देश्वरी , हर्दिनाथ -१, सावित्री , मकवानपुर -१, सुख्खाधान -१,२,र३ सावासव-१, स्वार्णसव -१,राम , लोकन्त्र , मिथला,गरिमा,महिमा, बहुगुणी, रंजितआदि । अन्य नयाँ जाँतहरू ।	

बीउदर

जात	प्रति रोपनी	प्रति कट्ठा
उन्नत	२.५ के.जी .	१.७ के.जी.
वर्णशंकर	७५० ग्रँम	५०० ग्रँम

बीउ उपचार : बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी.। बीउलाई २४ घण्टा पानीमा भिजाउने र ४८ घण्टा बोरामा राखी टुसाउने। बीउलाई धुलो वा हिले ब्याडमा छरी बेर्ना तयारी गर्ने।

रोप्ने र बाली लिने समय

क्षेत्र /महिना	फा	चै	वै	जे	अ	सा	भ	आ	का	मं	पौ	मा
वर्षे धान												
उच्च पहाड	→	→	→	→	→	→	→	→	→	→		
मध्य पहाड					→	→	→	→	→	→		
खोंच तराई				→	→	→	→	→	→	→		
चैते धान												
मध्य पहाड	→	→	→	→	→							→
भित्रिमधेश , तराई	→	→	→	→	→							

बेर्नाको उमेर

२०–२५ दिनको बेर्ना सार्नका लागि उपयुक्त हुन्छ। बेर्नामा ४ पात लागेको हुनुपर्छ।

जमिनको तयारी

१. रोपाईं गर्नुभन्दा १ हप्ता अगाडि काल्ना खुर्कने, आली लगाउने र मुसाका प्वाल टाल्ने।

२. गह्रामा पानी जमाएर झारपात कुहाउने।

३. जमिनमा पानी लगाई २ पटक राम्रोसँग जोतेर हिल्याउने र पाटा लगाई सम्याउने।

४. तयारी जमिनमा ४ देखि ५ से.मी. सम्म पानी जमाउने।

रोपाईं गर्ने प्रविधि

क. पङ्क्तिको दूरी २० से.मी. (एक बित्ता) र बोटको दूरी २० से.मी. राख्ने।

ख. वर्णशङ्कर (हाइब्रिड) जात ३० से.मी. लाइन र २५ से.मी. बोटको दूरीमा लगाउने।

रोपाईं गर्ने थप प्रविधि / तरिका

१. उन्नत जातका लागि एक ठाउँमा २–३ वटा बेर्ना रोप्ने।

२. वर्णशङ्कर जातका लागि एक ठाउँमा १ बेर्ना रोप्ने।

३. रोपाईं गर्दा ३ से.मी. भन्दा गहिरो गरी नरोप्ने। गहिरो रोपेमा गाँज हाल्न ढिलो हुन्छ।

छरुवा विधिबाट समेत धान खेती गर्न सकिन्छ। यो विधिमा वैशाख/जेठ महिनामा ५ के.जी. प्रतिकट्ठा बीउ छर्नुपर्ने हुन्छ। यो विधिबाट खेती गर्दा झारपात नियन्त्रण गर्न अति आवश्यक हुन्छ।

मलखाद– रासायनिक मलको परिमाण माटोको उर्वराशक्ति, अघिल्लो बाली, कम्पोस्ट मलको परिमाण र धानको जातमा भर पर्दछ।

उन्नत जातका लागि सिफारिस मलखादको मात्रा

मलखाद	प्रतिरोपनी	प्रतिकट्ठा	कहिले लगाउने	
कम्पोस्ट	६०० के.जी. (२० डोको)	४०० के.जी.	जमिन तयारी गर्दा	
डी.ए.पी.	४.५ के.जी.	३.० के.जी.	जमिन तयारी गर्दा	
पोटास	२.५ के.जी.	१.७ के.जी.	जमिन तयारी गर्दा	
युरिया	२.० के.जी.	१.३ के.जी.	रोपेको २५ देखि ३० दिनमा	दोस्रो पटक युरियाको मात्रा रोपेको ४५ देखि ५५ दिनमा

नोट: वर्णशङ्कर (हाइब्रिड) जातको धान लगाउँदा उन्नत जातको भन्दा डेढ गुणा बढीका दरले मलखाद तथा रासायनिक मलको प्रयोग गर्नुपर्छ।

सिंचाइ तथा निकास

क. बेर्ना रोपेको २०–३० दिनसम्म ४–५ से.मी. खेतमा पानी रहनुपर्छ।

ख. निकासको सुविधा भए १५ दिनको फरकमा ४–५ दिन पानी काटी जमिन सुक्खा राख्दा राम्रो हुन्छ।

झारपात नियन्त्रण

झारपातको प्रकृति हेरी बेर्ना सारेको २५ देखि ३० दिनमा पहिलो र ४५–५५ दिनमा दोस्रो गोडमेल गर्ने। वा, झारको प्रकोप बढी हुने ठाउँमा बेर्ना सारेको ४ दिनभित्र ब्युटाक्लोर दाना १ के.जी. २५० ग्राम प्रतिरोपनी वा ८०० ग्राम प्रतिकट्ठाका दरले सबै ठाउँमा पर्ने गरी समान रूपले छर्ने। वा, छरुवा धानमा झार नियन्त्रण गर्न पेन्डिमेथालिन (Pendimethalin) ३० प्रतिशत रासायनिक विषादी ४ एम.एल. प्रतिलिटर पानीमा मिसाई १ रोपनीमा ३० लिटर (प्रतिकट्ठा २० लिटर) का दरले रोपेको ३ दिनभित्र छर्ने।

रोपुवा धानमा ब्युटाक्लोर ५० ई.सी. (Butachlor 50 EC) रासायनिक विषादी १.५ एम.एल. प्रतिलिटर पानीमा मिसाएर प्रतिरोपनी २५ लिटर झोल (प्रतिकट्ठा १६ लिटर) का दरले ३ दिनभित्र छर्ने।

बाली काट्ने/चुट्ने

क. ८०–९० प्रतिशत दाना पाकेको बेला धान काट्दा गेडा झर्ने समस्या हुँदैन।

ख. स्थानीय विधि वा थ्रेसर प्रयोग गरी चुट्ने र घाममा राम्ररी सुकाएर सफा गरी भित्र्याउने।

उत्पादन

क. उत्पादन जात, मौसम तथा बाली व्यवस्थापनमा निर्भर गर्दछ।

ख. उन्नत जातको उत्पादन २०० के.जी. प्रतिरोपनी वा १३३ के.जी. प्रतिकट्ठा हुन्छ। वर्णशङ्कर जातको उत्पादन ४०० के.जी. प्रतिरोपनी वा २६६ के.जी. प्रतिकट्ठा हुन्छ ।

२८. डिकम्पोजर

करण श्रेष्ठ

[कृषि शाखा प्रमुख]

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

एक अत्याधुनिक अर्गानिक प्रविधि यो वनमा चरिचरन गर्ने स्थानीय जातका गाईको गोबरको बाहिरी भागमा भएको झिल्लीबाट निर्मित पदार्थ हो। गाईको गोबर आफैंमा मल नभएर त्यसको बाहिरी तत्त्वमा मात्र मलिलो पदार्थ हुन्छ भन्ने शाश्वत कुरा भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरी यो पदार्थलाई प्रकाशमा ल्याएका हुन्। यसलाई मल बनाउने विधि निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएको छ।डिकम्पोजर बनाउने उपाय निम्न छन्

१. डिकम्पोजरको बिउ – २ लिटर

२. सख्खर वा भेली – २ के.जी.

३. पानी – २०० लिटर

(एउटा ठूलो प्लास्टिकको ड्रममा मनतातो ३ लि. पानीमा सख्खर वा भेली पगालेर डिकम्पोजरको बिउ मिसाएर ड्रममा राख्ने, यसलाई एउटा सफा लट्ठीले राम्रोसँग चलाएर सफा कपडाले माथिबाट ढाकिदिने, यसलाई दैनिक २ पटक चलाउने। यो तत्त्व गर्मीको समयमा पाँच दिनमा र जाडोको समयमा आठ दिनमा जमिनमा प्रयोग गर्न योग्य मल बन्छ।)यसको एक लिटर तत्त्वमा पाँच लिटरसम्म पानी मिसाएर जमिनमा वा बोटबिरुवामा स्प्रे गर्न सकिन्छ। यसलाई अर्गानिक मलको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। यस तत्त्वले रासायनिक मलको प्रयोगबाट जमिनको ६ फिटभित्रसम्म लुकेर बसेका गँड्यौलाहरूलाई जमिनको सतहमाथि उपस्थित गराउँछ। यो नै जमिनलाई सुरक्षा दिने सित्तैको सिपाही हो। हाम्रो देशमा रासायनिक मलको अत्यधिक प्रयोगले गँड्यौलाहरू रक्षात्मक रूपमा छन्। यिनीहरूको सुरक्षा नै मानव जीवनको सुरक्षा हो। डिकम्पोजर ठूलो मात्रामा निर्माण गरेपछि वर्ष दिनसम्म सुरक्षित रहन्छ। यसलाई नवीकरण गर्नु पर्दा २०० लिटरमा एक लिटर डिकम्पोजरको बिउ र एक के.जी. सख्खर थप गर्दा पुनः यसको म्याद अरू एक वर्षको लागि सुरक्षित गर्न सकिन्छ। यसलाई भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले सफल अनुसन्धान र प्रयोग गरी गुजरात र सिक्किम राज्यलाई अर्गानिक राज्य घोषित गरिसकेका छन्। निकट भविष्यमा पन्जाब, हरियाणा, यु.पी. र बिहारमा समेत यो अभियानलाई सफल पार्ने कोसिस भइरहेको छ। भारतीय प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीले यसै प्रविधिबाट आगामी सन् २०२२ सम्ममा भारतको साविक उत्पादनलाई दोब्बर बनाउने घोषणा गरिसक्नुभएको छ।

हामी नेपालीहरूले पनि सरकार, निजी क्षेत्र र सहकारीको संयुक्त प्रयासमा डिकम्पोजरको सफल प्रयोगद्वारा अर्गानिक नेपाल बनाउन सक्ने बलियो सम्भावना छ। यो हामी स्वाभिमानी नेपाली कृषि व्यवसायीहरूको जिम्मेवारी हो।

डिकम्पोजरद्वारा बिउको उपचार:

१ प्रतिशत वेस्ट डिकम्पोजरको घोलमा ३ गुणा पानी थपेर कुनै पनि अन्न, तरकारी आदिको बिउलाई एक घण्टा भिजाउने। त्यसपछि आधा (१/२) घण्टा शीतलमा फिंजाउने (सुकाउने)। त्यसपछि बेर्ना वा ब्याड राख्न बोटबिरुवामा डिकम्पोजर प्रयोग गर्ने। प्रयोग गर्ने विधि–

१ लिटर डिकम्पोजरमा ५ देखि ८ लिटरसम्म पानी थपी बालीको अवस्था अनुसार प्रयोग गर्ने। बोटबिरुवा वा बालीनाली धेरै कमजोर अवस्थामा छ भने वेस्ट डिकम्पोजर र सूक्ष्म खाद्यतत्व बराबर लिएर ५ देखि ८ गुणा बालीको अवस्था हेरी पानी थप गरेर बोटबिरुवामा स्प्रे गर्ने।

माइक्रोन्युट्रियन्ट (सूक्ष्म खाद्यतत्व) निर्माण तथा प्रयोग विधि:

यसलाई निर्माण गर्ने सामग्रीहरू यसप्रकार छन्:

१. डिकम्पोजर – ५० लि.
२. काँटी वा फलामका टुक्रा – २०० ग्राम
३. तामा – २०० ग्राम
४. पित्तल – २०० ग्राम
५. काँसो – १०० ग्राम
६. तोरीको पिना (फुलो) – ५० ग्राम
७. तिलको पिना (फुलो) – ५० ग्राम
८. रहरको दाल – १ के.जी.
९. चना – १ के.जी.
१०. मुसुरो दाल – आधा के.जी.
११. कालो दाल – आधा के.जी.

यी सबै मिसाएर बेसन (धुलो) बनाउने, त्यसपछि डिकम्पोजरमा मिसाउने। यसलाई एउटा सफा लट्ठीले घोलेर माथिबाट बिर्को (ढक्कन) लगाउने। दश दिनपछि एक लिटरमा १० लि. पानी थपेर कुनै पनि बोटबिरुवालाई कपडछान गरेर स्प्रे गर्न सकिन्छ। यसले बिरुवामा लाग्ने सबै खाले रोग नियन्त्रण गर्न सक्छ। यो एक वर्षसम्म सुरक्षित रहन्छ। यसलाई नवीकरण गर्न ५० लिटर पानीमा १ के.जी. सख्खर वा भेली र १ लिटर डिकम्पोजर मिश्रण गरेपछि पुनः १ वर्षसम्म यसको म्याद थप हुन सक्छ। यो एक पटक खरिद गरेपछि यसैबाट बिउ सुरक्षित हुने हुँदा बारम्बार पैसा खर्च गर्नु पर्दैन। त्यसैले यसलाई संसारको सस्तो र भरपर्दो प्रविधि भनेर भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरेका छन्। कुनै पनि बाली चक्रमा ३ पटक प्रयोग गरेमा रासायनिक वा कम्पोस्ट मलको आवश्यकता नपर्ने प्रमाणित भइसकेको छ।

यो प्रविधिबाट वनजंगलमा भएका अनावश्यक गन्धे झार, लहरा, बुट्यानहरूलाई काटछाँट गरी अर्गानिक मल र वानस्पतिक विषादीको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ। कृषि, वातावरण र वनको लागि यो अति नै उपयोगी छ।

सूक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग विधि: सूक्ष्म खाद्यतत्व १४ किसिमका बोटबिरुवाको लागि आवश्यक पर्ने तत्त्व हो। यसलाई ट्राइकोडर्मा, ढुसीनाशक विषादी (डाइथेन एम ४५) को सट्टामा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ। धुम्म दिन भएमा वा पानी परेमा त्यसको भोलिपल्ट नै ढुसीनाशक विषादीको ठाउँमा वानस्पतिक विषादी डिकम्पोजरसँग घोल बनाएर ५ देखि १० गुणासम्म पानी थप गरेर प्रयोग गर्दा अति प्रभावकारी भएको छ। अहिलेसम्मको तथ्याङ्क अनुसार यो प्रविधि रासायनिक मल, रासायनिक विषादीसँग राम्ररी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने कुरा भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले प्रमाणित गरिसकेका छन्। यस विषयमा बढी जानकारीका लागि 'वेस्ट डिकम्पोजर गाजियाबाद भारत' (Waste Decomposer Ghaziabad India) को एप डाउनलोड गरेर वा इन्टरनेट (नेट) मा हेर्न सकिन्छ।

कीटनिरोधक वानस्पतिक विषादी: डिकम्पोजर ५० लि., पशुवस्तुले नखाने जातका झारपातहरू जस्तै निम, करविर, असुरो, धतुरो, बोझो आदिलाई कुटेर डिकम्पोजरको ड्रममा लगाउने। दश दिनमा सबै झारपातसँग भएको तत्त्व डिकम्पोजरमा सर्छ। त्यसपछि कपडछान गरेर सफा ड्रममा सुरक्षित गरेर राख्ने। यो प्रतिलिटर पानीमा मिश्रण गरी बोटबिरुवा तथा बालीनालीमा प्रयोग गर्न सकिन्छ। यसले सबै खाले कीराहरू सहज रूपमा नियन्त्रण गर्न सक्छ। यो एक वर्षसम्म सुरक्षित रहन्छ।

वानस्पतिक विषादीको प्रयोग: इकोसिस्टम (पारिस्थितिक प्रणाली) मा हानि नपुर्याउने गरी यो विषादीको निर्माण गरिएको छ। यसलाई प्रयोग गर्दा मानव र पशुवस्तुलाई कुनै किसिमको प्रतिकूल प्रभाव पर्दैन। त्यसैले अहिले प्रयोग गरेको विषादी २ घण्टा पछाडि राम्रोसँग पखालेर खान सकिन्छ। वानस्पतिक विषादी वा सूक्ष्म खाद्यतत्व र वेस्ट डिकम्पोजर समेत बालीनालीमा प्रयोग गर्नु पर्दा बिहान वा बेलुकाको समयमा गर्नु पर्छ। अर्गानिक तत्त्वमा भएका जीवाणुहरूले सूर्यको ताप मन पराउँदैनन्। यस विषयमा धेरै चनाखो भएर प्रयोग गर्न आवश्यक छ।माछा पोखरी, चिया बगान, अन्न, तरकारी, फलफूल खेती, कुखुरा तथा पशुपालन, दुर्गन्ध व्यवस्थापन, बायोग्यास व्यवस्थापन, अस्पतालहरूमा सरसफाइ आदि कार्यमा भारतीय कृषि वैज्ञानिकहरूले सफलताका साथ प्रयोग गरिरहेको कुरा माथिको नेटबाट हेर्न सकिन्छ। अमेरिकाको मेरिल्यान्ड, पेन्सिलभेनिया, न्यु जर्सी र वासिङ्टन डी.सी. समेतका ७ राज्यमा वेस्ट डिकम्पोजर जस्तै टेक्नोलोजी (प्रविधि) प्रयोग गरेर अर्गानिक मल बनाएर प्रयोग गरेको देखियो। त्यहाँका मकै बालीमा ३ देखि ४ घोगा लागेको पाइयो। हामीले पनि यसलाई फलोअप (अनुसरण) गर्नु पर्छ, अनि मात्र देशमा समृद्धि भित्रिन सक्छ।

२९. बेमौसमी गोलभेडा खेती

करण श्रेष्ठ
[कृषि शाखा प्रमुख]
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

तल्लो तथा मध्यपहाडमा वैशाखदेखि भदौसम्म वेर्ना रोपी मध्य असारदेखि मध्ये मंसीरसम्म गोलभेँडा फलाउन सकिन्छ । यतिवेला निस्कने गोलभेँडाले बजारमा राम्रो भाउ पाउँदछ र यसलाई वेमौसमी गोलभेँडा खेति भनिन्छ ।

गोलभेँडा बालीले बढी जाडो र बडी गर्मी दुवै सहन सक्दैन । त्यसैलो तराई, भित्रिमधेस र तल्लो पहाडी क्षेत्र (६०० मिटरभन्दा तल) बढी गर्मी हुने भएकोले बर्षायाममा गोलभेँडा खेति गर्न सकिदैन । त्यस्तै, उच्च पहाडी क्षेत्रमा (२०० मिटरभन्दा माथि) राती बढी चिसो हुने हुँदा गोलभेँडा वालीले राम्रो उत्पादन दिन सक्दैन् ।

मध्यपहाडी क्षेत्र (८००–१६००) मा असारदेखि मंसीरसम्म बढी जाडो वा बढी गर्मी नहुने हुँदा गोलभेँडाको सफल खेती गर्न सकिन्छ ।

सफल वर्षे गोलभेँडा खेतीका लागि ध्यान दिनुपर्ने मुख्य कुराहरु

क. कठुवा रोग तथा ओइले रोग सहनसक्ने जातहरु छान्नुपर्छ । जस्तै एच.आर. डी.–१, एच.आर. डी.–७, एच.आर. डी.–१७, सिर्जना आदि ।

ख. गोलभेँडा खेति गर्ने ठाँउ विहान देखि बेलुकासम्म घाम लाग्ने वा पारिलो हुनुपर्छ ।

ग. पानी नजम्ने, पानीको निकासको राम्रो व्यवस्था भएको र बलौटे दोमट माटो भएको बारी जग्गामा मात्र गोलभेँडा लगाउनुपर्दछ । बेर्ना ड्याङ्गमा सार्नुपर्दछ ।

घ. आलु, गोलभेँडा, भण्टा, खुर्सानी आदि वाली डेढ दुई बर्ष सम्म नलगाएको बारी हुनुपर्दछ

गोलभेँडा खेतिको लागि प्लाष्टिक घर

मध्ये पहाडी क्षेत्रमा वर्षायाममा गोलभेँडा बालीलाई चाहिने तापक्रम प्राप्त हुने तर बढी वर्षात्बाट बचाउन को लागि प्लाष्टिक घरको निर्माण गर्नु आवश्यक हुन्छ। प्लाष्टिकको छानो मात्र दिनु पर्ने ठाँउमा पूर्ण गुमोजभित्र गोलभेँडा रोपेमा त्यस्तो गुमोजभित्र तापक्रम ज्यादै बढ्न जान्छ र तापक्रम बढी हुँदा गोलभँडामा फूल कम लाग्ने र फूलहरुमा फल ज्यादै कम लाग्ने हुँदा बालीबाट राम्रो उत्पादन लिन सकिंदैन। अर्कोतर्फ त्यस्तो गुमोजभित्र सामेक्षिक आर्द्रता पनि ज्यादै बढी हुन जान्छ जसले गर्दा डडुवा, पाउडरी मिल्ड्यु आदि रोगहरु उपयुक्त बाताबरण बन्छ र बालीहरुलाई ती रोगहरुबाट बचाउन मुस्किल पर्छ।

प्लाष्टिक घरका किसिम

क) धुरी नकाटिएको प्लाष्टिक घर

ख) भेन्टिलेसनयुक्त वा धुरी काटिएको घर

प्लाष्टिक घरको साइज

हावापानी अर्थात गर्मीपनाको आधारमा प्लाष्टिक धरको उचाई फरक फरक बनाउनुपर्दछ।

भौगोलिक क्षेत्र अर्थात ठाँउको उचाइको आधारमा प्लाष्टिक घरको उचाई

भौगोलिक क्षेत्र	ठाउँको उचाई (मिटर)	धुरी खाँबाको लम्बाई (मि)	बँलेसी खाँबाको लम्लाई (मि.)
बँसी वा तल्लो पहाड	७००-१०००	३.६	२.६
मध्य पहाड क्षेत्र	१०००-१६००	३	२
उच्च पहाड क्षेत्र	१६००-२०००	२.५	१.६

प्लास्टिक घरको लम्बाइ छोटोमा १० मिटरदेखि लामोमा २१ मिटरसम्म बनाउँदा ठीकै हुन्छ।

प्लास्टिक घरलाई लामो समयसम्म टिकाउ बनाउन आवश्यक केही कामहरू

१. धुरी र बलेसी खाँबाका माटोमुनि गाडिने भागलाई धमिरा र चिसोबाट बचाउन करिब १ मिटरसम्म अलकत्रा लगाउने वा प्लास्टिक बेरेर खाँबा गाड्ने।

२. बाँस काट्दा सकेसम्म कृष्ण पक्ष (अँध्यारो भएको समय) मा काट्ने र बाँसमा पानी नचढ्दै असोजदेखि माघ महिनाभित्र काटिसक्ने, जसले गर्दा धुलिया लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।

३. यदि बेमौसममा बाँस काट्नुपर्ने स्थिति भएमा बाँसका खाँबा र भाटामा मट्टितेल वा कडा खालका कीटनाशक विषादी छर्ने र ८–१० दिनसम्म जुटको बोराले चिसो हुने गरी छोपिदिने।

४. छाना लगाउने भाटा ३० सेमीको फरकमा राख्ने।

वर्षायाममा खेती गर्न सकिने केही जातहरू

क. ***साना तथा मझौला फल दिने जात***: एच.आर.डी.–१, ग्रेसको–१, लप्सी गेडे

ख. ***मझौला फल दिने जात***: बारी–४, बारी–५, एच.आर.डी.–७, सिर्जना, विशेष, एन–१६२

ग. ***ठूलो फल दिने जात***: थेम्स–१, थेम्स–२, थेम्स–१६, मनिषा, स्नेहलता आदि

यी जातहरूमध्ये ग्रेसको, सिर्जना, विशेष आदि जातहरूले प्लास्टिकको छानोबिना खुला आकाशमुनि नै राम्रो उत्पादन दिइरहेका छन्। त्यसैले यी जातहरूलाई प्लास्टिकको छानोको खासै जरुरत पर्दैन।

नर्सरीमा स्वस्थ बेर्ना उत्पादन

१. ***बीउ जमाउने समय***: आवश्यकताअनुसार वैशाखदेखि साउनसम्ममा बीउ जमाउने।

२. नर्सरीका लागि मलिलो र सकभर नयाँ ठाउँ छान्ने।

३. पहाड, कान्ला, रूख वा घरगोठको छाया नपर्ने पारिलो ठाउँ छान्ने।

४. नर्सरीमा बेर्ना बाक्लो हुने गरी बीउ जमाउनु हुँदैन। त्यसैले नर्सरीमा एक हारदेखि अर्को हारको फरक करिब अङ्गुल (१० से.मी.) र हारमा एक बीउदेखि अर्को बीउको फरक २–३ अङ्गुल (४ से.मी.) को फरक पर्ने गरी बीउ जमाउने।

५. नर्सरी ब्याड कम्तीमा एक बित्ता (१५ सेमी) र सम्भव भएसम्म ३० सेमी अग्लो बनाउने र नर्सरीमाथि करिब एक डेढ मिटर अग्लो हुने गरी प्लास्टिकको छानो दिने।

६. बीउ जमाएको १५–२० दिनमा बेर्ना सार्ने लायक हुन्छ।

बेर्ना सार्ने

१. बेर्नाको उमेर १५–२० दिनको भएपछि अथवा बेर्नामा ४–५ वटा पात आएपछि बेर्ना सार्नुपर्दछ।

२. बेर्ना उखेल्नुभन्दा १–२ घण्टाअगाडि ब्याडमा प्रशस्त पानी दिनुपर्छ र बेर्नाको जरा नचुँडाइकन उखेल्नुपर्दछ।

३. बेर्ना बेलुका पख (२ बजेपछि) मात्र उखेल्ने र सार्ने गर्नुपर्दछ।

४. बेर्ना सार्दा ब्याडमा बेर्नाको जति भाग माटोले पुरिएको थियो, त्यति नै भाग मात्र माटोले पुर्नुपर्दछ।

५. बेर्ना सारेपछि पराल, छवाली, वा मसिना सुकेको घाँसपात आदिको छापोदिनुपर्दछ। छापो दिईसकेपछि जरामा मात्र पर्ने गरि पानी दिनुपर्दछ।

६. बैशाख वा जेठको मध्यसम्ममा बेर्ना सार्ने हो भने ड्याङ नउठाइकन बेर्ना सार्दा राम्रो हुन्छ र पछि बर्षात्को समयमा वा असारमा विरुवालाई उकेरा लगाउनुपर्दछ।

७. असार–साउनमा वेर्ना सार्ने हो भने मल राखिएको कुलेसोलाई माटोले छोप्दा एक कुरेत अग्लो ड्याङ् बनाउनुपर्दछ र त्यस ड्याङ्मा बेर्ना सार्नुपर्दछ। यसरी ड्याङ् बनाएन भने वर्षाको बेला विरुवाका जरा वरिपरि चिस्यान बढ्छ र रोगको समस्या बढ्न सक्छ।

विरुवा सार्ने दुरी

विरुवा लगाउँदा धेरै बाक्लो नहुने र धेरै पातलो नहुने गरि ठिक्कको दुरीमा सार्नुपर्दछ, जुन निम्नानुसार छ।

क. हार देखि हारको दुरी – ६० से. मी. (हिँड्न नमिल्ने बन्द हार), हार देखि हारको दुरी– ९० से. मी. (हिँड्न मिल्ने बन्द हार)

ख. विरुवा देखि विरुवाको दुरी– ४०–६० से.मी.

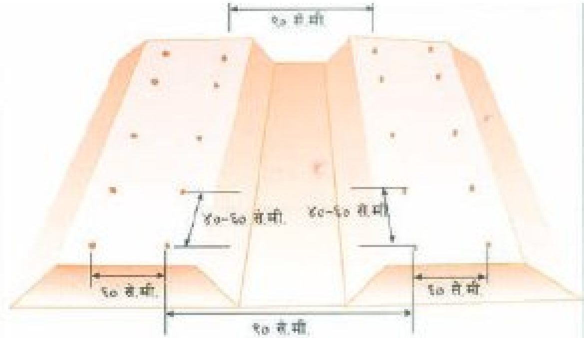

बेर्ना सार्नुअघि

गोठेमल ३ किलो, डी.ए.पी. १० ग्राम र पोटास ६ ग्राम प्रतिबोट पर्ने गरी राख्ने।

पाउन सकेमा बायोजाइम, जिङ्क, बोरेक्स १–१ किलो प्रतिरोपनीका दरले राख्ने।

पिना ५० ग्राम प्रतिबोटका दरले राख्ने।

बेर्ना सार्नका लागि कुलेसो बनाइसकेपछि माथि भनिएका सबै मलखादहरू कुलेसोमा हाली माटोमा मिलाउने र बेर्ना सार्ने गर्नुपर्छ। अथवा, कुलेसो नबनाइकन बेर्ना सार्नका लागि खाडलहरू बनाउन सकिन्छ र बेर्ना सार्नका लागि खनिएको हरेक खाल्डोमा मल राख्नुपर्दछ।

पुनः मलखाद दिने (टप ड्रेसिङ)

बेर्ना सारेको २० देखि २५ दिनमा पहिलोपटक तल दिइएको मात्राअनुसार पुन: मल दिनुपर्छ:

डी.ए.पी. – १० ग्राम प्रतिबोट , पोटास – १० ग्राम प्रतिबोट , बोरेक्स – १ ग्राम प्रतिबोट

पशुमूत्रबाहेक माथि दिइएका मलखादहरू ड्याङको एक साइडमा करिब एक बित्ता (कुरेत) जति गहिरो कुलेसो खनी त्यसमा सबै मल हाली माटोले छोपिदिनुपर्छ। बिरुवा सारेको ४०–४५ दिनपछि फेरि दोस्रोपटक सोही मात्रामा मलखाद दोहोर्‍याउनुपर्दछ। यसरी दोस्रोपटक मल हाल्दा पहिले राखेको साइडतर्फ नराखी अर्को साइडतर्फ राख्नु राम्रो हुन्छ। यसरी गर्दा हरेक बिरुवाका सबै जराहरूको विकास समान रूपले हुन पाउँछ र उत्पादन पनि राम्रो हुन्छ। पशुमूत्र र सूक्ष्म तत्त्वको प्रयोग– टप ड्रेसिङका लागि पशुमूत्र प्रयोग गर्न सकिन्छ भने माथि उल्लेख गरिएका रासायनिक मल प्रयोग गर्नु पर्दैन। पशुमूत्र प्रयोग गर्ने हो भने गोलभेँडा सारेको २०-२५ दिनदेखि प्रयोग गर्न सुरु गरी हरेक १०-१२ दिनको अन्तरालमा प्रयोग गर्दै जानुपर्छ। यसरी प्रयोग गर्दा प्रत्येकपटक करिब ५० मिलिलिटर पशुमूत्र २०० मिलिलिटर पानीमा मिसाई प्रतिबोटका दरले राख्नुपर्दछ। अर्थात् करिब १ भाग मूत्रमा ४ भाग पानी मिलाएर बनाएको झोल करिब २५० मिलिलिटर प्रतिबोटका दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उपलब्ध हुन सकेमा विभिन्न सूक्ष्म

खाद्यतत्त्वहरू र हर्मोन पनि प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ। प्रयोगमा आएका त्यस्ता सूक्ष्म खाद्यतत्त्वहरूमा मल्टिप्लेक्स, जिनोप्लेक्स, एग्रोमिन आदि छन् भने हर्मोनमा मिराकुलन आदि पर्दछन्। मल्टिप्लेक्स, जिनोप्लेक्स, एन्जो वा एग्रोमिनजस्ता सूक्ष्म खाद्यतत्त्वहरूको प्रयोगले बिरुवालाई कुनै पनि तत्त्वको कमी हुन दिँदैन र बिरुवा स्वस्थ भई उत्पादन वृद्धि हुन्छ। गोठेमल/कम्पोस्ट मललगायतका प्राङ्गारिक मल र पशुमूत्र प्रयोग गर्ने हो भने रासायनिक मल प्रयोग गर्ने जरुरत पर्दैन। त्यसका लागि राम्ररी पाकेको गोठेमल ४ किलो प्रतिबोटका दरले गोलभेँडा सार्ने बेलामा प्रयोग गर्नुपर्छ र एकपटकमा करिब ५० मिलिलिटर पशुमूत्र २०० मिलिलिटर पानीमा मिलाई बनाएको झोल प्रतिबोटका दरले १०-१२ दिनको अन्तरालमा प्रयोग गर्दै जानुपर्छ। त्यसरी १०-१२ पटकसम्म प्रयोग गर्दा प्रतिबोट करिब आधा लिटर पशुमूत्र र दुई लिटर पानी लाग्दछ।

फल लाग्ने, पाक्ने र टिप्ने समय:

मोटामोटी रूपमा तल्लो तथा मध्य पहाडी क्षेत्रमा वैशाखदेखि असारभित्र रोपिएको गोलभेँडा, बेर्ना सारेको २५ देखि ३० दिनमा फूल फुल्न थाल्दछ र फूल खेल्न थालेको ३५ देखि ४० दिनपछि पहिलोपटक फल टिप्न लायक हुन्छ। फल टिप्दा घाम लागेको र शीत नभएको ओभानो बेला पारी टिप्नुपर्दछ। कत्तिको पाकेको फल टिप्नुपर्छ भन्ने कुरा, सो फल कति टाढा पुऱ्याउने हो वा कति दिनभित्र प्रयोग गरिसक्ने हो भन्ने कुरामा भर पर्दछ। तर, फल टिप्दै गएपछि नयाँ फूल फुल्ने र फल पनि बढी लाग्ने हुँदा फल अलिअलि रातो/पहेँलो भएको अवस्थामा टिपेर १-२ दिन ओभानो स्थानमा राख्नुपर्दछ। गोलभेँडामा लाग्ने रोगहरू र तिनको व्यवस्थापन

१. डढुवा रोग (Late Blight) यो रोग ढुसीद्वारा लाग्दछ र यो गोलभेँडा बालीको सबभन्दा हानिकारक रोग हो। लक्षण– यो रोग लाग्दा सुरुसुरुमा गोलभेँडाको पातमा पानीको थोपाले कपडा भिजेको जस्ता साना-साना थोप्लाहरू देखिन्छन्। यी थोप्लाहरू पछि गएर खैरो र कालो रङमा बदलिन्छन् । यी थोप्लाहरू बिस्तारै पूरा पातमा फैलिएर जान्छन् र पातहरू डढ्न थाल्छन्। क्रमशः रोगका लक्षणहरू डाँठ र गोलभेँडाका दानामा समेत देखापर्छन्। रोग छिप्पिँदै जाँदा पूरै पातहरू डढेर जानुका साथै बोटसमेत मरेर जान्छ। हावामा ज्यादै बढी आर्द्रता (Humidity) र न्यानो मौसम भएमा अर्थात् सिमसिम पानी पर्ने, अलिअलि घाम लाग्ने फेरि सिमसिम पानी पर्ने मौसम भएमा यो रोग निकै छिटो फैलिन्छ।

व्यवस्थापन

१. डढुवा रोग तथा ओइलाउने रोग सहनसक्ने जातहरू छान्नुपर्छ। जस्तै एच.आर.डी.–१, एच.आर.डी.–७, एच.आर.डी.–१७, सिर्जना आदि।

२. गोलभेँडा खेती गर्ने ठाउँ बिहानदेखि बेलुकासम्म घाम लाग्ने वा पारिलो हुनुपर्छ।

३. पानी नजम्ने, पानीको निकासको राम्रो व्यवस्था भएको र बलौटे दोमट माटो भएको बारी वा जग्गामा मात्र गोलभेँडा लगाउनुपर्दछ। बेर्ना ड्याङमा सार्नुपर्दछ।

४. आलु, गोलभेँडा, भन्टा, खुर्सानी आदि बाली डेढ-दुई वर्षसम्म नलगाएको बारी हुनुपर्दछ।

५. छापोको (Mulching) व्यवस्था गर्ने।

६. रोगको प्रकोप बढ्ने सम्भावना भएमा 'इन्डोफिल एम-४५' र रोग लाग्न सुरु भइसकेपछि 'मेटाल्याक्सिल ८%' र 'म्यानकोजेब ६४%' भएको धुलो २ ग्राम प्रतिलिटर पानीमा मिसाई ८ देखि १० दिनको फरकमा छर्ने।

३०. अमेरिकन फौजी कीराको परिचय

करण श्रेष्ठ
[कृषि शाखा प्रमुख]
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

१. अमेरिकन फौजी कीरा मकैबालीमा लाग्ने पुतली समूहअन्तर्गत पर्ने रात्रिचर कीरा हो। यस कीराको लार्भा अवस्थाले मकैलागायत विभिन्न ८० प्रकारका बालीनालीमा नोक्सानी पुऱ्याउने गरेको तथ्य पाइन्छ।

२. मुख्यतया मकै मन पराउने यस कीराले मकै नपाएको अवस्थामा जुनेलो, धान, गहुँ, कोदो, उखु तथा घाँसेबालीहरू र तरकारी बालीमा समेत व्यापक रूपमा क्षति पुऱ्याउने गर्दछ।

३. यो कीरा छिटो तथा आक्रामक तवरले ठूलो क्षेत्रमा फैलन सक्दछ। उपयुक्त खाना तथा बासस्थानको खोजीमा यो कीराको वयस्क पुतली एक रातमा १०० किलोमिटर टाढासम्म पनि उडेर जान सक्दछ।

४. त्यसैले, नेपालमा यो कीराको प्रवेश भएमा एकदेखि दुई हप्तासम्मको अवधिमा पूरै नेपाल ढाक्न सक्दछ। तर उत्तरी क्षेत्रतिर चिसो हावापानी हुने भएकोले यसको प्रकोप कम हुने र तराई तथा टार-बेंसीहरूमा तापक्रम बढी हुने हुँदा यसको प्रकोप बढी हुने देखिन्छ।

५. हिउँदमा भन्दा वर्षायाममा यो कीराको असर बढी हुन जाने सम्भावना देखिन्छ।

क्षतिको लक्षण

१. यस कीराको लार्भा अवस्थाले मकैको पात, गुभो, जुँगा तथा घोगामा समेत क्षति पुऱ्याउँछ। भर्खरै फुलबाट निस्केका साना लार्भाहरूले पातको तल्लो सतहबाट हरियो भाग खाएर झिल्ली मात्र बाँकी राख्दछ, जसले गर्दा पातमा लाम्चा प्वालहरू देखा पर्दछन्।

२. यो कीराले मकैका पातहरूमा सियोको प्वालजत्रा धेरै प्वाल पारी मकैको पात छियाछिया बनाएको हुन्छ र हरियो भाग खुर्केर खानाले पातमा यसले खाएको ठाउँहरूमा झ्यालको सिसाजस्तै आकृति देखिन्छ।

३. लार्भाको आकारमा वृद्धि हुँदै जाँदा पछि मकैको बोटको वृद्धिसँगै मकैको डाँठ, घोगामा प्वाल बनाएर र धानचमरा खाएर क्षति पुऱ्याउँछ। तर त्यतिखेरसम्म यसको नियन्त्रण गर्न कठिन भइसकेको हुन्छ। त्यसैले निरीक्षण कार्य नियमित रूपमा मकै बाली हाम्रो कुमसम्मको उचाइ वा प्रजनन अवस्थामा नपुगुन्जेलसम्म गर्नुपर्दछ।

कीराको पहिचान तथा जीवनचक्र

१. वयस्क पुतली १.६ से.मी. लामो र खरानी मिश्रित खैरो रङको हुन्छ।

२. भाले पुतलीको अघिल्लो पखेटाको टुप्पोतिर ठूलो सेतो धब्बा हुन्छ भने बीचतिर अण्डाकार हल्का खैरो रङको धब्बा देखिन्छ, तर पोथी पुतलीमा यस्ता धब्बाहरू देखिँदैनन्।

३. पोथी पुतलीले मकैको पातको फेद र डाँठ जोडिएको तल्लो भागको सतहमा झुन्डमा फुल पार्दछ।

४. एक समूहमा १००-२०० फुल हुन्छ र अण्डा पारिसकेपछि अण्डाको सुरक्षाको लागि पोथी माउले आफ्नो पेटले हल्का दलेर पूरै अण्डालाई कल्ला वा भुत्लाले ढाकिदिन्छ।

५. एक पोथी पुतलीले आफ्नो जीवनमा १००० भन्दा बढी फुल पार्दछ। फुलबाट २-५ दिनमा लार्भा निस्कन्छन् र पातको हरियो भाग खान्छन् अनि बिस्तारै शरीरबाट निस्केको रेशमी धागोको सहायताबाट अरू पात वा बिरुवामा सर्दछन्।

लार्भाको पहिचान

१. यस कीराको लार्भा सुरुको अवस्थामा हल्का हरियो रङको हुन्छ भने टाउको कालो हुन्छ।

२. हुर्किँदै जाँदा पछिल्लो अवस्थामा लार्भाको शरीर खैरो रङको र टाउको गाढा खैरो रङको हुन्छ।

३. लार्भाको टाउकोमा अङ्ग्रेजी अक्षर 'Y' को उल्टो आकारको सेतो रङको धर्का हुन्छ।

४. लार्भाको अन्तिम खण्डमा ठूला कालो रङका चारवटा थोप्लाहरू वर्गाकार रूपमा देखिन्छन्।

५. लार्भाको शरीरको माथिल्लो भागमा तीनवटा पहेँलो रङका धर्काहरू टाउकोपछाडिदेखि अन्तिम भागसम्म समानान्तर रूपमा रहेको प्रस्ट देखिन्छ। यसको लार्भा अवस्था ६ वटा चरणमा पूरा हुन्छ र मकै तथा अन्य बालीमा क्षति गर्ने लार्भा अवस्था नै हो। पाँचौँ र छैटौँ अवस्थाका लार्भा बढी खन्चुवा हुन्छन्।

६. लार्भा रातको समयमा बढी सक्रिय हुन्छ र उज्यालो समयमा अँध्यारो स्थानतिर (माटोमुनि वा मकैको गुभोमा) लुकेर बसेको हुन्छ। लार्भाले एक-अर्कालाई खाने हुनाले केही दिनपछि एक बोटमा १-२ लार्भा मात्र निस्कन्छन्। लार्भाको लागि २०-३० डिग्री सेल्सियस तापक्रम उपयुक्त हुन्छ।

कीराको व्यवस्थापन

क) कीरा लाग्न नदिन अपनाउन सकिने उपायहरू

१. ***मकै रोप्ने समयमा परिवर्तन गर्ने***: बीउ छर्ने समयको हेरफेर गरी अघौटे वा पछौटे मकै बालीका जातहरू लगाएर कीराको उच्च घनत्व हुने समय छल्न सकिन्छ। तर एकै खेतमा विभिन्न समयमा मकै रोप्ने कार्य गर्दा कीरालाई निरन्तर लामो समयसम्म खाना उपलब्ध हुने भएकोले यस्ता कार्य भने कदापि गर्नु हुँदैन।

२. ***एउटा क्षेत्रमा सम्भव भएसम्म एकैपटक बीउ छर्ने***: यसो गर्नाले बालीचक्रबमोजिम कीराले नियमित आश्रय नपाउने भएकोले क्षति कम हुन्छ।

३. ***मिश्रित खेती पद्धति अपनाउने***: यसो गर्नाले कीराको प्राकृतिक शत्रुहरूको सङ्ख्या बढ्नुका साथै कीराको फैलावटमा बाधा पुग्छ।

४. ***पासो बाली***: मकैबालीको वरिपरि 'नेपियर घाँस' र बालीको बीच-बीचमा अन्तरबालीको रूपमा 'डेस्मोडियम' (Desmodium) घाँस लगाउने। डेस्मोडियमबाट उत्पादन हुने विशेष गन्ध (Volatiles) ले कीरालाई विकर्षण गर्दछ। नेपियर घाँसले फौजी कीरालाई आकर्षण गर्दछ र आकर्षित भएका कीराहरूलाई विषादी प्रयोग गरी नष्ट गर्ने। सन्तुलित मात्रामा मात्र रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने खासगरी नाइट्रोजनयुक्त रासायनिक मल बढी मात्रामा प्रयोग गर्नाले बिरुवाको वानस्पतिक विकास बढी हुने र कीरालाई बिरुवामा क्षति पुऱ्याउन सजिलो हुने भएकोले सन्तुलित मात्रामा रासायनिक मलको प्रयोग गर्ने।

ख. बालीको नियमित अनुगमन (Monitoring)

१. मकै बाली हाम्रो कुमको उचाइमा पुगुभन्दा अगाडि नै कीराको नियन्त्रण गरिसक्नुपर्दछ। यदि मकै बाली धान-चमरा वा जुँगा निस्केर घोगा लाग्न थालेपछि लार्भाहरू मकैको घोगामा प्वाल पारी घोगाभित्र पसेर क्षति पार्न थालिसकेका हुन्छन् र यो अवस्थामा तिनीहरूको नियन्त्रण गर्न असम्भव नै हुन्छ। त्यसकारण, मकै उम्रन थालेदेखि नै बाली निरीक्षण गर्न सुरु गरी यसले गरेको क्षतिको सङ्केत जाँच गरी कीरा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ।

२. बालीले ढाकेको क्षेत्रमा अङ्ग्रेजी अक्षर 'W' वा 'M' आकारमा घुमेर कम्तीमा छ ठाउँमा नमुनाको रूपमा प्रत्येक ठाउँबाट १०-१० वटा बोटमा कीराको फैलावटको अवस्था जाँच गर्ने र रेकर्ड राख्ने।

३. कीराको क्षतिको अवस्था हेरी सकेसम्म छिटोभन्दा छिटो व्यवस्थापनका उपायहरू छनौट गर्ने।

ग. व्यवस्थापन (Management) भौतिक तथा यान्त्रिक तरिका (Physical & Mechanical Method)

१. खेतबारीको नियमित अवलोकन गरी यस कीराका फुल, लार्भा भेटिएमा किचेर वा तातो पानीमा डुबाएर मार्ने।

२. फनेल ट्र्याप (Funnel Trap) को प्रयोग गर्ने– यस ट्र्यापमा 'फल आर्मीवर्म ल्युर' (Fall Armyworm Lure) राखेर १ हेक्टर क्षेत्रफलमा १० वटाका दरले मकै उम्रेको छ दिनपछि मोहनी पासोको रूपमा प्रयोग गर्ने। यस किसिमको पासोको प्रयोगबाट ठूलो सङ्ख्यामा भाले पुतलीहरू आकर्षण गरी नष्ट गर्न सकिन्छ।

जैविक तरिका (Biological Method)

१. 'ट्राइकोग्रामा चिलोनिस' (Trichogramma chilonis) वा 'टेलिनोमस स्पेसिस' (Telenomus species) १ हप्तामा ३ पटक प्रतिहेक्टर १,००,००० (एक लाख) का दरले छोड्ने। यी परजीवीहरूले यो कीराको अण्डामा फुल पारेर खतरनाक कीरा नियन्त्रणमा काम गर्ने भएकोले यी परजीवीहरूको पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ।

२. एन.पी.भी. (NPV), ब्युभेरिया बासियाना (Beauveria bassiana), र ब्यासिलस थुरिन्जिएन्सिस (Bacillus thuringiensis) जस्ता सूक्ष्म जैविक विषादीहरूको प्रयोग गर्ने।

३. पतेरो, बारुलो, कमिला, चरा र चमेरो आदिले पनि यो कीराको नियन्त्रणमा मद्दत पुऱ्याउँछन्। त्यसैले, यस्ता कीरा/पन्छीहरूलाई संरक्षण पनि गर्न सक्नुपर्दछ।

४. बिरुवा उम्रेको १० दिनपछि निमयुक्त विषादी (Azadirachtin 0.03% EC), ३-५ मिलिलिटर प्रतिलिटर पानीमा घोलेर १०-१२ दिनको फरकमा पुनः प्रयोग गर्ने।

३. रासायनिक तरिका (Chemical Method)

१. कीराको क्षति देखिनासाथ तल उल्लेखित विषादीहरू मकैको बोट पूरै (पात, डाँठ र गुभो) भिज्ने गरी स्प्रे गर्ने।

२. इमामेक्टिन बेन्जोएट (Emamectin benzoate 5% SG) ०.५ ग्राम प्रतिलिटर पानीका दरले स्प्रे गर्ने।

३. स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC) १ मिलिलिटर प्रति ३ लिटर पानीका दरले स्प्रे गर्ने।

४. क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5% SC) १ मिलिलिटर प्रति ३ लिटर पानीका दरले घोलेर बोट पूरै भिज्ने गरी स्प्रे गर्ने।

५. कीरामा विष पचाउन सक्ने क्षमताको विकास हुन नदिन एउटा विषादी एक-दुई पटक स्प्रे गरेपछि अर्को पटक पुनः स्प्रे गर्नुपर्ने भएमा सम्भव भएसम्म सोही विषादी स्प्रे नगर्ने (अर्को विषादी स्प्रे गर्ने)। विषादी प्रयोग गर्दा बिहानीपख अथवा साँझपख स्प्रे गर्दा बढी प्रभावकारी हुन्छ।

३१. कृषि क्षेत्रको इतिहासदेखि हालसम्मको अवस्था र विकासका आधारहरू

करण श्रेष्ठ [कृषि शाखा प्रमुख]
लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

आजभन्दा करिब साढे चार अर्ब वर्षपहिले यो पृथ्वीको उत्पत्ति भएको मानिन्छ। सूर्यबाट उच्छिट्टिएर बनेको यस ग्रहलाई सेलाएर जीव बस्न योग्य बन्न अर्बौं वर्ष लागेको थियो। यस धर्तीमा सर्वप्रथम एककोषीय जीवको उत्पत्ति भयो। एककोषीय जीवहरूको उत्पत्ति भएको लामो कालखण्डपछि बहुकोषीय जीवहरूको उत्पत्ति भएको थियो। आजभन्दा करिब चालिस करोड वर्षपहिले मुगाको उत्पत्ति भएको मानिन्छ। त्यस्तै आजभन्दा करिब बत्तीस करोड वर्षपहिले माछाको उत्पत्ति भयो, सम्भवतः संसारमा पहिलो रक्तको उत्पत्ति पनि यही समयमा भएको मानिन्छ। करिब उन्नाइस करोड वर्षपहिले सरिसृप तथा उभयचर गोही, कछुवा जस्ता जल तथा स्थल प्राणीहरूको उत्पत्ति भयो। यही समयमा पक्षीको पनि उत्पत्ति भएको मानिन्छ। सुरुमा पक्षीहरू दाँत भएका थिए भने पछि बिस्तारै शुद्ध पक्षी तथा स्तनपायीको रूपमा विकास भए। यो आजभन्दा करिब सात करोड वर्षपहिलेदेखि भएको मानिन्छ। आजभन्दा करिब सोह्र करोड वर्षपहिले स्तनपायी प्राणीको उत्पत्ति भएको मानिन्छ। लामो कालखण्डपछि करिब तीन करोड वर्षपहिलादेखि आजका मानवका पुर्खा मानिने पुच्छर भएका र नभएका बानरहरू देखा पर्न थाले। यीमध्ये आजका बानरजातिहरू पुच्छर नभएका बानरको समूहमा पर्दछन्। लगभग दुई करोड वर्षअगाडि आजका मानिसका निकट मानिने ओराङ्गुटान, चिम्पान्जी, गोरिल्ला जातका नरमानवहरू देखा परेको तथ्य भेटिन्छ। चार्ल्स डार्विनले बानर जातिबाट नै आजका मानवको विकास भएको तर्क राखेका छन्।

ढुङ्गे युगकालीन समाज

इसापूर्व तीस लाख वर्षदेखि इसापूर्व दश हजार वर्षसम्मको समाजलाई पुरापाषाणकालीन समाज भनिन्छ। यस समयलाई ढुङ्गे युग पनि भनिन्छ। यसताका मानिसहरू घुमन्ते थिए, ओडार तथा गुफामा बस्ने, कन्दमूल तथा जङ्गली जनावरको सिकार गरी खाने अत्यन्त अस्तव्यस्त जीवनशैली थियो।

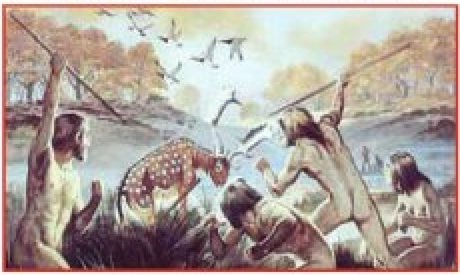

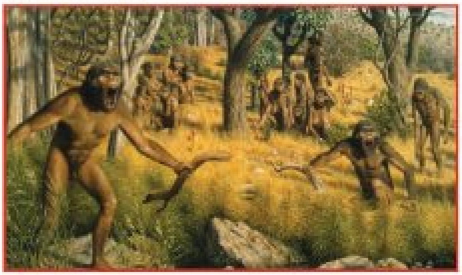

मध्य ढुङ्गे युगकालीन समाज

पुरापाषाणकालीन समाजपछि मध्यपाषाणकाल इ.पू. १२,००० वर्षदेखि इ.पू. ८,००० वर्षबीचसम्मको समाज भएको मानिन्छ। यस समयमा हतियारहरू आफू अनुकूलका चुच्चा, तिखा तथा विभिन्न आकारका विकसित भएका थिए। तत्कालीन मानव जङ्गली अनाजहरू तथा कन्दमूलको सङ्ग्रह गर्ने गर्थे। यसै युगदेखि पशुपालनलाई तत्कालीन मानिसले अवलम्बन गरे। सुरुमा कुकुर, बिरालो, हरिण जस्ता जङ्गली जनावरहरू पाल्न सुरु गरियो पछि सोझा प्रकृतिका जनावरहरू भेडा, बाख्रा, सुँगुर, गाई, भैँसी, घोडा जस्ता जनावरहरू पाल्न सुरु गरेको पाइन्छ। भेडापालन इ.पू. ९,००० वर्षअगाडि इराकबाट, बाख्रा इ.पू. ८,००० वर्षअगाडि र गाईवस्तु इ.पू. ६,००० वर्षअगाडि

इरानबाट पालन गर्न, सुँगुरपालन इ.पू. ८,००० वर्षअगाडि थाइल्यान्डबाट त्यस्तै घोडा इ.पू. ४,३५० वर्षअगाडि युक्रेनबाट पालन सुरुवात गरेको अनुमान छ। कृषितर्फ कृषि कार्य गर्न सक्ने समाजको भने यो समयसम्म पनि विकास भएको थिएन। पछिल्लो

पछिल्लो ढुङ्गे युगको समाज

नवपाषाण समाज इ.पू. ८,००० वर्षदेखि इ.पू. ४,००० वर्षबीचको समयलाई नवपाषाणकालीन समाज भनिन्छ। यो समयमा कृषिको उत्पादन जस्ता युगान्तकारी परिवर्तन भएको पाइन्छ। यस समयमा स्थायी बसोबास तथा कृषिको विकास भएको कारण चक्कु, कोदाली, हँसिया, माछा मार्ने बल्छी, ओखल, जाँतो, ढिकी, हलो, छिना, अन्न हाल्नका लागि टोकरी, भकारी आदि जस्ता साधनहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ। सुरुमा कृषि समुदायका मानिसहरू मध्यपूर्वी एसिया तथा उत्तरी अफ्रिकाका नदीको किनारका उष्ण भूमिमा बसोबास गर्थे। केही मानिसहरू टिग्रिस र युफ्रेटस दुई नदीबीचको मेसोपोटामिया (वर्तमान इराक) को उर्वर भूमिमा बस्न थाले। केही मानिसहरू इजिप्टको नाइल नदीको किनारमा बस्न थाले, समूह तथा परिवारको उदय भयो। सिँचाइ कार्यको थालनी भयो। सर्वप्रथम जौ, गहुँ, मकै जस्ता अन्नको खेती भयो भने पछि सागपात लगायत अन्य अन्नपातको पनि खेती भएको पाइन्छ।

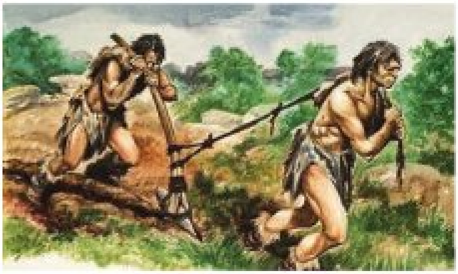

आधुनिक कृषिको थालनी

जनसङ्ख्याको ८०% मानिस गाउँमा बसोबास गर्दथे। उद्योगका क्षेत्रमा ऊनी र सुती कपडा तथा कोइला आदि घरेलुस्तरमा विद्यमान थिए। अठारौँ शताब्दीको उत्तरार्ध र उन्नाइसौँ शताब्दीको पूर्वार्ध (सन् १७६०–१८४०) मा इङ्गल्यान्डको उद्योग क्षेत्रमा ठुलो परिवर्तन भयो। अर्धस्वचालित तथा स्वचालित मेसिनको आविष्कार भयो। मेसिनहरू ठुलाठुला भएकाले यिनीहरूलाई घरमा राखी सञ्चालन गर्न कठिन भयो। त्यसैले यस्ता मेसिनहरू सञ्चालन गर्न घरबाहिर छुट्टै स्थानमा काम गर्नुपर्ने भयो, यसले गर्दा कारखानाको स्थापना भयो।

यिनै परिवर्तनले औद्योगिक क्षेत्रमा हातले काम गर्नुको सट्टा शक्तिद्वारा सञ्चालित मेसिन र उद्योगको सञ्चालन घरमा गर्नुको सट्टा फ्याक्ट्री उत्पादनले लिएकोले उत्पादन प्रक्रियामा क्रान्तिकारी परिवर्तन आयो। जसले गर्दा कृषिप्रधान इङ्गल्यान्ड उद्योगप्रधान देशमा रूपान्तरण भयो। त्योभन्दा अगाडि कुल जमिनको ५०% मात्र खेती हुन्थ्यो। यो ५०% खेतीयोग्य जमिनमा पनि पुरानो प्रणालीअनुसार १/३ (एक तिहाइ) खेतीयोग्य जमिन बाँझै राख्ने चलन थियो। खेतको उर्वराशक्ति पुनर्स्थापना गर्न हरेक २ वर्षपछि जमिन बाँझो राख्ने चलन थियो। रिचर्ड ट्रेभिथिक (Richard Trevithick) ले सन् १८१२ मा बाफबाट चल्ने थ्रेसिङ मेसिनको आविष्कार गरे। इ.सं. १८३८ मा रोयल सोसाइटी अफ एग्रिकल्चर (Royal Society of Agriculture) को स्थापना भयो, यसले प्रत्येक जिल्ला–जिल्लामा कार्यालय स्थापना गरी कृषिको आधुनिकतम विषयमा ज्ञान गरायो। रासायनिक मल उत्पादन गर्ने कारखाना सन् १८४२ मा स्थापना भयो। कृषिको विकासका लागि मलखाद कारखानाहरू खुलेपछि साथै सिँचाइको सुविधा

बढाइयो, जसले गर्दा उत्पादनमा गुणात्मक परिवर्तन भयो। कृषि औजार जस्तै ड्रिल, ट्याक्टर, चुँट्ने, काट्ने मेसिनहरूको प्रयोगमा ल्याइयो। यसरी अनुसन्धानमा आधारित विकासले बेलायतमा अठारौँ शताब्दीमा नै कृषिमा ठुलो परिवर्तन भयो। यसको देखासेखी तथा प्रभाव युरोप तथा अमेरिकाभरि रह्यो। कृषि मेसिनरीहरूको धेरैजसो उन्नाइसौँ शताब्दीमा आविष्कार भए।

पहिलो पेट्रोलबाट चल्ने र गुडाउन मिल्ने ट्याक्टर भने अमेरिकी वैज्ञानिक जोन फ्रोएलिच (John Froelich) ले सन् १८९२ मा निर्माण गरे। ड्यान अल्बोन (Dan Albone) ले सन् १९०१ मा साधारण किसिमले चलाउन सकिने पेट्रोल इन्जिन भएका ट्याक्टरको निर्माण गरेपछि व्यावसायिक उत्पादन यसै बेलादेखि भयो। यस्ता ट्याक्टरबाट पशुबाट जोत्ने तथा तान्ने कार्यलाई विस्थापित गऱ्यो भने कृषिको यान्त्रीकरणबाट कृषि उत्पादनको लागतमा कमी तथा प्रति एकाइ उत्पादनमा वृद्धि भई निर्वाहमुखी रहेको कृषि व्यावसायिक भयो। हानिकारक किराहरू तथा रोग नियन्त्रणका लागि कृषि रसायनहरूको आविष्कार भयो। हाइब्रिड बिउको उत्पादन गरियो जसले कृषि उत्पादनमा गुणात्मक परिणाम वृद्धि गऱ्यो। पशुहरूमा नस्ल सुधार भई यिनीहरूले दिने उत्पादनमा पनि आमूल परिवर्तन ल्याइयो।

कृषिमा आधुनिकीकरणबाट सञ्चालित खेती प्रणाली रहेका देशहरूको हालको अवस्था परिकल्पनाबाहिर रहेको पाइन्छ।

कृषिमा आधुनिकीकरणको प्रयोग गरी गरीएको खेती प्रणाली न्युन स्थानमा बाहेक हाम्रो नेपालको कृषि अवस्था पाषणकालिन युग जस्तै छ ।

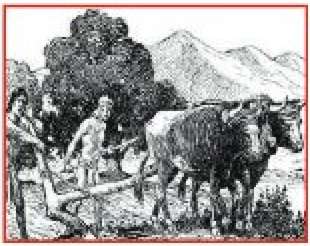

अधिकांश स्थानहरूमा खेती प्रणाली परम्परागत तरिकाबाट नै चलिरहेको छ, आधुनिक कृषि औजार उपकरणको प्रयोग सीमित ठाउँमा बाहेक अन्यत्र अत्यन्तै न्यून छ। जसकारण भएगरेको कृषि उत्पादनले लागत मूल्य उठाउनै धौधौ छ। बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न अत्यन्तै कठिन छ। देशभित्र कृषिमा यान्त्रीकरण सुरुवात नभएको भने होइन, तर अधिकांश ठाउँ उस्तै छ।

नेपालको भू-उपयोग तथ्याङ्क

क्र.सं.	क्षेत्र	नेपाल		कोशी प्रदेश	
		नेपाल (क्षेत्रफल हजार हेक्टरमा)	(प्रतिशत)	कोशी प्रदेश (क्षेत्रफल हजार हेक्टरमा)	(प्रतिशत)
१.	खेती गरिएको जमिन	३,०९१	२१	७१४.३८	२७.५
२.	खेती नगरिएको खेती योग्य जमिन	१,०३०	७	११२.२	४.३३
३.	वन जंगल	५,८२८	३९.६	९७०.६	३७.४६
४.	चरन क्षेत्र	१,७६६	१२	१३४.०५	५.१८

(स्रोतः कोशी प्रदेश कृषि डायरी)

कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रमुख क्षेत्रगत योगदान

क्र.सं.	विवरण	कुल प्रतिशत (नेपाल)	प्रतिशत (कोशी)
१.	कृषि	२४.१	३३.२
२.	गैरकृषि	७५.९	६६.८

(स्रोतः कोशी प्रदेश कृषि डायरी)

कृषि पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या (वि.सं. २०७८)

क्र.सं.	विवरण	नेपाल	कोशी प्रदेश
१.	कृषि पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत	५०.१७	५४.५
२.	कृषि पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत (पुरुष)	४६.१	४७.१
३.	कृषि पेसामा संलग्न जनसङ्ख्या प्रतिशत (महिला)	५३.९	५२.९

यस तथ्याङ्कबाट के पहिचान गर्न सकिन्छ भने कृषि पेसा र कृषिमा आश्रित जनसङ्ख्या वर्षैपिच्छे घट्दै गइरहेको छ। कृषिको आधुनिकीकरण भई आज आएर यो पेसा सम्मानित पेसाका रूपमा रूपान्तरण हुनुपर्नेमा, यो पेसा परम्परागत निर्वाहमुखी रूपमा सञ्चालन हुँदा बाबु-आमाको पेसाका रूपमा मात्र रूपान्तरण हुन पुगेको छ या बाध्यात्मक पेसाका रूपमा मात्र कृषि पेसा लिइने गरिन्छ। यही रूपमा अगाडि जाने हो भने टोपी लगाउने पुस्ता

ढलेपछि कृषि पेसा नै सङ्कटमा नपर्ला भन्न सकिन्न। गाउँघरमा कृषि काम गर्ने मानिसको चरम अभाव हुँदै गइरहेको छ। युवाविहीन गाउँघरहरू सुनसान बन्दै गइरहेका छन् भने ती गाउँहरू बिस्तारै वृद्धाश्रममा रूपान्तरण हुँदैछन्। हराभरा पहाड उराठलाग्दा झाडीमा बदलिँदै जाँदै छन् भने तराईका उब्जाउ फाँटहरू कङ्क्रिटमय बनिरहेका छन्।

अव्यवस्थित तथा योजनाविहीन विकासका पूर्वाधारहरू निर्माण, भू–माफियाको बिगबिगी, सहरिया जनसङ्ख्या वृद्धि जस्ता कारण कृषियोग्य भूमि चरम चपेटामा परेका छन्।

जसको परिणाम

खाद्य असुरक्षा, भोकमरी, बेरोजगारी, गरिबी र जनस्वास्थ्यमा समस्या जस्ता समस्याहरू देखा पर्न सक्छन्। गत आ.व. २०७९/८० को साउनदेखि २०८० वैशाखसम्मको १० महिनामा २.५ खर्बको कृषिजन्य वस्तु आयात भएको भन्सार प्रतिवेदनबाट जानकारीमा आएको पाइन्छ। गत आ.व. २०७९/८० को १० महिनामा चामल लगायत खाद्यान्न खरिदमा ४७ अर्ब २९ करोड रुपैयाँ, तयारी खाद्यवस्तु ११ अर्ब ६९ करोड रुपैयाँ, तरकारी २७ अर्ब ५३ करोड रुपैयाँ, फलफूल तथा मसला ६ अर्ब ६४ करोड रुपैयाँ, सुर्तीजन्य वस्तु २ अर्ब ७६ करोड रुपैयाँ, डेरी प्रोडक्ट लगायत २१ अर्ब १९ करोड रुपैयाँ, र तोरी, तेल, फलफूल लगायतका बीउ २० अर्ब रुपैयाँको आयात भएको पाइन्छ। कृषिमा आधुनिकीकरण, यान्त्रीकरण र व्यवसायीकरण नहुँदा कृषिजन्य वस्तुमा परनिर्भरता बढ्दै गएको छ। युवाहरू दिनहुँ हजारौँको सङ्ख्यामा रोजगारीको सिलसिलामा विदेश पलायन हुनु र नेपालमा रहेको जमिन बाँझो रहनु यसको मुख्य समस्याका रूपमा लिन सकिन्छ।

कृषिलाई आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण कसरी गर्ने तथा कृषि विकासका आधारहरू ?

• खेती गर्ने पद्धतिमा सुधार

क. कृषि क्रान्तिको पहिलो आधार नै हार–हार (लाइन) खेती पद्धति हो।

ख. जसले बीउ दर कम लाग्ने, उत्पादनमा वृद्धि, गोडमेल गर्न सजिलो, रोगकिरा प्रकोप कम हुनु, सिँचाइ गर्न सजिलो, कम श्रम, र यान्त्रीकरणमा सहयोग हुन्छ।

- **सिंचाइ प्रणालीमा सुधार**
  - सिंचाइका लागि बर्षाको पानी सङ्कलन। प्लास्टिक पोखरीहरू।
  - थोपा सिंचाइ। भूमिगत तथा सतह सिंचाइ।

- उत्पादनपछि बजार होइन, बजारको मागअनुसारको उत्पादन गरी बजारीकरण गर्ने।
- बढी उत्पादन दिने जातको छनोट, स्वस्थ बेर्ना रोप्ने।
- मल्चिङ
  - – झारपातको समस्या कम।
  - – माटोको उर्वराशक्ति कायम हुने, भूक्षय न्यून।
  - – उत्पादन लागतमा कमी।
  - – चिस्यानको मात्रा कायम रहने, कम पानी खपत।
  - – काम गर्न सजिलो।
  - – कम श्रमको खपत।
  - – उत्पादनमा वृद्धि।

कृषिमा यान्त्रीकरण

खेती प्रक्रिया सहज बनाउने किसिमका रोप्ने, जोत्ने, काट्ने, भण्डारण, तथा कृषि प्रणाली सहजीकरण हुने यन्त्रहरूको प्रयोग गर्ने (जस्तै– पावर टिलर, मिनी टिलर, स्प्रेयर, कर्न सेलर, ब्रस कटर, रोटाभेटर, सिड ड्रिलर, एरिएटर, थ्रेसर, चापकटर, कम्बाइन मिल जस्ता अन्य कृषि यन्त्र उपकरणहरू)।

सूचना प्रविधिको प्रयोग

विभिन्न कृषिसम्बन्धी सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयहरूका मोबाइल एप तथा विभिन्न अनलाइन तथा अफलाइन सूचना प्रविधिहरूमार्फत नवीनतम कृषि प्रविधिबारे जानकारी लिने। कृषकहरूलाई आइपरेका कृषिसम्बन्धी समस्याबारे समाधान र सुझाव प्राप्त गरी कृषि उत्पादन र व्यवसायीकरण गर्न सकिन्छ (जस्तै हाम्रो कृषि एप, जियो कृषि एप, कृषि गुरु, स्मार्ट कृषि जस्ता प्रविधिहरूको प्रयोग गर्ने)।

कृषि बिमा

बाली तथा पशु बिमा गराउँदा लाग्ने बिमा शुल्कको ८० प्रतिशत अनुदान नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहेको छ। बिमालेखले रक्षावरण गर्ने जोखिमहरू– आगलागी, चट्याङ। भूकम्प, खडेरी, बाढी, डुबान, पहिरो, आँधीबेहरी, असिना, हिउँ वा तुसारो, आकस्मिक दुर्घटनाजन्य बाह्य कारण, रोगकिराको प्रकोप जस्ता बिमालेखमा व्यवस्था भएबमोजिम।

१. मूल्य शृङ्खला तथा कृषि उपजको भण्डारण, प्याकेजिङ र ब्रान्डिङ गरी मूल्य तोक्ने।

२. बजार व्यवस्थापन।

३. गाउँ मिलेर कृषिलाई पर्यटनसँग जोड्ने योजना तर्जुमा।

४. बाँझो जमिन खेती गर्न प्रोत्साहन गर्ने।

५. कृषि क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर पहिचान।

६. बालीमा लाग्ने रोगकिरा तथा समस्याको निराकरण।

७. जलवायुमैत्री खेती प्रवर्द्धन गर्ने (नर्सरी, प्लास्टिक घर, हाइटेक घर प्रविधिमा जोड)।

यी माथिका बुँदाहरूलाई आत्मसात् गरेर कृषि कर्म अघि बढ्दा अवश्य पनि कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, रोजगारी सिर्जना र आम्दानीमा वृद्धि, खाद्य सुरक्षाको प्रत्याभूति साथै पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितता, उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, आयातमा प्रतिस्थापन र कृषि क्षेत्र व्यापार सन्तुलन र बजारीकरणमा सहजता हुन गई कृषि क्षेत्रको विकास गर्न सकिन्छ। हाल वर्षैपिच्छे वैदेशिक रोजगारीका लागि लाखौँ युवाहरू परदेश जाने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्नका लागि साथै वार्षिक खर्बौं रुपैयाँ कृषिजन्य वस्तु आयातलाई बिस्तारै घटाउँदै देशको आन्तरिक कृषि आयमा वृद्धि गर्न कृषिलाई आधुनिकीकरण, यान्त्रीकरण र बजारीकरण गर्दै औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गर्न यी विकासका आधारहरू आवश्यक रहेका छन्।

धन्यवाद।

लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
(कृषि विकास शाखा)
लेटाङ, मोरङ

Email: letangmunicipality@gmail.com
krishibikasshakhaletang@gmail.com
Web :www.letangmun.gov.np